

A. M. FREDRO
Monita politica Moralia.

ANDREÆ MAXIMILIANI FREDRO

Castellani Leopoliensis

MONITA POLITICO-MORALIA & ICON INGENIORUM

Cum Privilegio S. Cæs. Maj.

ANNO CHRISTI

M DC LXXIX.

Impensis MARTINI HERMSDORFFII

LAUS
Uni in
S.S. TRINITATE
DEO,
& Uni
Virgini MATRI DEI
Honor.

Author Lectori salutem.

PRomptius (credo) succensebis, pro intuitu Operis, quàm laudabis Scriptum, LECTOR. Confusum ajes, quia non in materias combinatum, verùm studiosè concisum, opere desultorio sparsum, membratim distractum; Non diffiterer ingenuè defectum, si aliter facere potuissem, verùm quot monita, tot rerum diversarum habes arcana; Fortè verò videbuntur aliqua, inani studio repetita, bis, terque si releges, sensum & verba ponderabis, novum gustum ut capias, exindè longè videbis à semet diversa, aut rem in melius explicantia. Carior (utique spero) tibi obveniet horum lectio; quò mihi operosior venit scriptio, non enim novennio (quod vulgò ajunt) pressa, sed bis novenni opera limata, trutinata. Domesticorum monitorum loco, hæc mihi (secretori calamo) sensim cepi dudum annotare, crevit (per agnitos cominus, publicè privatimque errores) ab experientia, & adjectione diurna, opus, cur improbes? si fidenter profero in palam, & Catholica charitate, tibi quoque non obfuturum communico, casta, sobriaque mente præsertim legendum: Dabis ali-

quid pro nævo; lubens acceptabo, quid enim nostrum in orbe perfectum? & vita, & scripta, credo non sunt prorsus errore vacua. Parces LECTOR facilè, mihi homini, ipse dum homo es, habes, credo (dicto, facto) tibi quod ab aliis parcatur, *Vale.*

Cautio.

QUi semel hæc legis, neutiquam legisse te puta; Iterato revolvis? scies aliquid; Jam qui tertio: Utique totum capies, idque non perfunctoria aut abruptâ operâ, verùm recollecta (& in se retracta per totum mente) lecturus; Ni verò facias, sepone quæso librum, vel aliud age; Leviculi, & obliqui procul hinc sunto, maturis & defæcatis ingenuis, ista scribuntur.

AN.

ANDREÆ MAXIMILIANI FREDRO
Caſtellani Leopolienſis
MONITA POLITICO-MORALIA,

Seu

Quomodo vivendum cum paucis, cum populo, ſalva Virtute, Gratia, & Authoritate.

Pars prima Politico-Moralium.

I.

DEUM publicè & cum apparatu cole, ut tibi facto, aliisque proficias exemplo, virtuoſi nomen, non ex vano paraturus, eòque potens.

2. Sobrius ſis, ut eveniant tibi res ſanæ, & ſobriæ.

3. Omnia ſeriò fac, & cum gravitate,

 nun-

nunquam obiter; Immo lente fac, nec properanter. *Currendo, non rependo, fit lapsus.* Deus cum magnificum opus mundi aggrederetur, & momento in unico, pro summa potestate potuisset creare perfectum totum, prout patuit, immo fecit, sed cùm humano modo factum orbi repræsentat, sex velut dies insumsit operi, ut monstraret mortalibus, magna nisi sensim posse fieri correcta, perfectaque; vel quia magis magnificatur opus, cui non obiter immoramur faciendo. Vis rem bene habere? Lente fac, & sæpe corrige. Re ipsâ experiere, reperturũ te vesperi, quod corrigas, quod mane actum, aut habitum ex perfecto credidisti.

4. **Sis publice munificus, sine jactantia & prodigalitate, *perdere multi sciunt, donare nesciunt.***

5. Non impera, non pete, nisi quæ obtinere speras, qui impossibilia petit, non vult habere, & simul vult offendi. Idque per alios petes, nec satagenter; non objice statim authoritatem, sæpe quæ nimis petimus, nobis neganda præcavemus.

6. Non promitte, nisi quæ præstare potes, ne levitatis arguaris.

7. Non dic nisi quæ vera, & sine invidia audientium.

8. Frustra minas intendis, si timeri non credis, potius præoccupa contemptum minarum, dissimulatione.

9. Meminisse magis oportet, quàm irasci aut dolere, infra tuum animũ esse doce, quæ acciderunt, ac potius per risum habe.

10. Nec te lauda, nec vitupera, ab hoc contemptus, ab illo invidia paratur.

11. Non mirare, non canta, non lude, ut leviusculus.

12. Non sæpius quære, potius scientiam, quàm nescitiam simula.

13. Quæ tibi difficilia aut ignota objiciuntur, tacendo excipe. *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur*, (Proverb. Salomon.)

14. Non crebrum, lentum, non affectatum, & propè ænigmaticum sit alloquium; sed tamen librata nimis & eluctantia verba, fastidium (immò suspicionem) pariunt audientibus, & cathedram sapiunt, solutior nonnihil sermo, magis familiaris est, velut de Petronio Tacitus: *Cujus dicta, factaque, quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præ se ferentia, tanto gratius in*

ſpeciem ſimplicitatis accipiebantur. Circa familiare vitæ commercium cum amicis, in condimentum convictus, probaverim, in publicis tamen actibus, gravitas ſermonis præſtat.

15 Si vitium loquacitatis pervincere ſtudeas, ſtatue, non quid prudenter loquaris, ſed quam diu per intervalla tacendum (licet opportunè dicenda videantur) & vinces; Aliàs opportuna dicere cum ſtudes, ad importuna erumpes, rectè ille ait, *Loqui me aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquam.* In nonnullis tamen loquitur bonus candor & zelus, in nonnullis inquies genius, & dicacitas, dum in quaſcunque aures inciderint, ut confeſſorem intimorum judicemque ſine diſcrimine perſonarum ſibi ſtatuunt, unde produntur & irridentur.

16. Nonnulli dum eſſe ſinceri nimis volunt, incauti fiunt, proditores verius ſui; quàm in amicitia aperti, cum dicenda, tacenda pariter effutiunt per levitatem.

17. Quisquis blando vultu dicentes audit, iisque comiter reſpondet, pariter agit, ac ſi humanos animos, in poteſtate ſua, reſerandis affectibus, dum vult, habeat. Quæ virtus inter potiores (civium) parandis homi-

hominum & Provincialium animis, censeri debet, si verò secus rugosâ fronte, obiterque dicentem audias, respondeasve, licet in gratiam postea facturus, quid juvat? etsi obtineat qui cupit, cum à nolente & moroso profectum habet animo, non ut datum, sed velut extortum, ac potius projectum. Ut pluris sit, blandam negationem retulisse, quam morosè obtinuisse concessum. Exinde usurpari vulgò dictum. *Etsi non obtineat, habeat tamen velut acceptum qui se amicè audiri vidit*, Tum illud, *Æger animus dum ad satietatem enarraverit quod vult, æquiparatur obtento.* Vidit orbis, nunc & olim viros Principes, alias magnis animi dotibus præditos; sine hujus virtutis condimento, parùm valuisse in vulgus, aut (quod pejus) in odium publicum incidisse, exindè rectè, de Toletano Albæ Duce, quidam observatum reliquit, ut propter suum triste & fastuosum (neque ideo civile aut sociabile) ingenium, ne ab iis quidem amaretur, quibus benefecerat.

18. Vestitus propius magnificentiam sit, & authoritatem, quam quæsitam ostentationem, aut luxum.

19. Gestus gravis, non Melancholicus, aut effusè hilaris.

20. Abſentiâ ſæpe authoritatem tueare, *Continuus aſpectus, minus verendos homines, aſſiduâ ſatietate facit.*

21. Veriſſimum axioma. *In ignotis magis dilatari animum.* Exindè ſæpè æſtimamus magis, longinqua, quàm proximiora, audienda, quàm audita; tum videnda, quàm viſa, habenda quàm habita, pollicita, quàm data aut accepta, ſcienda quàm ſcita; & futura quàm præſentia. *Sic*, Majeſtati major è longinquo reverentia, & omne ignotum pro magnifico. *Sic*, Authorum ignotorum opera, magnifica habentur, viſo authore vileſcunt; magisque poſt funera inclareſcunt facta, & virtus noſtra & nomen; *Sic*, Major de abſentibus perſonis opinio, nam ſatagentius ab ignoto quæritur; aut imaginamur. *Quis ille?* quàm ut dicatur ſemel in præſentia. *Hic eſt*, nec gradus amplius datur, quò vadat animus, cùm viſum & ſcitum, plenè ſub oculis habetur. *Sic* (per varia eundo) pericula Caſtrorum, magis terrent longinquos domi, quàm milites pro vallo ſtantes, & vulnerum ſpectatores. *Sic* nova ſubſidia, medio in prælio ex ignoto in hoſtem immiſſa, licet pauca, ſed quia ſub ſpecie igno-

tarum insidiarum veniunt, plus terrent hostem, quàm acies numerosa, oculis subjecta. *Sic* puerorum minorennium aliquando delectamur plus ætate, quàm adultorum, hi enim actu monstrant quales sint, aut quales amplius esse non possint, circa illos, latius spes extenditur, quales futuri sint, immò ominamur (speranda majora ex ingenuitate) quales reverà futuri non sint. *Sic* ruinas antiquarum structurarum, miramur magis, quàm forsan æstimaremus ex integro stantes, nam integrum quod est, oculis totum subjacet, & limitat (aut circumscribit) mentem, nec ultra procedit animus, tam imaginatio, quæ latius extenditur, quàm sensus: de ruinatis & in integro non visis, plus imaginamur, extendendo mentem per diversa, quàm forsan erat in rei veritate. *Sic* absentium ambigui sermones, sunt magis læsivi, dum sub latiorem interpretationem cadunt, in præsentia effati condonantur levitati verborum, seu ingenuitati dicti, tum circumstantiis personarum, temporis, rerum, loci, jocorum, discursuum, occasionis, quæ sæpè minuunt offensam, dum in præsentia, prout in se sunt, capiuntur, neque delatorum

malignitate torquentur, si præsertim illi exaggerando studiosè; iram succendere amant, cui rem deferunt. *Sic* vana licet spes ex licentia ditescendi, & exspectatio furtivorum, tum incertorum pollicitatio, plures quandoque asseclas habet, quàm certum bonum, quàm merces & stipendia; ut verissimè à quodam sit observatum, & à me alibi dictum. *Gratius esse hominis animo ascendere in parvis, quàm persistere in magno*, & per partes, quàm per totum; tùm illud: *Quæsita in pretio, vulgaria habitaque contemnuntur*; *In pluribus opinione laboratur*.

22. Non dictum, factumque repete, quò major insit ex raritate verbo, reique authoritas.

23. Cum Gravibus ambula, leviculorum conversatione delectaberis quidem, sed tandem deturpaberis.

24. Non æstimatos, juvenes, minorennes, temulentos item, verbo, multò magis conversatione vitabis;

25. Quæ cum dedecore in præsentia dicuntur aut fiunt, modestè reprehende, aut abi, subtracturus ab ea indignitate oculos & aurem, multò minùs ipse fac, nè

velis

velis placere assensu, quòd est propè levitatem.

26. Negotia (*quoad tute poteris*) per alios tenta, fac, impera, vide, cura; leviorem jacturam rei credes, quàm authoritatis, immò admonebis corrigendos, non ipse, sed per alium, sic vitabis præsentem exacerbationem, nec facies periculum tuæ præsentiæ, quæ nisi opinionem (quousq; fit non vulgaris) ex raritate habet, gravioribus tantùm negotiis reservanda, ut semper penes te restet, quò in majus dum vis, rem urgere possis. Non astum exindè, ut nonnulli Commentariorum iniquè interpretantur, sed potissimum perspicacitatem Tyberii (ap. Tacitum Annal. 1.) observare licet, qui exercitum in Germaniis tumultuantem, *tantùm per filios adiri voluit, Majestate salvâ, cui major è longinquo reverentia, simul adolescentibus excusatum, quædam ad Patrem rejicere; Resistentibus Germanico aut* Druso, *posse à se mitigari, vel infringi, quod aliud* (Nota verba) *subsidium? si præsentem Imperatorem sprevissent.*

27. Nunquam effunde totam simul familiaritatem & amorem, vel effusurus, lentè fac & pedetentim, potiùs intenda-

tur amicitia, quàm intenſa ſit, habenda petitur, habita ut vulgata relinquitur, & ſatietate vileſcit; Erravit ille, de quo annotatū. *Milites ſuos Commilitones, novo blandoq; more appellans, dum affectat charior fieri, authoritatem principis emolliverat.* Sub initiis præſertim cavebitur, effuſiore officio aut favore, tum gratiâ nè aliquem proſequaris, ſed facies intra moderationis terminos, dum enim intenſi actus laſſantur, quæ agenda tractu temporis ſequuntur, vix iisdem principiis reſpondere poſſunt, pro injuria verò reputatur, diminui, tum auferri, in cujus poſſeſſionem ſemel involavit animus.

28. Hinc ſequitur, ut non ſolùm affectus *Amoris* (aut ſecus *Iræ*) ſed *prudentiam* ipſam per modica, nec affectatè oſtentemus, dum æſtimari volumus, nam pro vana ingenii oſtentatione, dum per familiares diſcurſus, effundunt ſe totos aliqui, nimii commemorandis rebus, loquaces & affectati, quaſi nihil in poſterum *pro ſubſidio novæ objectionis* relinquentes, dum opinionem prudentiæ, & exindè authoritatem ſibi parare cupiunt, potius eam perdunt, ſimiles forenſibus licitatoribus, cum

levi-

levioris momenti res & crepundia ad nundinas ferunt, per obvia fora institorias tabernas ponunt, alias non quærendi, nisi emptores quærerent ipsi, & essent in obvio. Jam verò, pretiosarum mercium venditores, ditiore lucro negotiantur, eo ipso æstimationem mercibus posituri, dum sine ostentatione, satis habent sciri de mercibus, & quæruntur ut vendant, non quærunt affectatè emptores. Quidquid igitur æstimatum haberi volumus, in affectu nostro bono (aut secus contrario) seu in ratione agendi, lentè, tùm per modicas partes exerceamus, nè plenè satiemus, semper aliquid in potestate nostrâ in posterum reservaturi, quo in majus (dùm pro tempore volumus) à nobis res intendatur. *Totum spiritum suum profert stultus, at sapiens reservat aliquid in posterum* (Proverb. Salom.) & Eccl: *In ore fatuorum cor illorum, & in corde sapientum, os illorum.*

27. Non vitupera amicum, non lauda, non reprehende, nisi in magnis, idque rarò, moderatè, & *in secessu*, vel (si tutè poteris) per alium, *factum tamen, non personam* ventilaturus.

30. Consilium nisi quod rectum sciveris,

ris, idque tantum requisitus porrige. Verùm dator consilii, naturam accipientis, (seu cui consulitur) induat, prout secundum possibilitatem, media, capacitatem, aptus est ille faciendo, secus, frustra ferè consulas, dùm juxta te modo, non alterum, aut saltèm non ex utroque, agendum vocas.

31. Non intercede aut pete pro alio, nisi re perpensâ, an justa sit, & obtentu possibilis, nè periculum authoritatis subeas, si non obtineas, potius intercedere cavebis.

32. Non litiga verbo, sed potiùs subride (etiamsi contrarium aliquis loquatur) non velis videri nimis sapiens, magni viri authoritas, non in disputando, sed agendo consistit.

33. Tacere qui scit, scit esse prudens. Taciturnitas est magnæ prudentiæ Mater. *Qui animo ignavus, procax ore*; quibus os ferreum inest, cor sæpè plumbeum habent. Verùm nonnullis, taciturnitas & agendi secretum ex prudentia, aliis est ex metu, ut cùm ex diffidentiâ sui, verentur, nè per inanimadvertentiam aliquid prodant, totum silent, opportunaque transmittunt,

mittunt, similes Zeuxis imaginibus, qui ad ostentationem artis, imaginum pingebat vela, ut subintelligeretur velatum aliquid, dùm nihil erat; sic illi obtendunt rebus inania arcana, nunquam directè, sed nisi circuitivè agentes, vel quia metuunt, vel dùm inertiam impotentiamque agendi prodere verentur. Fossam saltu trajecturi, impetum saltus, cursu intendunt, etiam animus agentis, zelo quandoque intendatur oportet, & apertior sit, pro confidentia sui, & pro ingenuitate, præstaturus ardua. Qui diffidit, metuit; Mollia, secretaq;, cauta quidem sunt, sed quædam nisi fervidius tractentur, haud obtineantur, immò irritentur in pejus, cùm dolus, malignitas, vel etiam metus, occultis secretisque (immò circuitivis) subesse creditur, prout verè circuitiva ingenia, plùs astutiæ, quàm prudentiæ, vel cautionis habent.

34. Quæ imperfectè calles, non fac coram, immò perfecta fac, quæ non vulgaria & rarò.

35. Magna loquere, & à levi discursu studiosè deflecte.

36. Facta secretus tene, facienda multò magis.

37. Vi-

37. Vitia quæ vitare non potes, latebris dica, omnia quæ ſcis reprehendi, fac in privato, & *ſemotis ſaltèm arbitris, turpis ſis.* Non ea tamen eſt infirmitas naturæ humanæ, quin vitare vitium non poſſis, dùm velis, fruſtra naturam culpaturus, ipſe culpandus; Vitare igitur turpia debes, quò magis altioris honoris ſubſiſtis gradu, minoribus magis quodammodo turpes eſſe licet, ſecus in majores honeſtosque, omnium oculi convertuntur & ſuccenſent, uti facilius maculam noveris in puriore criſtalló, quàm in olla.

38. Rectius plerumque impertinentia demendo in noſtris moribus, in affectibus, & rátione agendi, quàm addendo opportuna, paratur æſtimatio, & habetur authoritas; Velut hortulani, plus addunt horto decoris & amœnitatis, amputando ſentes, evellendo urticas, purgando vias, diſponendo plantas per ordines, quàm ſubſternendo fimum in fœcunditatem, quàm copiose ſerendo; Exceſſu magis vitiorum homines laboramus, quàm virtutum imperfectione. Prius quid non facere mali, quàm quid facere boni, præceptis decalogi etiam docemur.

39. Raucus aut balbus, rarius loquaris, unde illusionis materies.

40. Causas dictorum factorumque non redde, sed potius intelligantur.

41. Sperent à te homines, ac simul vereantur; æque severus, atque clemens videaris.

42. Nec præsume, nec te minoris æstima, angulis & latebris ingerendo, ingere te (sed modestè tamen) primoribus. *Nemo contemnitur, nisi qui prius seipsum contempserit*, quomodo credis alios te æstimaturos? nisi teipsum æstimas, & in leviuscula abjicis, tibi magis proximus, quàm alius tibi, rectè quidam ait: *Non est hoc superbire, Majestatem Regni, & potestatem, authoritatemque publicam sibi concessam, conservare velle inviolatam, imò hoc est sapere.* Verùm perspicacitate utendum, ne superbiam morositatemque, cum authoritate confundamus, & quod est incivilitatis, paridæ authoritati adhibeatur, nè alias pro unica æstimatione tui, immodestiꝰ aut scrupulosius laborando, mille inimicos tibi, superbus pares, & eveniat, quod rebelli Angelo, dum supernis bonis honoreque non contentus, vult insuper esse *similis Altissimo*,

mo, totum ſuum quod habuit perdidit. Cavebis igitur *moroſam gravitatem*. Hæc in privatis; In publicis verò actibus *Conſultum fuerit, ut qui debitos tibi honores denegat*, (præſertim ſi conſcius ſis neceſſariæ tibi gravitatis) *etiam vi & aſtu quodam, eos oportet præripere aliis, quàm ea de re verbis contendere; Qui dubitat, meritò ipſe ſibi diffidit, qui diſſimulat, tacitè fatetur ſuam indignitatem, & modeſtia poſteà pro ridiculo habetur; ſed qui de facto, animo forti & conſtanti, tùm bona cum gravitate* (tamen ſine intempeſtivo affectu) *primas præ aliis occupat, quæ ſibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas ſervet, & retinet in poſterum.* Ut quondam Germanorum legatis contigit; qui cùm ingreſſi theatrum Pompeji, legatos nationum, ſenatores inter, ſedere cernerent, inter eosdem ſenatores, ſeſſum ſe audactèr præripuerunt, ſubjungentes. *Nullos mortalium, armis pro Romanis, aut fide, ante Germanos eſſe*, quod comitèr à ſenatu exceptum, ut ea legatorum civilis æmulatio, poſtea cederet in argumentum & poſſeſſionem loci.

43. Novarum rerum, aut inauditarum, immò novorum rumorum, à domo, immò

mo ab externo, certam notitiam quære quod parit admirationē scitæ curiositatis.

44. Modica castigatio exacerbat nonnunquam magis, quàm corrigit, ut tutiùs sit, quandoque non punire, si severius corripere nolis. Non sine causa Salomon arguit intempestivam clementiam, dùm vocat *Misericordias* (aliquorum) *crudeles.* Bonis verè nocet, quisquis pepercit malis, sed hoc pro statu rei, & temporis; Scias tamen, quia *pœna nisi prohibet flagitium, laus verò & præmia, provocant virtutem, & accendunt animos.*

45. Nunquam totum simul effunde, & proinde exarma rigorem, sed velut majorem in tempus dissimula (lentiùs corripiendo) quasi majus telum penes te restet, in terrorem exerendo, dum velis.

46. Delinquentem aliquem (cujus correctio ad te pertinet) non te puniturum ai, antequam puniendum manu teneas, immò propius nescientem sis, ne præmonitus caveat, contraria (per desperationem veniæ) munimenta quæsiturus, aut magnorum intercessiones provocando, quibus sine offensa recusare non possis, aut capitalis hostis (præ metu) evadat, ad hostem transiturus.

47. Ea

47. Ea pollicere, quibus præstando sufficias, nè postea difficile aut grave sit præstare, in majorem offensam sperantis, potiùs non pollicere, sed fac, quod facturus sis.

48. Prudentèr quidam, honorationem sui tacitè inculcavit, cum subornato quodam lixa, compteque in eam scenam vestito, palàm dejici jussit pileum, decentiam morum, & superioris observantiam exprobrando. Item Marschalcus ille Regius, adornatum lixam, scipione pulsavit, quod Palatium Regis importunè ingressus fuisset, non vocatus, quo inculcavit verecundiam, importunis intrusoribus, & quæ possint fieri in eam formam.

49. Metuendorum nomen acquirere, utile aliquando, sed modo licito quærendum, per aliquam ostentationem virium & potentiæ, ut potius vereantur homines tuam authoritatem & potentiam, non timeant, nè in odium incurras.

50. Quæ populus affectat, tibi verò displicent, idem sentire te prius simula, & interdum lauda, post (facta quasi recollectione) deflecte, sed sine rigore, nam qui directè multitudini se opponit, frangitur

aut vincitur ipse, quam vincit; (vel ut subtiliter quidam, *Qui realis solummodò est, aut nihil præstat, sed irritat tantùm, aut excessivâ virtute opus habet, tùm potentiâ & authoritate, quâ vincat omnem invidiam.*) In quo satiùs prudentes nautas imitari præstabit, qui adversis ventis, non directam opponunt proram, velut contra vim reluctaturi, nec adversam relinquunt puppem, velut fugientes & ex inertia cessuri, sed per latera inclinando navem, hac illicàcve sinuando vela & cursum, eludunt tempestatem, & simul assequuntur portum, quem volunt, ac proindè illudunt vētis; sic populi impetum, non aliter eludas, aut in rectum (prout in rem opus) reducas, quàm per molliora, nec tamen mollitèr acturus, vel affectatè, (quod æquè periculosum) sed gravitèr.

51. Immò dicentibus modicè assentiaris, licet alitèr post hæc sensurus, lentè in tuam sententiam quemque pertrahendo.

52. Quæ in publicum necessaria, primo verò aspectu ingrata populo, proponere vis, cura per alium proponi, & affectum primùm populi in eum effundi; tùm postea modesta cum ratione, sequere ipse idemq;

B petes,

petes, sed sine affectu, quasi minus curaturus, etiamsi non fiant, naturale enim, ut magis negentur (velut magis æstimata) quæ maximè petuntur, quæ minùs curantur, ut vilia, faciliùs ex neglecto habeantur.

53. Illi plurimum potentiâ consilii valent, multaque præstant in suas partes, qui cùm sint potentia & authoritate graves, per alios, non per se rem tentant & consulunt, velut nescii, & taciturni, sed ex insperato metuendi.

54. Cura ut humanus & civilis habearis.

55. Si quis beneficium vel operam aliquam à te petat, & si scias plerasque in eo dari difficultates, non objice illas, nè recusare opem videaris, & te parùm benevolum petenti præstes, potiùs in ipsius negotii cursu, eas difficultates, qui petit, deprehendat ipse, & suæ petitionis arguatur, offerentur enim cum tempore occasiones, quæ promissum infectum reddant, tu verò promptæ humanitatis titulū non amittes.

56. Prima constans cum Authoritate repulsa, adimit plerisque importunam in posterum audaciam.

57. Obtento morbo, multa per absentiam, aut parantur, aut vitantur. 58.

58. Patrocinando alienis illatis, plura in publico consilio obtinentur, quàm per se rem directè tentando, licet aliquem multa ratio cum authoritate sequatur, quidquid ideò optas fieri, alium authorem inferendæ rei ex composito substitues, tum alter amicorum, atque tu ipse patronum te pro authoritate præstabis, qui verò proprium allatum fortiùs urgent, præsumptionis notantur, veluti consilii sui, quod ipsi adsetunt, amatores, neglectores alieni, quod est prope invidiam. Jam verò secus, ut ab alio illata, tutius urgere poteris, liberiùs suadendo. Bonos tamen authoritate viros, proponendæ rei quæres, ne contemptu authoris, bene licet illata, in contemptum trahantur, ut ne tu postea patrocinando, rem stabilire possis.

59. Quod alibi in observationibus bellicis dictum: *Utendum recenti terrore in hostes*, hic item per familiaritatem verbi dici potest, *recentem terrorem etiam apud suosmet Cives multùm posse*, ut à prætexu impositi recentis metus (si dextrè instando liciteque utaris) pecuniarum collationes, tum operas in corrigendis per vetustis munitionibus, bonas item leges, faciliùs minoreque

reque invidia apud populum obtineas, quæ alias per altercationes, turbas, odia, immò vix quidem assequare, si absit metus.

60. Absentiâ tui, meliorem suscita & tueare amicitiam, immò & authoritatem, literas tamen non intermitte & nuntios, pollicere tui præsentiam, trahe interim & pone moras. Luna Solis amica, decus & lumen quod habet, illi debet, quò remotior tamen, pleniùs perfectiusque lucet, proximiùs admota, decrescit, vel si planè concurrant, Luna penitus amittat lucē, aut Sol necesse abeat in Eclipsim; Sic verè amicorum magnorumque virorum mutui congressus, aut crebrius negotiorum commercium, majore jactura amicitiæ, tum authoritatis fiant, quàm ut novum aliquod argumentum in majus stabiliendæ paretur; Sæpè unus in altero non reperit in præsentia, quod sibi absens pollicebatur, unde verè dictum, *Minuit præsentia famam*, sæpius, *Absentia prodest*; Miraris? legi, vidi, probavi.

61. Modica munuscula offeres amico, non simul, sed rariùs ac potiùs minora priùs, dein majora, maxima nimis serò, ut diutiùs dando sufficias, partim ut semper re-

ster,

ſtet, quod majus ſperet à te amicus, nec relinquat quàm ſuo damno. Uſu probatum axioma. *Gratius eſſe hominis animo, aſcendere in parvis, quam perſiſtere in magno.*

62. Maximum rigorem priùs intende in ſpeciem, temperaturus poſtea, ad famam clementiæ.

63. Experientiâ probatum, magis appeti eorum amicitiam, plusq; ab hominibus æſtimari, qui neglectiùs eam ſervant, modò amant, modò offendunt, offendendo & amando non aſſidui (non tamen leves) modò potentiâ terrent, modò comitate trahunt. Neque cauſam reperio, quàm ab oppoſitorum ratione, quod magis eluceſcat, & ſapidior reddatur amicitia, quaſi tunc magis optanda, dum amittitur, aut ſecus evenit, ut eorum amicitia minus æſtimetur, qui de paranda aut retinenda ſtudioſè & appetenrer nimis laborant, ut aliquando neceſſarium ſit, nonnihil ſuboffendere, tum modicè negligere amicum, quò magis retinere vis (quàm ut perpetuò adhæreas) ſed non diu averſa fronte & vultu, ne poſthabearis.

64. Sæpè quod preces non poſſunt, minæ (aptè accommodatæ) operantur.

95. Non moliaris, nisi quæ præstare, potes, ne prodas impotentiam.

66. Si aliquid adversi tibi accidat, dic potius, sponte te accepisse, quàm ut supplantari nolens videaris, veluti invalidus, & obviæ impetitioni expositus, potius fortunam tibi obedire doce.

67. Alienanti se amico à te, aut clienti sine causa, sponte media offer reconciliandi, potius bonis quibusque modis, eum in amicitia retenturus (medius tamen inter gravitatem) quàm ut acerbitatem pro acerbitate reddas, quæ magis abstrahit, quàm retinet in amicitia amicum, nisi alias potenter pervincas.

68. Minæ vigilantiam adversarii acuunt, ad cavendum, immò præveniendum, tu si taciturnus es; plura præstabis, non tamen ut noceas, verum ut caveas tibi, quod est penes virtutem.

69. Potius capiat per modica, aut sensim speret amicus, quàm ut totum simul habeat. Non enim obligant, quæ data licet maxima, sed quæ dabuntur, licet modica. Animus hominis, imitatur oculorum situm, quos cum anteriori parti corporis ingessit natura, non ea quæ post se sunt

sed,

ſed quæ ante poſita, vident; ſic ille penſat, non accepta, ſed accipienda.

70. Redditurus mutuum beneficium pro beneficio, moram adjice, nè dare videaris in recompenſam dati, ſed velut in obligationem futuri.

71. Exprobranti offenſam amico, non ſeriò excuſa, excuſatio propè metum eſt, & loci inferioris ſignum; reſponde potius, neque illius eſſe exprobrare, neque tuum excuſare.

72. Religioſos in pretio habe, quatenus tuarum partium ſint, devincies verò illos beneficiis, & comitate.

73. Immò Concionatores ad te trahe, qui bona narrent, & populo (quodvis utile in publicum) perſuadeant; aut quod non vis, ſermone (ſed extra invidiam & ullius offenſam) publicè diluant.

74. Opinio divitiarum & nummoſitatis, parit æſtimationem, teges igitur tuos defectus, & arte aliqua honeſta (ſed procul ab oſtentatione) omnibus impones, ut bene de te credatur.

75. Propoſiturus aliquid difficile populo, cauſas honeſtas propoſitionis, per privatos rumores prius diſſeminabis.

76. Quantum in amicos dono daturus destinasti, præstat cum iis aliquando honestè comessando consumere, cui diutius sufficies, quod verò diutius durat, magis in oculos incurrit & obligat, adde, quia unica comessatio, potest plures simul obligare, unicum donum, hominem unicum obligat, immò aliorum (accipere præsumentium) invidiam provocat.

77. Mirum dictu, quantum lautior mensa, & liberalior convictus, paret amicorum, cum per artes policicas, inter concives crescendi, studium cui adest, ut velut in alias virtutes incuriosi, hanc præcipuè viri Politici, in quovis venerentur & ament, aut sine illius condimento, cæteras obitèr transeant, immò vitia nonnulla, hoc obtecta fuco, *dùm molliùs accipiuntur*, spontè dissimulent. Sic igitur intra maganimitatem erogare, lucrum facere est, immò nonnunquam conducibilius, ultrà parsimoniæ terminos in eo procedere, ad usq; confinia effusionis, modò nè sit factum, in- intrà affectatam prodigalitatem, cum decoctione bonorum extrema, velut multos apud nos vidimus, sic crevisse, floruisse, & intra Civium favores præstitisse multa, ut opi-

opimam amicorum & fortunæ, colligerent messem, cùm haud parcè Civium animis, seminarent sua. Certissimum enim magnitudinis signum est, maximèque incurrit in oculos vulgi, tùm in affectus, velle & posse pascere multos, eòque multis benè velle. Nec mirum, si CHRISTUM, vulgi sequens turba, in Regem creandum rapere voluit, *Joannis 6. cap.*) cum tot hominum millia, ex suo divino penu, non pavisset modò promptè ad saturitatem, sed fragmentorum copia, magnitudinem convivii, & Domini pascentis divitias loqueretur. Sed intra dicti reverentiam sacra maneant, profana liberius nobis loqui licet. Non ab alia occasione, primitivi Poloni, Piastum olim, è plebeja domo, ad purpuram evocaverant, quàm cùm divinum quiddam illa ætas inesse viro crederet, cui pro modico agello quem colebat, ad stuporem usque Comitiorum (neque enim sine speciali miraculo, teste Historiâ factum) tantum alimentorum, ad usque superfluitatem, humaniter excipiendis advenis sufficeret, ut plus erogando, plus semper illi restaret, & simul, magnitudinem cultioris animi, in eo viro cum metirentur, qui sic

esse

esse cuperet cunctis amicus & hospitalis.

78. Astutis, arte simili aliorum astus eludere, mos est, ideoque secum in amicitia facile conveniunt, dum retaliare sciunt, rectiores nesciunt, nisi plerumque deserendo convictum, & rem cum illis planè vitando, donec in meliores amicos incurrant; Vulpi cum vulpe, urso uni cum altero, aspidi cum aspide, haud mirum si conveniat, Cervis Equisvé, nisi cum mitioribus, aut sibi similibus vivere securum est.

79. Dùm sunt nonnulli fucatæ faciei liberalioris convictus, *præsertim si habeant aliquas species virtutibus similes*, ipsi subdoli, & modis illecebrarum potentes (vel quorum vultus est opportunè mendax, tum in speciem probitatis sermo & facilis, haud spernendus capiendis hominibus hamus) facilè eo condimento trahunt plerosq; in sui laudem, tùm in amicitiam. Non tamen altioris mentis homines, verùm illos ex simplicioribus, qui velut minutiores aves, facili capiuntur visco; Recti vero & prudentes viri, non illa exteriora morum, & fallaciarum inânia, sed intimum introspiciunt pectus; & nisi solidiorem virtu-

tem,

tem, tùm amicitiam penſant; Quanquam convictus liberalioris amœnitas, ſi penes rectam virtutem & prudentiam, alicui pectori inſedit, miros affectus, parandis amoribus hominum facit, totumque in animos poteſt.

80. Videntur eſſe nonnulli amicabiles, recti, prudentes, dextrique agendo, & planè cum virtute, magis quàm ſunt, immò nonnulli non videntur eſſe, cùm verè ſint, niſi tempus & occaſio aperit virum, ut prima judicia de hominibus ſæpè nos fallant, velut de ingenio nationum ſubtiliter quidam: *Hiſpanos factis & moribus magis videri intolerabiles, quàm verè ſunt. Gallos magis eſſe fortè, quàm videntur.* Sed ineſt cauſa, circa horum amœnitatem, illorumque triſtitiam(vel gravitatem actionis & morum) prout hujus aut illius, ſumus æqui penſatores. Niſi igitur falli vis, ſuſtine ſuadeam calculum, ſeu damnaturus, ſeu probaturus, & à tempore tùm actione, judicium exſpecta. NERO *flagitiis & ſceleribus velamenta quæſivit.* GALBA *major privato viſus, dùm privatus fuit, & omnium conſenſu capax imperii, niſi imperaſſet.* (Tacitus ſparſim:) VESPASIANUS, *ſolus omnium*

ante se Principum , *in melius mutatus est* : OTHO, *Contra spem omnium, non deliciis neq; desidia torpescere, dilata voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii composita, eoq; plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura* : Mucianus, *Luxuria, industria, comitate, arrogantia, malis bonisque artibus mixtus, nimiæ voluptates, cùm vacaret; quoties expedierat, magnæ virtutes; palam laudares, secreta malè audiebant, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potens.* In Vitellio *Multa grata sanè & popularia, si à virtutibus proficiscerentur*; & argutè idem de Pompejo: *Pompejus occultior, non melior.* Hæc alii, sed addam ex meo, & ab experientiâ. Plerique sunt boni, donec qui corrumpat, non adest, immò inest semper aliquibus male faciendi animus, sed deest occasio; boni sunt, dùm malos esse non licet, aut præpediuntur. Rectè Sallustius de quodam, *Ore probo, animo inverecundo.* Et Vellejus. *M. Lepidus, formâ, quàm mente, melior.*

81. Mirari debui dictum (verùm satisfactum mihi ab experientia) quod argutia Italica nuper proverbio circumtulit, *requiri ad gradum prosperioris furtunæ, ut insit alicui*

cui nonnihil ex Fatuo & Intruso; Nam hoc modo, citò involatur in notitiam, & confidentiam intimiorem *Aulæ*, tùm *Vulgi*. Non promerentur hi quidem virtute, sed arte suffurantur gratiam, ad modum naturamque omniũ & seculi, faciliùs se componentes; In impertinentia se ingerunt non vocati, ludicra, seria, pari importunitate tentant, & quandoque succedit, ut pro tempore non displiceant, non offendunt alios, nec etiam (à certioribus) ipsi offenduntur. Verum intra jocum & amicitiæ libertatem, facilè habent, & condonant totum, alloquio faciles, respondendo (per mixturam levium mendaciorum) amœni, promptè indomesticantur, non multo apparatu recipiuntur, neque sunt *Morosi Magistri in ceremoniis, & formulis*, haud quæsitum sui cultum requirentes, dumque non facilè succensent personis & rebus (obviis parabilibusq; per omnia contenti) censura eorum non timetur, ex imposita confidentia, & ex eo amantur. * Adde, si forte super hæc, sint *audaculi*, multum honoris & præmiorum sibi arrogant, & obtinent per impor-

C portu-

* Genus duplex Intrusorum; *Servile*, vel *Audaculorum*; prioris generis sunt *aliis*, hi *sibi* utique meliores.

portunitatem (dum facilè obloquia subdolis succedunt ex impudentia) & occasionibus *instanter* non desunt *intrusi.* Directa verò virtus agit totum cum modestia, intra verecundiam, & dùm importuna cavet, opportuna quandoque intermittit, sed hoc non ex virtute vitium, verùm seculi, & eorum est, inter quos vivitur, dùm rectam non promptè noscunt, nec acceptant. Tamen illa solidior est agendo, tandemq; post tempus cognita, plus æstimatur, illi priores, sæpius (uti leviusculi) ludibrio habentur, & in seriis minus ponderis habent, mensarum nisi sodales, ludicrorũ alumni, non nostri, sed fortunæ tantum amici, prout certè cum hac mutantur, nosque decipiunt, ad manus nostras, non ad nos respicientes, facilè ad alios transituri, unde plus utilitatis speratur.

82. Aliud est *esse innocentem*, aliud *habere praxin evadendi.* Aliud est *scire imponere*, aliud *justam habere causam.* Aliud est, *esse fortem, prudentem, vel bonum*, aliud *videri.*

83. Divinæ potestatis & prudentiæ (non hominis) opus, æquilibrium rerum tenere, causas combinare adversas, tum ex contrariis elicere bonum. Frustra ingenium

homi-

hominis laboret, aut perſpicacia contendat, ad certam regulam ſe componere, & publici ſtatus, vel privatæ actionis, ea in parte formare ſibi *maximas*, niſi confundi velit, ſeipſam (ſeriùs citiusvè) periculo involutura; immò illud eſt, meticuloſi tam verſuti, quàm perſpicacis animi ſignum. Exinde verè dictum, *Media via nec amicos parat, nec inimicos tollit.* Qui oppoſitarum partium, hujus illiusque ſimul amicitiam quærit, aut utriusque ſimul offenſas (*per obliqua*) vitat, poterit aliquanto tempore ſcenæ ſervire, detectâ deindè larvâ, ut fallax hypocrita, & verſipellis deceptor, ab utroque odio habebitur. *Sic* intuitu emergentis boni, qui oppoſitas ſibi (perſonarum aut populorum) potentias, dein amicitias, tum offenſas, æqua lance conſervare ſtudet, nè inter ſe committantur, tùm, nè una noceat alteri, aut ſecus, ne ſit infra alterum, ad æquilibrium moderamenque cauſarum, nequaquam ſufficiet diu, quin altera invaleſcat, partem oppoſitam, & ſimul fautorem conſilii, oppreſſura. *Sic*, vereri aliquem, ſuboffendere, non tamen quæ ſunt parandæ amicitiæ penitus facere, ſed potius per obliqua tacitò irritare; Aut ſe-

cus, tentare in rem suam, assequi, quod est alterius partis dispendio & offensæ, simulque se amicum profiteri velle, odium veriùs conciliat, quàm intentum parat, nisi aut rem habendam planè, aut (fortiùs pro æquitate urgendo) gratiam partis posthabeas, aliàs neutrum assequaris, *Sic*, Diffidere alicui, & simul [intuitu speciosæ cujusdam amicitiæ, tum securitatis] non sibi satis cavendo providere, immò amicitiæ titulum affectatè quærere; ac deinceps dissimulanter agere, nec amicitiam habeas, nec res tuas statuas in securo. *Sic*, publico bono tuendo, & simul privatis commodis aucupandis adlaboraturus, alterum non obtineas planè, publicum verò bonum, certò certiùs subvertas. *Sic*, Veritati [tum virtuti] aut auræ populari; Legi [tum justitiæ] aut populo; Principi aut vulgo; Debitæ actioni, aut [parte ex altera] parandæ opinioni; nequaquam sufficias, nisi totus, in alteram [tamen æquiorem partem] agendo incumbas, sequiorem studiosè oppugnaturus, aut si res suaserit [*rebus modò tuis, aliâ ratione diligentissimè ut provisum sit*] posthabiturus saltem; vulgo dum places, rem agendam pessumdas, dum secus ad rem

probè

probè agendam te componis, vulgi censuram mereberis, unde vetus [præsertim in bellicis] monitum tulit. *Malo te sapiens hostis metuat, quàm stulti cives laudent. Sic*; [nisi aliàs tantâ potentiâ vales, ut parte utrâque posthabitâ, negativè te erga utrasque habere possis, per quieta media securus tibi] neutralitas fœderum non proderit, verum alteri parti *deliberatissimè* adhærendum. *Sic*; Artibus status totum se dare, & conscientiæ legem non transgredi, DEO placere, & simul ad illecebras mundi se velle componere, nec hujus, nec illius legis, æquus assertor futurus, scripturæ potius censuram mereare: *Neque frigidus, neque calidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Non quod præstet, aut merè bonum, aut debere esse merè malum [velut obliquæ Politiæ Doctor Machiavellus docet] verùm quòd gravior malitia ab affectata intra virtutem & nequitiam neutralitate, tum mistis [boni simul aut mali] actibus oriatur, immò affectatior [sub pallio virtutis] nequitia subsit, & aliorum vexatio, quàm si utique, simpliciter malus sis; Ut per omnia, rectioris prudentiæ sit, & conscientiæ, ab utrisque partibus versandis, se

totum separare, aut in unicam, æquiorem tamen, se totum transferre, & agendo instandovè [ex norma virtutis tum prudentiæ] fortiter incumbere, res verò suas [interim] consilio & prudentia stabilire, in quieto. Qui aliàs partium rerumque oppositarum simul fautor, commoda utrinque venatur, rerum prævaricator potius, & interversor pacis, immò *Sophisto-Politicus*, quàm *Catholico-Politicus* vocandus, seipsum astu involuturus, quo exercere studuit alios; velut multa ejus rei exempla apud Historicos habeas.

84. Debitum officii, præsertim verò *honoris*, erga pares, adeoque magis erga superiores, studiosè adimplebis, nec transmittes neglectim: Etsi enim aliquando præstari sibi nolint [velut incuriam simulantes] aut verecundè palam recusent, non fit, ut planè habere non optent; immò sic potius, promptitudinem tacito experiuntur, in offensam aliàs tracturi, ni obtineant; Aut si exsequaris [modò non fiat affectatè, sed pro honoris debito] tantò obligatiores, in posterum habebis, Cape; Exequere, Non improbata dico.

85. In adversis, ne sis nimium mollis

verbo, aut animo dejectus ; Nec secus [in speciem generositatis, & infracti animi] jocabundus neglector, transitoriè despiciens, quæ famæ, tum securitati parandæ serviunt, aut momentis invalescunt, uti enim hoc levitatis aut supinæ incuriæ, tum parvi judicii, sic illud pusillanimitatis, abjectæ mentis, aut ignaviæ, signum est, immò, prostituti in probrum animi, certum indicium; Potiùs ages totum, intra perspicaciam, cautus, prudens & graviter. ; Qui considerat, providet ; qui negligit, sæpiùs rem perdit ; nihil agenti, neutiquam, *assa* [ut ajunt] *columba* venit.

86. Senum actio, aut juvenum conatus longè differunt ; Juvenes garriunt aut clamitant, senes agunt ; Sonum illi, pondus hi, rerum captant. Junioribus pro calore ætatis, properantia placet, & audax magnanimumque videtur, quod sæpè temerarium, prævidentia senioribus & cautio maturior inest : undè sæpiùs sunt cunctatores, rarius periclitantur, aut eventu falluntur, in occasiones modo ex tacito intenti, velut somnum & inertiam simulantes. Juvenes iracundi, in offensas properi ; viri maturiores dissimulativi, ac sæpius

pacati, aut si tandem actio requiratur, intra prudentiam, & cum curâ fortes. Illi res mirantur, multa vident, aliqua sciunt, nec tamen probè discernunt, hi facta aut facienda æquè penetrant, noscunt & dignoscunt. Juvenes pro ingenuitate primæ ætatis, dolum rebus subesse minimè suspicantur, unde facile deceptionibus expositi pro nimia securitate, maturiores viri, quia plura per adversa sæpius decepti, eventuum gnari, pigmenta rerum & rationum spernunt, superficialia omittunt, verùm larvâ detectâ, introrsus res ipsaque fundamenta inspiciunt & scrutantur, peritos venatores imitantes, vulpesné? aut lepus? tum ferox aper, vel certè nobilior cervus impresserit gressum, per ipsa vestigia species ferarum noscitando, instant igitur, procul res & occasio suadet, aut secus, passibus suspensis in res vadunt. Non *temerè adversa casuum reputat, quem fortuna nonnunquam decepit*, ait quidam, sed rectiùs alter: *Mihi fortuna multis rebus ereptis, usum dedit benè suadendi.* Juvenes deinde suaviloquio plerumque laborant, & talia libenter audiunt, in cætera incurii discursibus per inania rerum vagantur, quæstiunculis lasciviunt

& lu-

& ludunt, nam sæpiùs ex imperfecta scientia, de rebus dubitant, proinde vexant res magis quàm agunt, incipiunt, dein deserunt; senes perseverant constanter, dum à fine res capiunt, nec ideò tentant frustra, minimè ex voto finienda, sed deliberatè aggrediuntur; quia verò non hærent in mediis [verum scopum rerum petunt expediti] super objecta breviloquio decernentes, hinc juvenes succensere amant senioribus, velut rudi minerva negotium agentibus, dum pro suo ingeniolo, & pro curiositate eos metiuntur, pigmentis ipsi rerum & verborum assuefacti; Inest tamen senibus consummatior peritia; licet tentent aliquando simplicia & proximiora in medelam, sed quia præstare magis credunt, quàm longè quæsita. Addo brevibus, tuta, aut secus periculosa, ante tempus seniores prævident, & ex vero indigitant, si præsertim ipsi pro paranda peritia non otiosam, verùm per negotia exercitam ducunt vitam, graviumque Historicorum lectioni dum immorantur, quæ suppleant ætatem. Juvenes super hæc reguntur affectibus, ac præsertim respectibus primo crescentis fortunæ ducuntur,

senes potentius suis affectibus & appetitui dominantur, ideoque commodè alios regunt. Dicam verbo, juvenum actionem esse amœnam, & quodam cum condimento vernalibus diebus similem, maturi viri, laboriosæ [sed cũ fructu] æstati assimulantur, magis enim serium, gravem [ac proinde tristiorem] modum actionis habent, severiores sunt, verùm in virtute constantiores, juvenes agendo molles, & sæpiùs leves. Hinc viris maturioribus expeditius res succedunt, dum non tenentur à negotiis, nec hærent, sed tenent illa, & regunt ipsi pro arbitrio. Velut peritos Automatarios [horologiorum id est fabros] si videas, non satis mireris, crassâ & fuliginosâ manu, nec certe delicatiore palpatu, subtilissimas horologiorum rotulas, audacter eos versare, per minutas partes distrahere, dein velut nullâ artificii curâ & attentione, promptâ manu in pristinam formam redigere, quæ omnia ignarus artis delicatissimo licet contactu, disturbet verius, quàm ut rectè expediat, aut si fortè aliquis, crebro intuitu, & arte se percepisse aliquid putat, ut etiam laborantem arguere non dubitet, dum tamen rem tetigerit ipse, nec

prima,

prima, nec media scit, multoque minus postrema, promptius est aliena redarguere [vel sugillare potius] quàm sua probè facere. Juvenum consilia modusque agendi, vinis recentibus similes, quæ plus dulcoris, plus etiam fæcis habent palatui grata, stomacho & sanitati nociva, aut licet quoquo modo clarescant, minus tamen ex virtute habent, quam per annos defæcata; quod sequens dies, juniorem erudiat, viri maturiores hodiè jam sciunt. Ideoque commodè rem claudo, recta cujusdam [in juvenem protervè loquaculum rebusque obstrepentem] indignatione: Post annum, fore si te prudentiorem putas, cur? non me itidem cautiorem credis, qui tot annis multisque casibus te supero. Cùm omnia honestarum artium juvenes habuerint, rerum experientiam [prout eveniunt] nondum habent, eoque senibus inferiores sunt, affectata ludicravè illis placent, maturis res tantùm, & seria.

[o]

Pars Secunda

POLITICO-MORALIUM.

1.

EXprobraturus aliquid publicè privatimvè, amico aut populo, potiùs terreas & trahas exprobrationem, ut intereà obtineas, quod vis; dissimulata enim timentur, evulgata *ut jam transacta*, contemnuntur.

2. Retenturus alicujus amicitiam, non statim dum injuriam accipis, exprobrabis illam, nè levi occasione alienes amicum. Omninò tibi diffidet ille, qui te offensum videbit, ut necessariò averti debeat metu, vel conscientia facti, vel consilio, dum te facilem videt in offensam.

3. Beneficium, aut officium, aut pensiones, & si plures in annos alicui prorogare in animo habeas, assignabis tantùm annuas, ut si necessitas suaserit, sine offensâ auferre possis, dum velis, partim si prorogaveris, velut iterato beneficio, accipientem devincias prorogatione.

4. Ignei homines ingenii, tum leviculos, licet per alia tibi opportunos, cave, nè tibi adhærere velis, seu sint amici, seu clientes,

tes, immo dum advertis, festinanter honesto prætextu eos procul amovebis; Nisi enim maturè feceris, amoveri posteà non poterunt, nisi magno tui fastidio, utsæpiùs difficili negotio implicari debeas, amovendo, rem ipsam in meis casibus expertus, scribo.

5. Etiam illa ingenia clientum, multi periculi, & officiunt nobis, quæ sunt propè importunitatē, audaculè sese intrudendo, suadendo, petendo, accusando, hos aut illos laudando, curiosè abdita rimando, tum rebus imponendo, præsertim dum sciunt, & amant per dicacitatem, ingerere suavia, cum verò suaviter loquuntur, & speciosis quæstiunculis, sensim tentant; facilè nobis [sine sensu] nolentibus imponunt, quorum mox nos pœniteat, ut non aliter eam pestem loquendi, aut hominum vites, quàm non audiendo, aut te planè avertendo, vel quod præstat, procul relegando loquacem. Non aliàs magis CHRISTUS indignè tulit, Petrum corripiendo, quàm dum in importuna [per speciem confidentiæ] curiosè se ingereret: *Hic autem quid?* Tulit enim promptè responsum indignationis, & correctionem. *Quid ad te? tu me sequere, si eum volo manere, quid ad te?* &c. 6. Cum

6. Cùm unus aut plures ſtudium aliquâ in re obligant, aut amicitiam offerunt, vel aliquid præſtare faciles, quod in rem ſit, utere *recenti* promittentis affectu, urge intentum, non differendo in tempus, fruſtraneũ ea in parte dilationis [ſeu, ut vulgus ait, *diſcretionis*] nomen, certò certius per momenta tepeſcere hominum affectus, & remitti potiùs, quàm intendi, ut ſæpè [vitio mobilitatis humanæ] alii in horas ſimus, poſthac difficilius optatum habituri, quod antè ſponte oblatum vidimus. Aſt promittit ille [inquies] propenſum ſe fore in tuas partes? falleris; præſentis en vis eſt affectus; non futuri, qui bono caſu [ut brevì abiturus] oblatus, qualis verò ille futurus poſteà, ipſe qui obligat, ignorat; mutato verò affectu, mutabitur intentũ, fruſtraberis igitur, quod obtinere ſperaſti, niſi extra dilationes aſſequi rem coneris. Nonnullis immò, benè & amica loqui, ſæpiùs conſuetudo, aut potiùs modus loquendi eſt, non modus affectus, & quò effuſiores ſunt ſuaviloquio, eo magis in amicitia fallunt, cautus ideò ſis, pēſandis veris amicis, & ab opere potiùs, non à verbo ponderabis, eò citiùs prætervolaturis, quò promptiùs extra delibera-

berationem efferuntur, quasi nullas radices ab intimo amico & affectu petant duratura, verùm in superficie modo linguæ, cum saliva abitura & nata.

7. Non amici solùm affectus, sed contrarii, in recenti maximam vim habent, falluntur exindè, qui spreta prima reconciliatione, submissiorem sperant alteram, quæ potiùs tantò minor futura, quò magis procrastinabitur, ut enim omnes res, recenti sensu, gravius intenduntur; sic qui intulit injuriam, novitate delicti, vel à conscientia recentis facti, propiùs pœnitentem est, quàm si evulgato pudore, & consumptâ ignominia, depudere didicerit, cùm ipsum vulgus [per familiaritatem rumoris] primò rem minus mirari, dein acerbiùs loqui, postremò dedignari factum desinit. Sæpè ideò pœnituit multos, non admisisse primam reconciliationem, ut nullam posteà haberent, cum maximam sperarent, præoccupabis verò prudenter, modesta facilitate, neque rejicies pœnitentem, similior tamen renuenti, ne pecces facilitate.

8. Rarius utaris eodem curru, strato, cubiculo, mensa, domo, exercitio. *Nimia fami-*

familiaritas parit contemptum. Continuus aspectus minus verendos homines assidua satietate facit.

9. Res adhuc in quæstione, *Vtrum amari præstat, an metui.* Dicant quod volunt alii, mea sententia, uti DEUM, sic hominem non rectè amet, nisi metuat simul, aut saltem nisi revereatur. Non igitur serviliter te demittes & effundes in officia amici, neque nimius eris affectator, aucupandis amoribus alicujus, quod penes contemptum est, sed ages graviter, partim ut quæras amicitiam, partim ut tua quæratur, honorabis, sed ut honoreris, immò aliquando [idque intra gravitatem & extra affectum] amicum modicè negliges, timeat negligi, si ipse te negligat, & non amari, nec honorari, nisi ipse studiosè te amet & honoret. Qui te igitur non reveretur, nec recto, nec durabili amat amore, dùm facit magis pro discretione & voluntate sua, quàm pro merito tuo. Addo [pressiùs loquendo] quod amari est in aliena potestate [*prout nostri actus cum bona gratia & affectu ab aliis acceptantur*], ut verò metuamur, esse in potestate nostra, ut nō semper, quando volumus, amemur, semper verò metuamur, dum volumus, præsertim si in-

curratur in homines, ut cùm ad normam virtutis, legisque præscriptum, omnia fecerimus, aut rem non intelligunt, aut pro malignitate secus interpretantur, cum in tanta depravati seculi malitia, clementiam rectoris, delinquentium insolentia superat, ut necessaria correctione in aliquos opus sit, tunc Justitiam, sævitiam vocabunt, nosque [pro sua malitia non merito nostro] oderint, cùm ne Divina quidem, licet proba semper & optima, malitiosi hominum probent, aliquando pluere, grandinare, æstuare, non ad suum beneplacitum, sed ex arbitrio cœli factū, illubenter ferunt, cùm illud in terræ fœcunditatem pro gratia, aliud in pœnam, pro justitia, immittat DEUS, nec unquam argui possit. Ac proinde præstat inhærere causæ, quæ à nobis dependet, quàm quæ ab alterius venit discretione: Non tamen metus absque amore securus, immò obsit omninò, nisi metus ille valeat, qui ab æstimatione nostri provenit, spontè in animis hominum, per actus honestos & graves, adhibita *prudentia* & *comitate*, non verò [ut nonnulli falsò arbitrantur] à potentia nocendi. Dicam ampliùs, metus nisi erga superiores

res est [quos aliquacunque re prævalere nobis arbitramur] amor non potest esse, nisi erga inferiores, aut saltem erga pares. Si verò superiores à nobis amentur, potiùs *Cultum* aut *Reverentiam* dicas, quàm absolutè *Amorem*. Quod verò aliquorum belli Ducum virorumq; egregiorum, excessiva severitas Manlii, Corbulonis olim, & inter recentiores Ducis Albani, Comitis Fuentii, aliorumque inter recti exempla sit, impossibile, si hæc sola trux austeraq;, sine aliarum humaniorum virtutum condimento inesset, tantum authoritatis in suos, paratum fuisse, ut necesse, penes excessivam severitatem, excellentes quoque virtutes, pro contestatione magnitudinis exercuerint, *Sæpe latet vitium proximitate boni*, immò altioris virtutis interventu pensatur, Erant in multos severi, sed in benè meritos liberales, labori castrorum imperando immoderati, sed nec sibi ipsis parcētes, fortes simul & successu, in admirationem felices, jussorum exactores austeri, verùm erga promptos & obedientes grati, & pro comitate imperatoria nimium accepti, deindè erga afflictos, egenos, injuriatos, victosq; prompti, liberales, justi, minimè avari, magnanimi,

mi, moderati, licet aliàs contra tumidos & insolentes insurgendo graves, demum nec bellando flagitiosi, nec vincēdo insolentes. Si verò illi non aliud scivissent, quàm flagra, secures, cruces, funera loqui, nec apud suos ex authoritate obedientiam, amorēq;, nec in exteros admirationem factorum, virtutisque suæ paravissent, sed velut feræ sylvestres, nisi nocere scientes, terrori fuissent & odio. Aliqui præterea pro indulgentia naturæ, ità sunt formati, ut non in animo tantum, quiddam magnum illis, impresserit, sed per exteriora quoq;, occultam gravitatem in facie, aspectu, alloquio, corporisq; formâ diffudit, quæ sola primo intuitu æstimationem pariant, & velut præcursores sint in animos hominum, & in affectus, parandis amoribus, ac præsertim conciliandæ authoritati, antequam altior virtus se exerat & innotescat, prout de Corbulone observatum tulit Historicus. *Corbulo omnium ora in se verterat, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie inanium validus.*

10. Interdum parùm neglige compellando dicto, scriptovè, timeat amicus aliquando negligi, & posse offendi, sed statim famili-

liariter recipe, nè diutiùs neglectus assuescat sine te, ut verò aurum puriùs post ignē, sic motu melior fit amicitia; vina etiam meliora, quæ penes dulcorem, sunt modicè acria.

11 Dum frustra niteris impedire æmulum, malis eum juvari, & operam ultrò offerre, ut potiùs opinionem amicitiæ obtineas, quàm ut frustra impedisse illudaris, quo impotentia tua prodatur.

12. Cùm alicui potenti æmulo resistere non potes, potiùs quæres amicitiam [procul tamen à suspicione quærentis] cujus sub titulo, faciliùs rebus obviam ibis, & illi resistes. Quoadusque enim inimicus est, contravenire apertè studet, dum verò speciem amici induet, lædendæ amicitiæ verecundiâ tenebitur, nè tuis intentis contrarius sit, tu verò interim, quod in rem habere voluisti, sensim aliud agendo perficias, semota omni fraude amicitiæ & dolo.

13. Omnia capere valenti, totum dat, qui parùm negat; potiùs spontè offer, quæ extra offensā negare non potes, ut quoquo modo gratiæ tuæ debeantur, quàm ut invitus dare necesse habeas, nullo expensi in rem tuam commodo.

14. Distra-

14. Diſtrahe potentes à latere æmuli, immò ejus intimos, domeſticos, familiares, conſanguineos, parando tibi munificentiâ, mensâ, comitate, unde tibi omnia æmuli nota.

15. Da bona verba, palam, & in abſentia

16. Neſcientiam ſimularei, quò magis omnia ſcis.

17. Vide, non videndo, omnia.

18. Non aſperneris convictum æmuli, ſed tamen rarius congredere.

19. Minora quandoque conſilia communicabis.

20. Nunquam verbo carpe præſentem, immò tueare famam, ſi opprimatur.

21. Etiam offenſus, offenſam diſſimula, & velut non agnoſce. *Vnicum remedium injuriarum, ſi non intelligantur*, qui ſecus interpretando injuriam extendit, velut ſcalpendo ſuum ulcus, per impatientiam, ſponte dolorem auget.

22. Nunquam exprobra ſuſpectam amicitiam.

23. Rarius congredere cum æmulis, aut congreſſurus, cum omni apparatu gravitatem indue, & caterva clientum.

24. Vita

24. Vita consanguineos & clientes æmuli, etiamsi fidam operam polliceantur, fac tamen, quasi non vitando.

25. Patiaris adversarium, non agnosce, & velut loco amici habe, omnibus benevolentiæ signis præoccupando, & insidias muneribus antevertendo.

26. Maximum præsidium rerum humanarum, ex dissimulatione, Tiberius inter omnes suas virtutes *Dissimulationem* adamaverat, tu etiam quoad potes, stude dissimulationi, si sapis. *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.* Ludovici XI. Regis Galliæ dictum ad filium Carolum VIII. testamenti loco. *Dissimula* igitur *Dissimula.*

27. Temerariè ambitiosus, turbandis, *stultus pertinax* perdendis rebus accommodatissimus, fuge quoad potes talium consilia, multoque magis convictum, ne impingas in errores.

28. Peccant, qui nimia lenitate dulces, cùm enim effusè dant se populari auræ, aut omnem infimæ plebis rumorem affectant, contemnuntur, virtuosi quidem hi sunt naturâ, sed etiam molles, ideoq; ad res gerendas parùm valent. Prudens rigor rebus non obstat. Mordent sanguisugæ, dùm prosunt. Nec enim aliqua difficiliora obtineas, nisi

pro tempore, aliquod inconveniens, in urgendum adhibeatur. Idem consilii medicis inest, ut in morbis malignis & urgentibus, admisceant potionibus, de venenatis pharmacis, commovendis promptius pellendisque noxiis humoribus, verùm adhibent simul diligentissimè excellens correctivum, exquisitam dosim, perfectissimum temperamentū, sine qua cura, medendo plus noceant. Instabis igitur opportunè, urgentiore verbo, dextra ostentatione potentiæ, minaciore vultu, intra tamen authoritatem; mox ubi terrueris modicè, rursus in molliora deflectendo, amœniore fronte, faciliore alloquio, tum obvio convictu, irritamenta amicitiæ ostentabis.

29. In malis mœstitiam, in bonis dissimula effusam lætitiam.

30. Quemq; diem examina, an amicum paraveris, [aut amiseris] & cura ut pares.

31. Summa authoritas nisi penes potentiam & fortunas, in minoribus pro superbia habetur *Cavebis igitur morosam gravitatē.*

32. Talem apparatum mensæ, vestium & reliqui sumptus instrue, qualem semper habere potes, & à minori potiùs incipienda omnia suaserim, quæ posthæc facturus es majo-

majora; nè eò majorem incurras in contemptum, quò magis laudatus fuisti, si idem esse, quasi lassus desinas.

33. Non demissè servias majori, sed reverenter, & sedulus sis, penes potiùs, quàm perpetuus; Magnorum aliqui, recepta amicorum obsequia, non ad gratiam urbanitatemque colentis, sed ad debitum, superbiamque suam referunt, & statim acceptorum obliviscuntur.

34. Eos etiam in amicitiam pertrahe, qui plus apud alios possunt.

35. Non prompti sint tui aditus, non obvia comitas, ea tamen moderatione rerum, nè superbiæ titulum tibi parias.

36. Facilitas amittit authoritatem.

37. Oblatum munus potiùs lubens & animosè accipe, quàm serviliter gratus, partim debere te, partim deberi tibi gratiam doce.

38. Jube punire, non specta.

39. Non increpa, sed gravitèr admone, & torvo aspice oculo. Absit verò facias contumeliosè, nam exacerbas magis, quàm corrigis, certè medicus, asperitate curandi, horrorem medicinæ ægro imponit magis, quàm inducit sanitatem, ut ægrotare, le-

vius

levius nonnunquam accipiatur, quam per acerba sanari, nemo sanavit vulnus scalpendo, verùm ungendo, & molliter obtegendo.

40. Severitas amittit assiduitate authoritatem.

41. Sine strepitu aut acclamatione [seu exprobratione] puni delinquentem, sæpè verò lenius & modestè, quasi invitus facere videare, est prostrasse satis, posse prosternere dùm velis.

42. Majorem aliquando pœnæ apparatus, verborum severitas, tùm exaggeratio, imponit austeritatem Domino, & infamat punientem, quàm ipsa pœna. Si igitur pro merito delicti punias, mollitèr saltem loquaris, flagitium, non personam osurus.

43. Potiùs quandoque dicto contrarius sis, quàm semper serviliter assentiaris, doce aliquid tibi displicere, pro libertate sentiendi, quod est propè generositatem. Sed plerumque ab hominibus [à Principibus verò præsertim] ii pro sapientioribus, immò pro melioribus habentur, qui ad eorum sensum & voluntatem magis accedunt ac loquuntur, decipi malunt, quàm non ad gustum suaderi.

 44. *Bonum*

44. *Bonum habetur ex integra causa, malum ex singulis defectibus*, ait quidam. Quasi dictum velit, ad rem benè habendam, omnia impedimenta amoveri debere, minimus defectus si obstet exsequendo, etsi reliqua bona media videantur, res tamen haberi non poterit & intentum.

45. Sæpiùs cum titulo, quàm sine, alloquere, quemque pro merito decenter honoraturus, nec tamen affectatè, ut similitèr te compellandi & honorandi insinues necessitatem, aut secùs [velut importuna ceremoniarum] si negligas, alias idem erga te omittere, teque contemptum haberi posse doces. Quæ civilitas mutui honoris, adeò in animis hominum valet, ut non privatis modò inter se civibus, sed magnis Principibus erga sibi subjectos, non sit per incuriam transmittenda, nihil enim magis offendit animos, aut veriùs exacerbat, quàm contemptus personarum, si pro merito non honorentur, velut ille ad Principem, *Cur*, [inquit,] *ego te habeam ut Principem, cùm tu me non habeas ut Senatorem.* Neque Julium Cæsarem aliud præcipitavit in necem, accelerando conjurationem [quæ differri aut sopiri poterat] quàm Senatorum

Consulumq; contemptus, quod reliquum offensarum erat. *Accedentibus* [ait Plutarchus in vita Jul. Cæs.] *ad Cæsarem sedentem pro nostris Consulibus, Pratoribus, totoque Senatu, Cæsar non assurrexit, tanquam si cum privatis hominibus colloqueretur, quod non Senatum modò, sed populum offendit, Civitatemq; ideò rati [per ignominiam Senatus] ludibrio haberi. Magna igitur cum tristitia discesserunt è curia, quotquot discedendi facultatem habuere, adeoq; Cæsar sensit indignationem eam, ut statim domū abiret, reductaq; à collo veste, vociferatur, se paratum esse ad præbendum [si quis necare ipsum vellet] jugugulum &c. &c. Ferunt verò cùm assurgere Senatui vellet, eum ab amico, aut veriùs adulatore quodam suo, Cornelio Balbo, prohibitum monente* [vide nequam adulatorem] *ut se Cæsarem esse meminisset, seq; ut præstantiorem coli pateretur, &c.* Nihil igitur magis offensam in animis movet, quàm si honos aut tituli contemptim auferantur personis, immò magis si pro malignitate dicacitatis, adjiciantur scommata, præsertim in ingenuos Cives, qui eò magis delicatioris sunt animi in offensam, quò magis suæ virtutis sunt conscii.

46. Famulitium sit tibi decorum, equus, cibus, & honestamenta domus.

47. Nunquam privatus fias, aut quasi incognitus.

48. Quanquam inter adversa, salva virtutis fama, non vultu demisso aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ agendum.

49. Æquale Matrimonium, pro authoritate.

50. Liberorum bona educatio & bona fama, Parentibus solatium & æstimatio.

51. Domesticos clientes, veraces potiùs habe, quàm blandiloquos, qui tibi ex fide referant & præcaveant, si aliquid in populo de te spargitur, ut eas rectè facto obviam, seu ipsi diluant, vel excusent. Falluntur, qui illos, nimium placere volentes, in amoribus habent, venundatores potiùs suæ famæ, quàm amicos, permitte spontè [si sapis] referri tibi modestè omnia extra metum & offensam, nè ignarus sis obviando vel præveniendo, immo teipsum corrigendo, vera enim exprobrat aliquando vulgi obtrectatio, quæ ipsi amore nostri, aut nostrorum, tum per incuriam, in nobis, nostrisque, non advertamus, domestici verò coram nobis taceant, aut præ nonere

erud

erubescant. *Vult volens decipi, qui nisi blanda sibi narrari cupit.* Deinde domesticos tuos, non nimis molliter, sed in actione occupatos habebis, nè innutriantur otio, occasionibus posthac emersuris, futuri inutiles, desidiosi, insolentes, dùm pro injuria reputabunt, si ad actionem aliquam vocentur, semel desueti; idem innuis perspicacia Salomonis (Prov. cap. XXIX.) *Qui delicatè à pueritia nutrit servum suum, posteà sentiet eum contumacem.* Honoratioribus igitur domesticis, per honestiora munerum, inferioribus, per minora servitiorum uteris.

52. Incessus lentus & gravis, vox submissa, cum opinione Majestatis.

53. Semper vera loquere. *Mendacium servile peccatum est*; immò naturam furti habet, furtum rem aufert alienam, mendacium verbum congruum furatur veritati, prout commune proverbium Polonum fert. *Mendaces consequenter esse fures.* Immò sunt leves, garruli, infidi, inconstantes, versuti, simulativi, fallaces, venales, injusti, nam ferè idem [ex non rectè agendi] vitii suppositum habent. *Veritas mater virtutum est*, exindè cùm omnia rectè facit,

Deus veritatis vocari voluit; in diabolo quia obliqua omnia & contraria sunt, Patris mendacii, supremum titulorum habet, Quem igitur rectum virum probatum cupis, vide an dicto verax sit, vix enim fieri potest, ut facto obliquus fiat. Veritatem semper probo & suadeo; verum in aulis Regum, ingrata utplurimum veritas est, pauci sunt veri amantes *Josaphat*, sed plures *Achab*, prout certè, si veniat in aulam verax *Michaeas*, indignationem Regis experiatur [*odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum*; III. Regum Cap. XXII.] aut incurrendum in colaphum adulatoris *Sedeciæ*. Abesse igitur à consilio præstat [præsertim si odio multo, nullo fructu, veritate laboretur] vel cum ades, veritas omninò loquenda est, præstat amittere gratiam, quàm conscientiam, immò præstat agere *Michaeam*, quàm falsarium *Sedeciam*.

54. Satius te submelancholicum aut gravem potius, quàm jocosum agnoscant effuseq; hilarem, comitatem tamen serva, cum illis præsertim, qui ad mutuam humanitatem, non ad suum fastum, referunt omnia arroganter.

55. Quod

55. Quod scis per obtrectatores detrahendũ tibi[quod tuæ domui aut in moribꝰ casu obveniat]potiùs præoccupabis spontè fatendo, non detrahent, neq; loquentur in exprobrationem,quæ fateris,aut in quo teipsum spontè culpas,aut per jocum habes.

56. Cave nè unquam conqueraris,etsi pro impatientia doloris opportunum credas,deesse enim tibi aliquid,spontè fateris, circa amicos, vel circa fortunam, proditor tui ipsius, & ægritudinem animi simul detegis,etiam ignotis, ut qui te omni ex parte felicem credidere, magis indè æstimaturi,jã secùs aliquid demptum credent, in levipendium. Omnes ideo hilari vultu excipe, quasi omnia ex optato fluant, non alia re magis invidos tibi confundes, qui aliàs tibi adversa optarunt.

57. Non in vestitu superfluo, aut domo exquisitis mobilibus ornata [modò hæc sint necesse circa honestatem] verùm in virtute & morum constantia, viri Politici authoritas consistit.

58. Severitate sis gravis, blandientibus incorruptus, adversus minantes invictum habeas animum.

59. Omnibus sis cognitus & comis, mul-

tos sæpe convictui, raros secreto intimiori admitte.

60. Observantiam tui in minimis firma, in præsentia majorum, ut exemplum honesti reliquis inculces.

61. Plura sæpè in nos peccantur, dùm complacemus, quàm dùm contrariamur.

62. Honores & præmia ipse tribuas, pœnas verò aut redargutiones [si quæ irrogari justò debeant] irrogari cures ab aliis, ut aliorum invidiâ, acerbus, sic tui meritô munificus & amabilis.

63. In consultatione, dùm contrariæ emergunt opiniones, qui mediam attulerit, plerumque omnes in suam trahit sententiam, non quod melior ista, sed quod ad medium, quàm ad totalem assensum adduci se plerumque patiantur homines.

64. Cum magnis Viris & Principibus extraneis, notitiam quære, & communicationem literarum, aut internuntiorum inferes.

65. Structuræ non vulgares, statuæ, templa magnifica, famam authoritatis retinent, & parant opinionem, item sapientum monumenta, nomini dicata; Nam quæ majores requirunt impensas, nisi à gene-

nerosis pectoribus facta veniunt, præsertim cùm non sui lucri, sed publici commodi intuitu impenduntur, ad famam posteritatis. Sic *Zeuxes* pictorum præstantissimus, picturas suas excellentes, nullo pretio exponebat, Civibus eas gratuitò daturus, ut magnitudinem animi testaretur, immò forsan quod arbitraretur, operam suam eò æstimationis ascendisse, ut omne pretium superaret.

66. Propositurus aliquid populo aut amico, quod in rem mutuam sit, potiùs quæres modos, ut petaris, non petas.

67. Consulebat ille non leviter suæ authoritati, qui inter colloquendum, stabat aperto capite, ne sedendi aut tegendi capitis, minoribus foret necessitas.

68. Histrionum & levium ludorum, non sis spectator, tamen nonnulli honestæ popularitatis loco ducunt, habere intra domesticorum numerum, joculatores & histriones lepidos, ait *Marius apud Sallustium*. Sordidum me & incultis moribus ajunt, quia parùm scitè convivium exorno, neque *histrionem ullum*, neque pluris pretii coquum, quàm villicum habeo; Nam ex Parente meo accepi, munditias mulieribus, viris

viris laborem convenire, arma, non supellectilem decori esse.

69. Voce oppressos, defende potiùs, quàm opprimas, & patronum miserorum, publicè age.

70. Loquaces & leviusculos, tum vinolentos, noli lacessere verbo.

71. Legatos extraneos, honorificè domi tuæ excipe, quò famam nominis spargant, & ab iis cura salutari.

72. Postula magis, quàm supplex roga [quia faciliùs res sic habentur] ac potiùs per alios, nec unquam oblitus tui. Illaudatum aliàs Othoni [apud Tacitum] *Qui protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione.*

73. In publico populi consilio, multa objecta sæpè solvuntur tacendo, multa respondendo, immò multa non audiendo.

74. In gravioribus causis, aut quæstionibus, tum objectis, si melioribus consiliis res flecti non poterit, *non quid respondeas; sed quemadmodum non respondeas? cogita.*

75. Qui multa respicit, nihil agit, dum consilio, seu dum facto opus est, in consultando præsertim illi, qui merè in partem assentientium transeunt, aut qui merè contra;

trariantur, probantur, ambigui verò, seu neutrales, [vel ut vulgò ajunt, *Non totaliter resoluti*] neque apud populum, neque apud Principem parant sibi authoritatem, utrique parti suspecti. Rectè dictum. *Media via, nec amicos parat, nec inimicos tollit.* Tum illud, *Tremula manu vitrum capiendo, quò magis frangere quis cavet, frangit.* Meritò succenset Tacitus [Histor. III.] Vitellio, ejusque produci, dùm in hanc illamque partem studiis distenditur & expendit diversa; cautus nimium esse cupiens, proditor sui veriùs factus, *quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus satis, nec providit.* Eò collimat dictum [apud Ecclesiastem Cap. XI.] *Qui observat ventum, non seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet.* Resolutus ideò sis facere seriò, quod aggrederis, non tamen aggredieris, nisi factu licita, ne dùm involvere vis, periculo involvaris. Licitis DEUS adest.

76. Apagè cum amicis, qui sæpè reconciliant: Aut cum domesticis, qui crebrò deprecantur.

87. Majora negotia apud populum tibi tractanda assere, minutiora relinques mino-

minoribus, quædam digito opus habent movenda, non brachio.

78. Etiamsi omnia refutanda sint, aliqua tamen approba, nè omninò contradictorius esse videaris, salva tamen virtutis famâ.

79. Primis injuriis ni resistas cum gravitate & virtute, contemneris. *Veterem qui fert contumeliam, invitat novam*, at quomodò non procacitèr, verùm prudentèr resistendum? tu videas.

80. Passio plerumque in nobis dominatur, & zelum putamus, dicendum seu faciendum aliquid, nobis usu venit, verbo invehimur, velut correcturi, & exacerbamus potiùs, sæpè detrahimus, sæpè diffamamus, sæpè irritamus materias & personas, quod agere pro modestia, aut intra dissimulationem, magis in rem fuerat; veritas, omnisque modus agendi, stylum subtilissimum referat, non cuneum, qui findit magis, quàm penetrat. Cùm nimis justi esse affectamus, in injustitiam impingimus, sævitia quandoque est, dum punitionem putamus, nec est correctio, sed exacerbatio aut alienatio amici morosa. Cùm rigidè [vel ut ajunt] *Morosè ad pulvisculum usque*, repetimus

timus nostra, non fit, ut aliena cum nostris non involvamus, impertinentium veriùs raptores, quàm exactores justi; sæpe deindè potentiam credimus, cùm inferre injuriam possumus, aut secùs accipere credimus, nisi inferamus, nec repulisse est, nisi alter injuriam patiatur. Quæ igitur minore damno aut scandalo dissimulari possunt, dissimulanda prudenti viro suaserim, privatam aut publicam pacem, quietem mentis, pacatam conscientiam habere qui cupit; Eò ferè collimat dictum. *A justitia recedendum nonnunquam in parvis, qui velit salvam eam in magnis*, non enim sic erit injustitia, sed dissimulatio justa. Idem vult Spiritus Sanctus apud Ecclesiastem. *Noli esse justus multùm, neque plus sapias, quàm necesse est.*

81. Proximè sequitur, virtutis etiam zelum temperandum, idque amore in majus promovendæ, ut dùm nimio ipsius [prout debemus] ducimur amore, tamen secundum tempora & personas, prout res agenda venit, suavius [cum vitii quadam dissimulatione] sensim animis hominum eam insinuemus, quod non est recedere à virtute, sed eam provehere in majus; Scri-

ptura docet alios hominum acerbius increpitos, alios per similitudines suaviter reductos, potiùs quàm retractos, sic CHRISTUS, dùm bonum Patremfamilias repræsentat, intemperantem zelum servorum arguit, & dissimulare docet. *Sinite, nè fortè colligendo zizania, eradicetis simul cum eis & triticum.* Sic erratum à nostris in Moschovia, intempestivo, nè dicam insolenti religionis zelo, cùm enim Demetrius Magnus Dux Moschorum, Polonam virginem in uxorē duxisset, occasione Catholicæ Principis aliqui Polonorum jactantèr ad invidiam usquè Moschorum schismatis, ritum Catholicum dùm promovendum contendunt, Demetrium Ducem, novamque nuptam, in exitium præcipitarunt, Poloniamque cruento implicarunt bello. Sed magis profana nobis serviant in exemplum, severi mores Galbæ Cæsaris, licet recti, sed non pro tempore adhibiti, exitio fuerunt, *quibus impar ea ætas erat*, cùm fortè circa flagitationem militaris donativi, magis animosè, quàm in rem opportunè diceret, *se militem legere, non emere*, dùm rigidus recti prisciique moris assertor affectat fieri, non assecutus, simul rem, seq; perdit: Con-

fultius aliàs facturus, si intra dissimulantem, importunitati nonnihil in tempus concessisset, & delinivisset humaniori verbo flagitantes, sensim aliâ viâ cum tempore in melius reducturus, neque à virtute Imperatoriâ sic recessisset, sed intra prudentiam regendi, habuisset totum. Etiam in asserenda libertate, circa observationem antiquarum legum, vel aliquid novum stabiliendo, temperato & recollecto zelo opus, secundum res, tempora, aut personas agendo, nè dùm reducere ad normam rigidè contendimus, potius malum, resque irritemus. Quâ in re summa perspicacitate, judicio valido, ac super omnia, experientiâ opus est, nec possunt in eo valere, nisi sedata, defæcataque ingenia, *quæ non quid debeat fieri, vel prout aliquando factum est, sed quid nunc rectè possit*, ex æquo pensant, magis è *particularibus causis, reiq; propinquioribus, quàm ab universalibus maximis* (*quæ in particulari fallere amant, & judicium consulentis non leviter arguunt, nam universalia multas exceptiones habent, & multas circumstantias requirit imitatio, ideoq; sæpè nos fallit*) consilia eruendo, & quæ non habendi cupidine aut spe inani, sed magis possibili-

tate certâ beneque consulto, res metiuntur, *dum ratio appetitu superior est.* Aliquando enim suavitas agendi, aliquando rigor, aliquando utrumque simul, vel demum nihil agere, sed dissimulare in tempus, & ferre malum prodest, ne dum præcociter unicum vitamus, multò majora, immò plura incurrantur, res irritando, ut hoc casu serviat dictum, *Malum benè positum, nè moveas.*

82. Igneæ nonnulli tum inquietæ mentis, tum sibi non otiari, sed agere complacent, dum quieta, non sinunt quieta, aut nisi res turbent, & in aliena [quæ sæpè devorarunt] invehantur, diem perdidisse, suaque arbitrantur, & pro injuria reputant, famam potentiæ ex aliena injuria aucupantes, ut igne Salamandra, sic nonnulli asperis & discordia vivunt, *quæ alii flagitia, hi remedia vocant; In id nati, ut nec ipsi quiescant, nec alios sinant.*

83. Potius non videre te injuriam simula, quàm dum vides, vindicare illam opus habeas, nè si agnitam molliter dissimulaveris, pejus contra te in posterum peccetur.

84. Si impetu in aliquid novum fertur populus, cui resistere non possis, sa-

tiis

tis penes virtutem habeas, si non assentiatis.

85. Quæri exindè potest. Quid securiùs, & in rem magis opportunum, an præcipui unius, vel saltem aliquorum in Republica, aut vulgi aucupari favorem? Non disquirendo hinc illinc, constat, qui totos vulgi favoribus se dedere, ab ipsomet vulgo proditos, oppressos; In cujus gratiam, cùm omnia feceris, semper aliquid in majus vulgus requirit, vel ni sufficias, antea bene fecisse damno est. Quod verò majus, dum abutitur vulgus bonorum virtute & operâ [semper eos casibus objectando] facit velut indiscreti equites, cùm bono equo læti, intemperanter utuntur, & nimio cursu fatigant, non parcendo labori, nec alium substituentes, eum perdunt, quod in vitis Gracchorum [apud Plutarchum] observatum habeas, & ratio in promptu; Nam faciliùs paucorum genium noveris, paraverisq; ubi favorem, faciliùs gratiam demerearis, aut iratos placaveris, facilius cum paucis agas, suadendo, dissuadendo, orando, faciliùs obtineas, dum se citiùs pro paucitate expedire possunt, decernendo. In multitudine secùs, communitas frontem non ha-

bet, quæ non tàm facilè de maledictis erubescit, dum dispersim ignominia, in tot capita vadit, ad unius verò Principis personam (nondivisim) tota infamia (ejusque posteros) directè spectat, eòque magis afficit. In populo deinde, diversa sunt subjecta, inclinationes, affectus, studia, quibus impossibile ex æquo ut satisfacias, dum pro diversitate ingeniorum, suspicantur vana, aut secus interpretantur, cùm non intelligunt rem, plures verò pro malignitate. Offenditur quidem Princeps veritate, sed magis offenditur, & simul furit populus, uni dum places, alterum ferè offendis, nam in amores, odium, æquè facilè vulgus fertur, non ut studio'è velit, sed uno alterovè impellente. Quod verò gravius, si in aliquid bonum fertur populus, omnes (unus alium circumspectantes) curam adhibent, jam si nocere cupiant, quisque pro se, manum studiosè adhibet in ultionem; ad nocendum uniti, ad benefaciendum tepidi & distracti. Ex eadem ratione fortè *Machiavellus, ingratiorem fieri populum censet, unicâ Principis personâ.* Dixerim itidem, præstare favorem aliquorum præcipuorum

rum in Republica (sed quem non per flagitia & obliqua demerearis) favoribus vulgi. Addo super hæc, si non altioris alicujus boni, aut virtutis intuitu (quæ sola sibi ex conscientia rectè facti præmium est) sed aucupandæ vulgi gratiæ & popularitatis, rectum aliquid in publicum facias, falleris; sæpiùs odium pro gratia redditur; Rem expertam ipse habeo, quam loquor. Si profana parvi sunt, en cape in rei documentum altiora, quia sacra; Nemini magis, quàm operatori salutis *Christo*, fraudi fuit populi plausus & Gratia, hodiè ut Regi filio David, in urbis ingressu, palmis & substratu vestium, in pompam triumphi, vias sternentis, mox intra dies aliquot, subita mutatione, crucifigendum petentis. Sic ferè vulgus, *cujus boni, aut pravi affectus, nunquam modicis continentur.*

86. Afflictis palam condole, sed tamen sine injuria affligentis.

87. Honores non pete ipse, oblatos specie recusantis accipe, non multo exultantis animi signo, nec etiam tristi, ut ingratus, sed graviter; per amicos petiturus non ore tuo, pro famâ modestiæ, tùm

ut videaris, *magis te posse officium gerere, quàm nimis velle*, quod venustatem actioni imponit, & dantem magis promptum reddit. Vis adhuc altius, unicam artem disce; Non quomodo ambienda quæras, sed quomodo sorte contentus, non ambias ultra pacatus, plura sic utique [immò omnia] lætus contemnere potes, & quasi ex alto animi despicere, nõ omnia verò destinata, ambiendo adipisci, eoque de non habito tristis, & stans loco velut inferiore. Habet velut omnia, qui non ultra cupit, in animi mensura, non fortunæ, sat satis habendorum modus.

88. Apertis horreis, leva pretium frugum.

89. Nobiliores exules, tùm à fortuna desertos excipe domo, & necessariis procura. *Alii dividunt propria, & ditiores fiunt, alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt*, [inquit sapiens.]

90. Pupillis honestarum familiarum, sumptus educationis provide.

91. Si à populo voce opprimaris, modestiam objice cum gravitate & reprehensione generosa, quàm ut frustra acerbiùs contendas, unus à multis facilè contemnendus, nec aliâ tutiùs viâ, furorem populi evades.

92. Mi-

92. Miseris sis aditu facilis, & intentus querelis, licet subrusticè, & tædiosè conquerantur, nam loquax utplurimum dolor est, da bona verba, gravia tamen potius, quàm mollia, condole saltem, ni juvisse sufficis, nemo utique verbo pauper est, quod æquè afflictis gratum, ac si juventur, aut secus novam injuriam sibi inferri putent, si transitoriè audiantur. Princeps igitur, aut quicunque sunt viri honesti, in omni vitæ suæ actione, teneant rectè agendi præceptum. *Nihil sibi esse salubrius, tam ad morem populi parandum accommodatius, quàm humanioribus responsis etiam infimæ sortis homines, ab se dimisisse*; salvâ tamen gravitate, ne obviâ facilitate vilescat.

93. Inter *militares* de armis loquere, inter *doctos* de virtute, doctrina, libro, honestate, personis, rem & sermones accommodaturus; *Hilares*, liberalius suaviterq; excipias: *Severos* aut *Morosos* contractius, & brevibus tractabis, cùm facilè multi sermonis nauseam habeant. *Ambitiosis* honorem deferes, reverentius agendo, perinde acsi eos multi facias: *Cum modestis & sinceris*, simplicitatem dicti quæres, nam facilè dolum suspicantur, si verborum involucris, & am-

ambagibus affectatis utaris: *Malignos, Astutos, Levesque*, quoad potes, vitabis, sed procul à nota vitantis, ne offensos habeas; universim verò, secretorum tuorum (loquendo) cautus eris: Insuper inter *Æquales* dignitatem ex pari tueare, nè posthabearis, non tamen semper ad numerum, & stoica gravitate, nè arrogantiæ nomen parias: Inter *inferiores*, faciliorem tui copiam præstabis, ut ameris, non nimius tamen aut effusus, nè satietatē inducas, sed propior gravitati. Erga *superiores* nonnihil submissus te geres, nō tamen immemor tui, verùm ultra *venustam generositatem*, nec ut abjectus, aut adulator, tùm deformi obsequio laborans.

94 *Meticulosorum ingenia* ingesto terrore, nec tamen sine condimento gratiæ, ad officiū commodè rediges; *Generosos* secùs, exacerbat terror, ut potius reddas obstinatiores, aut alienes verius, dum eos sic parare cupivisti, verùm eos gratiâ, comitate, liberaliore convictu[idq; ad obsonii raritatem, non semper facili aut effuso, magisq; adhuc gravitate agendi generosâ, quæ reverentiam personarum ingerit] tibi obstrictos pares. Verbo dicam, injuriæ generosum irritant, mollem tum pusillanimum

fran-

frangunt. Cum *mediis* aut *indifferentibus*, præsertim verò cum astutis, aut qui libenter insolescunt, adhibebis simul utrumque, *terrent nonnulli, ni paveant. Morosos* denique, & *Intrusores*, lautiore mensa, & aliquid pro tempore dando tibi mercaberis. Rara tamen ingenia, quæ non hoc ultimo telo expugnare fas sit. Prout igitur hunc aut illum, ad tuum beneplacitum habere vis, introspice naturam prius: hominum animi, æquè varii sunt ac vultus, ut agas; prout ad metum, vel generositatem inclinat, vel participat simul de utroque, ut quemque suo affectu aggrediaris expugnandum, prout in aliquo hic aut ille, magis prædominatur, metusnè, cupido gloriæ, amor privati commodi, publicum bonum, aut tenerior conscientia; Objectando dextrè ad persuadendum, pericula, ignominiam, damna, jacturam publici, ingerendo scrupulos, & offensam DEI, & quævis in contrarium, vel si faciant, omnia eventura in parte meliore: Jam si omninò refractarii sint recta sequendo, saltem in molliora quoquo modo deflectes, & concedes partem, velut Senecæ & Burrho

visam, *nè utrumq; NERO pervinceret, alterum concedere*; vel certè eveniet, [præsertim si cum generosis res est] ut negligant, si aliquid modò in speciem generositatis sibi concedatur, nec planè impugnari videant, aliàs nihil pervincere, servile putantes; Sæpè repeto: *Hominum animi, sicut generosi equi, molli freno faciliùs reguntur.*

95. *Qui amat accipere, negat nihil.* Non in privatis modò, sed puta in publicis, facilè habentur omnia, præsertim apud eos, quibus accipere dulce est, dum sunt *semper venales, & alienæ ministri potentiæ*, immò mensarum, placitorumque asseclæ. Non ex vano, inexpugnabilem urbem, expugnandam facilè credidit, in quam asellum onustum auro, intrandum didicit. Et Jugurtha, Romanum statum inclinari advertit, debiteque illusit, *O venalem Romam, & maturè perituram inveniret*, cùm reperit plerosque ex curulibus, qui accipere oblata, non promptè recusarent, immo promptissimè caperent, vendi sibi negotium amavit, cùm venditores odisset, proditionem, non proditores amaturus; viri ideo quicunque recti, etiam licitè oblata, intra verecundiam, propiusque nolentes, acceptare

ptare debent, aut prorſus non acceptare, virtutis præmium in virtute quæſitum; Hoc enim genus vitii, mentitæ ſuavitatis condimento, facilè inſinuat ſe hominum ſenſibus, & leviter modò tangentibus allinitur ſine ſenſu. Facilè qui accipit, facilè dat ſibi ſuaderi. *Peſſimum veri affectus venenum, ſua cuiq; utilitas.* Meritò pagina ſacra, rectos in populo viros, judices, duceſque dum laudat, aut ſecus depravatis dum ſuccenſet, his appetentiam munerum exprobrat, in illis contemptum oblatorum, velut ſolam rectæ popularis virtutis normam commendat. *Dixit Samuel ad univerſum Iſrael* [1. Regum Cap. XII.] *Loquimini de me coram Domino, utrum de manu cujuſquam munus accepi, contemnam illud, reſtituamq; vobis.* Et dixerunt: *Non tuliſti de manu noſtra quidquam.* Et Cap. VIII. *Non ambulaverunt filii Samuel in viis ejus, ſed declinaverunt poſt avaritiam, acceperunt munera, & perverterunt judicium.* Mirum dictu, quod pervertat veritatem, bonum publicum, & pervertat judicium, qui properè accipit munera. Taleſque hodiè videas: *In quorum manibus iniquitates ſunt, dextera eorum repleta eſt muneribus*

 [Pſalmo

[Pſalmo XXV] potius igitur, *Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes & ſubvertunt verba juſtorum*. Exod. XXIII.

96. Nullius artem reprehende, quod vel maximè offendit.

97. Multa in abſentem ſtatuuntur, quæ in præſentia non fierent, cura [ſi tutè pores] ut dicendis de te rebus aut ſtatuendis adſis, præſens, cum authoritate tua & amicorum, nè per abſentiam conſcientiæ facti arguaris, eaque importuna meticuloſitate, majorem ingeras audaciam [æmulis] validius contra inſurgendi, qui niſi tuâ imbecillitate fortes.

98. Magnorum virorum diſſidia, concilia, & mediatorem te interpone [etiamſi non vocatus] ſi authoritate vales, ſed procul ab importunitate, & ſine alterius partis offenſa, fac talia pro publico bono, & amore proximi.

99. Dum punis, privatim puni, dum parcis, publice parce.

100. Habebis aliquem bonæ exiſtimationis virum, qui pro te agat, & loquatur in publico, quàm ut ipſe pro te. Major alienis dictis, in aliena cauſa fides, laudando vera, ſeu excuſando liberiùs falsò impoſi-

ta,

ta, tum opinativa, & minor tibi dicenti, invidia; Quæ pro sua causa dicuntur, magis ex necessitate, propria & pro animi passione, quàm ex vero dici communiter creduntur.

101. Quæ tibi adversa acciderint, supprime, aut tege lætis, prospera latius divulga.

102 Sermones vulgi, velut nesciens ignarusque feras, prohibiti enim plures eunt, quasi veri, si prohibeantur, & nocituri.

103 *Securitati consule prius, antequam vindictæ*, quosdam enim, haud tutò aggrediaris, ut cavere ab iis magis opportunũ sit, quàm ut aliquid acerbius in eos statuatur.

104. Justitiam ama, & verax sis, quò magis fidem rebus tuis pares.

105 Nonnulli dexteritati tum prudentiæ, virtutisque suæ in tantum fidunt, ut spontè sese conjiciant in occasiones periculosas, negotia intricata, difficilesque conatus, supra vires aggrediantur, quasi in arbitrio sit, ex illis eluctari, tamque deserere promptum, quàm irritare incepta, dum velut supra humanos casus constitutis, tũm non errandi potestatẽ, sub imperio habentibus. Quod secus fit, dum tenemur potius à negotiis, quàm tenemus illa. Non admittere verò occasionem, primus gradus est non errandi, dein posterior non errare. Ne Deus

quidem, dum probos vult nos fieri, peti voluit quàm *Nè inducamur in tentationem*, quasi non peccaturi, si tentatio [id est mali occasio] absit. Non igitur quantum in nobis est, dubiis rebus nos volenter committamus, ne apprehendamus plùs animo vel manu, quàm cui sufficere possumus retinendo, vel contra obluctantia constanter perseverando, nec sibi blandiatur mens, ut præsumptuosâ opinione nostri, minus opinemur de virtute contrariæ partis, dum volumus, ut evitemus occasiones errorum, immò ipsa mala. *Faciliùs aliqua non recipiuntur, quàm exeunt, immò excluduntur venientia, quàm expelluntur, dum fuerint admissa.* Qui admittit occasionem, admittit errorem.

106. Irasci, mala verba dare, ferire, nemini fidere, res quietas non sinere, pro libitu egere, aut secus, in speciem authoritatis desidere, *Nomine magnifico segne otium velare*, in alios agendum opus conjicere, superbire, tum insolescere, potestatem regendi, nonnulli falso putant, cum aliàs suavitas agendi (præviâ prudentiâ & cautione) rebus perficiendis totum possit. *Maxima flumina, minimo sono labuntur.* Non

Non tamen obsit rebus, subirasci modicè, intra gravitatem agendi, immò valdè prosit, ut vivacius in exsecutionem urgeantur, *iram prudentem, esse cotem fortitudinis*, non ex vano dictum, in consilium verò rectè incipiendorum, sola prudentia, cum deliberatione non affectata, jus semper habent. *Potestatem, cautis quàm acrioribus consiliis tutiùs haberi*, Tacit.

107. Vitia hominum privatim publicèque, nihil magis intendit, quàm cum malè fecisse, joci vicem habet, non suspenso supercilio, sed excipitur cachinno. Exindè licentiosi, dùm non timent DEUM, quod reliquum erat, excussa hominum reverentiâ & pudore, malè facere sibi complacent, vel dùm in rectiores incurrunt, qui rigidiore fronte, tùm verbo factum excipiant, indignantur, moneri nolunt, paucorum rigorem & censuram injuriæ loco habent, dùm plures jocoso intuitu, talia transeunt, velut approbantes. Moderni seculi, immò novæ Politiæ ea labes est. Rigidæ priscorum Germanorum virtutis, non immeritò causam adnexuit Tacitus (de mor. Germ.) *Nemò illic vitia ridet, nec corrumpere aut corrumpi, seculum vocatur.*

108. Non

108. Non levis est prudentiæ *Moralis* tùm *Politica*, scire in suis domi, & Civibus publicè, quædam minora dissimulare, nec vetare, ne obtineas, ut pervincendo (quæ agnita vitari, nec coërceri possint) in pejora mala incurratur, ex jussorum & impunitatis contemptu, nisi aliquid fragilitati concedatur, velut profundissimè sparsim *Tacitus*, tum alii. Nescio, annon tutiùs sit, quædam adulta & prævalida vitia admittere, quàm illud assequi, ut palam fiant, quibus prohibendo, pares jam non simus, dùm verò prohibita semel impunè transcenderis, neque metus ultra, neque pudor est; Quædam tutiùs non prohibere, quàm prohibita levitèr præterire, & sontem non accusare, quàm accusatum non punire, nam evulgatus pudor, non satietatem ut multi rentur, sed incitamentum parit. *Coërctio plus damni in Rempublicam quandoq; affert, quàm indecorum verò attrectare, quod non obtineatur; si velis quod nondum vetitum est, timeas nè vetere.* Tolerabilia sunt modica vitia, quàm prohibitio, cui nemo paret. Mithridates continuo usu veneni, naturæ suæ reddidit familiare toxicum, ut contra noxia induraretur; sic aliquæ malæ

con-

consuetudines, tùm abusus, consuetudine roborati, non tam obsint Reipublicæ, (nam sæpè alteriùs virtutis interventú, velut ad æquilibrium pensantur, & cum tempore conveniunt) quàm præceps correctio: prout violenta medicina, plùs noceat ægrotis, & vim naturæ infert, quàm ipse morbus, qui sensim utiq; conficit. Inter hyemem & æstatem, ver aut autumnus inest, inter diem & noctem diluculum, naturá ipsâ haud violentèr, quasi per gradus, in mutationem se transferente; etiam virtuti horror imponatur, si severius se intrudat, non suavitèr insinuet; cum tempore curandum, quod cum tempore invaluit. *Repentinæ novitates sunt tanquam advenæ & peregrini, quos admiratione plus, minus benevolentiâ prosequimur.* Exindè novorum Politicorum axioma vix improbaverim. *In seculis aliquanto corruptioribus, homines industrios & satagentes, usui magis esse, quàm pro rigore virtutis nimium zelosos.*

109. Ne decipiaris, maturè cogita te deceptũ iri, sæpè diffidentia mater securitatis est, aut secùs, si in vanis nimiũ scrupulosus sis, sæpè causa, inanis metus, nocet rei, nocet parandis amicis Dubitaverim præterea,

an

an modica calliditas, non sit in parte Politicæ prudentiæ, seu cautionis, pleno hoc obliquorum ingeniorum seculo, non ut circumvenias, sed nè circumveniaris, dùm quemque pro suo ingenio scis metiri, aliqui enim ita sunt incautè sinceri, si præsertim in blandloquos & astutos incurrant amicos, ut nihil sinistra intentione agi opinentur.

110. Sis Politicus, non tamen ut te Catholicum esse obliviscaris.

111. In privatis publicisque negotiis, cum paucis vel cum populo, non semper idem tenor, modusque actionis servandus. Dùm rem habere probè cupis, verùm secundum tempora, personas, immò cum iisdem personis, sed aliis occasionibus, rerumq; circumstantiis, modum agendi, variari necesse, aliquando severitas juvat, aliquando eadem obest, sed prodest clementia & suavitas; aliquando munificè, aliquando parcius aliquos habere oportet, & dandi facilitas obest, tacere & dissimulare, nonnunquam exprobrare palam, aut tacitò conducit, properare aut cunctari, petentibus statim annuere, aliquando differre in tempus, negare, difficilem se præbere, &

grave

grave ſupercilium monſtrare prodeſt, molliùs aut auſteriùs, cum authoritate matura, vel ſubmiſſiùs, familiariterque pro confidentia agendo. Nec CHRISTUS in ſua Oeconomia, ſemper eundem agendi modum ſervat, ſed pro tempore variat; Peccatricem mulierem ad pedes ſuos provolutam, promptè admittit, peramanter adſpicit, *bonum opus operantem* laudat, eandem poſtea, licet pœnitentem, & in melius correctam, à ſui amplexu arcet, ſeveriùsque habet. *Mulier, noli me tangere*, cùm utrumque intra peræqualem bonitatem ageret, illud intra ſummam clementiam, hoc cum Majeſtate, non extra tamen gratiam, modo vario & cauſa, verùm intra eundem amorem, dum ſimul arcet, ſimul ſolatur eandem, ſimulq; honeſto præficit officio, *Quid ploras? quid quæris? Vade ad fratres meos, dic eis.* Joh, XX. Dixerim, qui ſe aliorum in exemplis, ſuæq; probatæ ſemel praxi totos alligant, niſi aliquid in præſens mutent agendo, addant, minuantvè, graviter falluntur, potuit iiſdem de cauſis, cum iiſdem perſonis, ſeverior modus prodeſſe, cum quibus alio tempore, alio loco & occaſione, niſi ſuavius agendo remittas de

tigo-

rigore, rem turbes, nec quod voluisti assequare, uti eadem vestis, non cuilibet corpori & ætati, sic praxis & exempla, tùm imitatio, rebus & personis non quadratè serviant, nisi pro tempore immutentur.

112. Animi constantia & ingenuitas juvat in adversis, superat invidiam, arcet mala: Mollities secùs, accersit periculum, cui vitam, animi fortitudo aut constantia non dabit, metus aut fuga rarius parabunt. Sic (apud Tacit.) accusati de amicitia Sejani, alii per mollitiem excusando, eò majorem suspicionem sui cùm movissent, succumberentque in causa, *Marcus Terentius* ingenuè quod verum erat, solus fatendo, constantèr superavit invidiam, & evasit objectorum pœnam, prout ejus responsonam, non sine gustu, & paranda doctrina, legas apud Tacit. VI. Annal. Qui silentio tristi objecta recipit, non modestia est, sed tacita confessio, aut judicem tacite arguit sævitiæ, quasi in majus defensione innocentiæ irritetur: Qui autem negat, quod verè objectum, seipsum accusat, non quod noluerit, aut de malefacto doleat, sed quod latuisse tantùm expetiverit, præsidium malitiæ ab occultis habiturus, immo metum

metum prodit, ex facti conſcientia & atrocitate, quod fateri veretur, non extinguit materiam objectorum, ſed irritat accuſatorum æmulorumque proterviam, tùm ad inquirendum & comprobandum ingenia, nè fruſtra objeciſſe videantur, demùm acuit audaciam, ut contra timentem graviùs inſurgant, inclinatum concitatiùs impulſuri in ruinam. Qui ſecùs ingenuè fatetur, propius pœnitentem eſt, ut doleat de objecto, quod ſponte agnoſcit, & corrigendum videt; Dein, fortis utiq; animi ſignum eſt, intuitu virtutis [ſit vero, ſit ſpecioſo] tum pro ingenuitate, aliquid dicto, facto, tentaſſe, non tamen malitiosè, tũ ex dolo, qui ſemper ſuſpectior eſt, quàm animi apertus candor. Non ſuperba tamen debet eſſe facti confeſſio, nec velut exprobratio, quæ magis exacerbat, dum obſtinationis animo ſignum eſt, accuſatorem & objecta velut contemnens, ſit potius, intra vultus verecundam amœnitatem, nec extra ingenuam modeſtiam, quæ innocentiæ ſuæ (dum non turbatur) fidem facit, ac de clementia prudentiaq; diſcernentis multum ſibi perſuadet; Aut ſi omninò deprecandum ſit, non faciat tamen aliquis ut nimium

mium abjectus, nec veste sordidatus aut squalidus, quod indignationem sæpè magis, quàm miserationem movet; verùm faciendum ex memoria ingenuitatis & honesti. Sic, ut per varia casuum abeam, (apud Thuanum) Joannes Fridericus Saxoniæ Dux, victus prælio à Carolo V. Cæsare, & captivus, cùm pro nota rebellionis, decretum mortis jussu Cæsaris adferri sibi videret, lusui latrunculorum tunc fortè intentus, & velut in aliena causa minimè turbatus, Ernestum Ducem Brunsvicensem secum colludentem, simulque sorti compatientem, constantèr monuit, ut eo non obstante, lusum continuaret, *suam innocentiam Cæsarisq; clementiam, ea in parte sat pro se laboraturam*, subjungens; Quâ infracti animi constantiâ, Cæsarem flexit, & periculum vitæ, licet non fortunæ, superavit. Sic apud Franciscum Guicciardinum (Histor. I.) Cùm Rex Galliæ Carolus VIII, (moto bello pro recuperanda Neapoli contra Arragonias) in Italiam cum exercitu se infunderet, ac fortè per transeundum, à Florentinis, pro societate armorum & amicitiâ, in urbem receptus, contemptius eosdem haberet, conditiones aliquas graviores

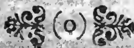
res extorsurus, illi vero, potentiâ Regis consternati, circa consensũ tergiversarentur, solus *Petrus Caponius*, vir altioris animi, agendi constantiâ, rem animosque Civiũ restituit, & Carolũ plena generositatis voce, tum facto, terruit, verba sunt Guicciardini (Hist. I.) *Cùm ejus Collegæ coram Rege stetissent consternati, atq; à Regio scriba, compositionis capita iniquissima, scripta recitarentur, Caponius rei indignitate vehementer permotus, libellos è manibus scribæ abreptos, Rege spectante discerpsit, & se abiturum proripiens, voce concitata subjunxit: Quandoquidem tam iniqua postulantur, vestras vos inflabitis tubas, nos campanas pulsabimus nostras, haud obscurè innuens, eas controversias mota plebe, armis esse decernendas; Constat, tantâ fiduciâ verborum Caponii, terrorem Gallis injectum, secùm reputantibus, tantam in eo homine constantiam, non sine fiducia alicujus paratæ potentiæ, & subsidiorum esse, quamobrem, eo revocato, Rex in æquiora, nec absona Florentinorum libertati deflexit.* Sed cur vado per externa, cùm adsint domi exempla propria, idque in meamet causa. Cùm per iniquitatem delatorum, recta plerumque civium vota in sequiorem sensum

 trahen-

trahentium, liberius dictorum (ut fieri assolet circa libertatem) coram Rege accusarer, ipseque ad interiorem Cameram me vocato, pro Maiestate exprobraret, id, quod certè verum erat, *Angustiæ mihi undiq;*, hinc mendacium servile peccatum (si vera negarem) & offensa DEI, illinc apertior offensa Principis, si faterer, recollectâ repentè mente, in partem utique posteriorem peccare malui, nec tamen apud pium Principem peccavi, fronte ad amœnitatem (pro fiducia constantiæ, non extra tamen modestiam) composita, subjungens: *Si qua à me dicta non profectum à malitia, aut inquieti ingenio, sed factum pro fiducia legis, tum æquitatis, cujus assertorem pro Catholicâ pietate, ipsum Principem esse scirem; Nec mihi alias jurato Senatori, nisi cum lege loquendum conveniret*; Cùm igitur responsum acceptandum, aut aperta lex, tum æquitas impugnanda esset, quod nequaquam bonus Rex apud animum pervincere potuit (nam etiam juxta populi libertatem convenientissimum erat) objectio intra ingenuitatem responsi conquievit; unde, uti per cætera gestorum, alios, sic eo casu, me quoque publicè ac privatim

tim æquioris animi, bonus Rex habuit præconem. Cessare debui, verùm non extra materiam, unicum adhuc constantis tum infracti animi exemplum apponere, Ferdinandi Arragoni Neapolitani Regis. Cùm enim (supra memorato) Carolo VIII. Galliæ Rege, victricibus armis Neapolitanam oram pervadente, ipsaque Neapolis, urbe, & Prætorianis cohortibus in victoris nomen desciscentibus, Ferdinandus regnum deserere cogeretur, nihil spei relictum, quàm ut cum paucis intimiorum, relictâ Neapoli, in Ænariæ Insulæ arcem, *Iscleam* nomine, secederet, verùm eadem infensa fortuna secuta in Insulam Ferdinandum, arcis enim *Isclea* præfectus, eodem quo reliqui Neapolitanorum morbo perfidiæ agitatus, in victorem Gallum propensior, descendenti fortè ex trireme, portas arcis occlusit: Fertur, insperato perfidiæ spectaculo, consternatum prius, dein recollecta mente & spiritu (à desperatis & animi constantiâ consilio captato) paucis comitantibus, proximiùs portam arcis animosè successisse Ferdinandum, ut partim mandatis, partim exprobratione collatorum beneficiorum, & exindè turpis perfidiæ,

fidiæ, partim vultus Majeſtate, Præfectum flectere poſſet. Non plus tamen apud perfidum ea valuêre, quam ut data niſi conditione, arce recepturum ſe Ferdinandum promitteret, ſi nemine comitante ſolus portam ingrederetur. Accepit ille promptè conditionem, non ut diſſimulans, & exindè tacitæ offenſæ ſuſpectior, ſed ut Majeſtatis conſcius, moxque adaperta porta eſt. Tùm verò in ipſo portæ ingreſſu, non ſe Regem oblitus, eâ confidentiâ, eoque vultu ac vigore animi, diſtricto gladio in Præfectum & cuſtodem portæ impetum fecit, ut ſatellites, qui armati in ſtatione aderant, comminantis & imperantis ſimul Regis aſpectu perterriti, extemplo portam aperuerint, reliquum comitatum recepturi. Quo caſu manifeſtè apparuit, animi conſtantiæ, vel (ut Jovius ait lib. II, Hiſtor.) Regum oculis, in omni fortuna, quandam ſupra humanam ineſſe vim, proditoribus autem degeneres eſſe animos, præſertim cùm in ipſa perfidia deprehenduntur.

Pars

Pars Tertia
POLITICO-MORALIUM.

I.

COnſcios ſecretorũ (etiam delinquentes) non habebis acerbius, nè irati prodant ſecreta, & res miſceant.

2. Licet verum ſit, nunquam conqueraris, quod malè de te loquantur homines, aut enim cùm ſenſerint te offendi, pejus loquentur in acerbiorem vindictam, aut denudaberis coram audientibus, de adverſariis, cum non levi ſuſpicione famæ; potiùs bonâ indulgentiâ fortunæ, dic, tibi ſatis amicorum, & bona de te ſentire omnes, immò in præſentia tibi detrahentium, ſinceritatem & candorem lauda, velut ignarus traductionis, ut conſequaris, quod illi ſinceri à te vocati, eſſe juſtè velint, nè bonam de ſe opinionem amittant.

3. Cuique (ſed præſertim in officio degenti) minima ſui inobedientia, ſeverius obſervanda, ut minùs ſeriò imperata, ſint in executione, quò majoribus juſſis, non ignavitèr attendatur.

4. Si quid in aliqua gravi materia difficile propoſitum, quod non ſtatim intelli-

gas, scripto consignari jube, aut prudentem ministrum delige, qui rem inquirat tibi sufficienter relaturus.

5. Nimiam magnorum comitatem, suspectam habe, nunquam te illi credes totum, non enim mutuo bono faciunt, verùm suo, quatenus operâ tuâ velut instrumento utantur, sepposituri in partem, dùm cogitatum perfecerint.

6. Nonnunquam prudenter de gravitate & de jure demittere, necessum putabis, quatenus assequaris, quod voluisti, alloquendo prior, salutando, visitando, adeundo minores, familiarius in parte colloquendo, convictum eorum non aspernendo, nonnulla dissimulando. Sed hæc modicè adhibebis, velut obsonia rarioris favoris, non ut lautitia profusionis.

7. Privatum otium, & exercitia tui cubiculi, sint gravia.

8. Spectacula generosè edita, ut sunt ferarum nobilium certamina, hastiludia, in opinionem serviunt authoris, velut in *Laurentio Medico* observatum reliquit *Paulus Jovius*, qui in populo, tum apud exteros, æstimationem sibi paravit, magnanimitate expensarum, in honestos circum se

clien-

clientes, in eleemosynas, & oberratorum prompta subsidia, in equestres ludos edendos, in apparatus conviviorum, in colendos literarum Professores, in conquirenda quæ rara alicubi videbantur, *quibus ille* (verba sunt Jovii) *ac præsertim munificentiæ auspiciis, longiùs famam suam extendit, quàm quisquam alius æqualis, vel militarium armorum fulgore proficeret.* Et vitam *Magni Consalvi*, apud eundem legas, quomodo in aula primùm creverit, dein apud milites, expensarum apparatu valuerit: omnium animos in se rapiendo, splendore pretiosæ togæ, armorum & convictus.

9. Aliquid in tuis aut te ipso mutaturus, non uno ictu præcide, sed lentâ operâ, & quasi aliud agendo. Novitas enim & *insperata sedulitas*, parit suspicionem.

10. Patrii & antiqui moris, ac eorum quæ populo placent, doce te esse amatorem, & imitatorem.

11. Non propere damna, sed lentè, & sæpius dolens, propius ut libenter damnet, qui citò, immò pœnam infliges malis, non ex crudelitate & sævitia puniendi, sed ex æquitate discreta, corrigendo non tollendo. Insigne senatus consultum in gratiam

damnatorum factum Romæ. *Nè decreta Patrum ante diem decimum in ærarium deferrentur, quo Senatui libertas ad pœnitendum esset, & rigor interjectu temporis mitigaretur, idq; vitæ spatium damnatis ut prorogaretur.* (Tacitus 3. Annal.) Hoc olim sanctè in Ethnica Roma, Catholica nunc pietas, quid ni plùs requirat? Ante dies quindecim, in delinquentes nè decernatur, non inutilis mora sit, decretaque ut procrastinentur; Justa primo affectu (immò ab ratione) sæpè nobis videntur, quæ posterior dies arguat, si iterum decimoque inquiras, hæc, illavè, falsa, imposita, opinativa, repetita in trutinam vocando, præstat nocentium pœnam differre, quàm (absit præcipitanter) innocentem per errorem damnare, In quem errorem, ipse vix non impegi decernendo, scribo.

12. Nunquam servilis sententiæ, author sis & fautor.

13. Qui urgere negligit, habere non vult, non incipiendo, sed perseverando res habentur. Eò propè collimat *Tacitus, Multa ausis, aliqua parte fortunam affore.*

14. Serâ experientiâ compertum habeo, eos qui prudentiâ dictorum & consi-

lio valent, raro utiles factis & exsequendo, dum satis habent ad rem benè gerendam aptè consuluisse, aut à multarum rerum consideratione respectibus laborant, neque periculum sumunt agendi, aut dum aliquid obstat facto, agere dedignantur, quasi impugnare veritatem irati, cujusdam (si dicere licet) *omnipotentiæ modo*, totum habere volentes, non urgendo, non instando. Aut deniq; fit occulto naturæ arcano, cùm aliis rectè consulendi, aliis rectè agendi, urgendique modum dedit, nè fors aliquis supra humana attollatur, sed memor sit, humana necessariò aliquid ex imperfecto habere. Hos quidem censeo, consulendo utiles, verùm ad exsequendum, cordatiores alios (qui non verbis, dictisque, sed magis loquuntur factis & rebus) adhibere oportet; seu (ut vulgus ait) subcholericos, activos, non respectivos, quibus si aliquid obstet, non terreri, sed impedita amovere, iterumque conari studeant, non cedere ipsi rebus, sed concedi sibi debere rati. Et Apostolus eandem urgendi necessitatem suggerit, nec tentare modo leviter (quod ex necessitate recti, habendum intendimus) sed instando animosè (non tamen extra

extra prudentiam) perseverare docet. *Justa opportunè argue, increpa, obsecra, in omni patientia* & DOCTRINA. Audacia & Activitas, tum Constantia, sunt rectæ executioni ferè parallelæ, multi virtutem incipiendi, rari admodum finiendi aut perficiendi habent.

15. Nemo fidenter rem gerere potest, qui non se majorem credit eo, aut saltem parem, cum quo res intercedit, qui se inferiorem habet, timidè aggreditur, ideoque parùm ad rem proficit, in tractatu privato, seu in publico, circa materias præsertim bellicas, togatas, ac vel maximè in materia legationum, & commissionum cum exteris.

16. Publicam semper utilitatem & religionem obtende, nè publico usui, utilitatem privatam, anteponere videare.

17. Etiam non vestitos, comiter alloquaris, & responde, procul tamen à levitate, & projecta facilitate,

18 Non velis videri, jocularis & dicax.

19. Imbecilliores ad tuam opem (sed ex justo) confugientes, non desertos patiaris, fidam enim operam præstant, vide tamen, nè eo sub prætextu, flagitio pollu-

tis, liberum apud te asylum permittas, & ex eo falsam protegendi potentiam presumas, quæ tunc solùm vera & gloriosa est, dum virtuti, non vitio patrocinatur.

20. Pro Divinis maximè, & bono zelo certabis.

21. Mutaturus sententiam, dic, utilitati publicæ te studere, non vulgi opinioni.

22. Non sapias ex ore tuo tantùm, sed boni consilii (& dictorum) quod etiam ab alio provenit, sis amicus & fautor, quod est generosi animi, & virtuosæ mentis signum.

23. Qui super alienis prolatis quæstiunculis ludunt, verborum deprehensores curiosi, nec acquiescunt rectè dictis, semper aliquid requirendo, aut rem non intelligunt, aut sunt leviculi, aut maligni, aut contentiosi & garruli, aut genio præsumptuosi, aut suprà vulgi ingenium judicio valent, aut demùm sunt sugillatores stupidi, si igitur quietus animo esse cupis, fuge talium colloquia & convictum, dum enim non finiunt, sed irritant materias, exacerbant personas.

24. In adversis & desperatis, subsidium ab audacia pete.

25. Con-

25. Consanguinitas magnorum cedi in æstimationem, ideò per te, aut tuos, ca quæres.

26. Non timeris secreta populi (iten amicorum) dandum aliquid libertati sen tiendi & agendi.

27. Facta arguantur, dicta impunè sun to, nevè convivalium fabularum dicter in crimen vocentur.

28. Parvi errores non dissimulandi, nar magnorum causa sunt, *à venialibus faci itur ad mortalia.*

29. Uno tempore multa nè suscipia agenda, non enim perficies, & argueris ir cepti.

30. Non cogita, quomodo effugia mala, sed quomodo stes fortis, & immo tus contrà, crescunt si fugias, minuentu dum subsistes, possibilius verò ea ferre tam contemnere, quàm vitare.

31. Defectus aut vitia corporis, tur fortunæ, immò jacturas omnes, prudente tege, nam læta pariunt reputationem, tr stia contemptum.

32. Monstra aliquo per virtutem facto tuam potentiam, immò & prudentiam, innotescas, vel si potentiam monstrare no

pote

potes, saltem impotentiam defectusque, occultare studebis, occasiones quæ detegant vitaturus, ut bonam opinionem retineas, veteri monito. *Quod non possimus, nolle videamur.*

33. Probatiora eorum sunt ingenia, circa res privatim publicèque gerendas, qui cùm omnia præstare non possint, media bona exsequuntur. Illi verò (licet aliàs optimi Cives) minimè probantur, quibus si non successerint prima, media non arripiendo, per immoderationem animi dedignantur, rebus, sibique ipsis irati. Facta potiùs, non quod optimum velis, sed quod melius in defectu mediorum possis, accommodando te ad tempus, mores, occasiones, prout se offerunt, nam optimas occasiones exspectando, non assequeris, possibiles verò omittes, nihil præstaturus, pro otioso habendus. Musicorum artem imitari præstat, cùm sublimes notas numerosè, cantu assequi non possunt, octavâ aut quintâ (utique) voce vel tertiâ imitantur tonum, modò ne à recto canentium choro, & modulo deflectant, neve concentum turbent. Judiciosi ergò viri, quæque oblata casu, flectere ad consilium. Verùm

in consiliis capiendis, *illud plerumque nos decipit, quia non quid possit, sed quid fieri debeat, aut necesse habemus, facilè eventurum credimus.* Et respicimus consulendo, quod contrà est, *nam potius quid possit fieri, non quid debeat? prius cogitandum.*

34. Alienâ invidiâ diffamare ipsi student, qui detrahentium dicta recensent, apagè cum talibus præcautoribus amicis.

35. Quod tibi servit in æstimationem, potiùs per te fiat, quàm ut alteri faciendum permittas in Republica, facere pacem, nationes componere, magnas legationes obire, gravia responsa dare, & alia.

36. Imperaturus aliquid novum aut difficile factu, ab iis exequendum incipe, quibus majorem tui observantiam inesse credis, atque metum, ne si ab audaculis primò & contumacioribus exequendum velis, atque illi primis imperatis per temeritatem resistant, etiam modestioribus, pertinaciam reluctandi ingerant. Jam secùs quod à modestioribus inceptum, ad se pervenientc ordine (ut jam non novum) exsequentur, etiam qui fecerunt, in exsecutionem instantibus, nè posteriores obsequio videantur.

37. *Nulli te facias nimis sodalem. Gaudebis minus, sed minus dolebis.* Immò turbam hominum [quoad salvâ gratiâ potes] vitabis, quia præsens, aut necesse imiteris, alios, aut oderis, utrumque autem devitandum est, nè vel similis malis fias, quia multi sunt, nevè inimicus multis, quia tui dissimiles sunt. Verùm hoc supra humana ascendentis mentis, & est animi DEO se præparantis.

38. Cùm omnia possimus, sola credamus licere nobis laudanda.

39. Diu secretus delibera, nè pudori sit, frustrà tentasse, citò verò deliberatum fac, nè præveniaris.

40. Licet aliqui recti sint Cives, & pro Republica zelosi, plerumque pró impatiente rigore & immoderatione animi, curando aut exprobrando, plus nocent Reipublicæ, quàm ut proficiant. Potiùs [opinione saltem] videantur sibi boni Cives, quàm ut vitia exprobrando, conscios errorum reddas, ut scienter peccent, cum assuefacti retrahi non possint, vel dùm periculorum remedium, ipsa pericula reatur, & periculosiùs

putant in incepto, quàm in peracto deprehendi. Rectè quidam in Catone, optimo aliàs Cive, moderationem desideravit; & Cicero de eodem. *Cato animo optimo utens, ac summa fide, nocet tamen interdum Reipublicæ, dicit enim, tanquam in Platonis Politia, non tanquam in Romuli face sententiam.* Si igitur in ea Republica vivatur, quæ depravata sit, inutiliter ad quæque attendere scrupulosus velis, nihil effecturus, quàm ut inutili angore conficiaris, nullo fructu in publicum; ab aliis, si potest, deflectendum, alia ferenda, alia non videnda, ac potius curabis, ut quoquo modo temperes mala & errores, quàm ut toto corpore, te illis opponas, nunquam suffecturus. Noli igitur Catonisare, verùm sæpiùs remittes de rigore, immò & de potestatis Majestate dissimulationique studebis, quod non est infamare authoritatem regendi, sed & prudentem, simulque bonum, parentem & filios, non Herum & subditos, regendo cogitare.

43. *Nascentis* seditionis, tùm audaciæ, Patientia & Modestia, magis est irritamentum, quàm remedium, secùs *dùm adoleverit*, cauta & mollia, remedii loco magis succedunt.

42. Providè mature, nè populus rerum necessariarum, ac vel maximè annonæ penuria gravetur.

43. Periculosos conatus, quos non potes avertere agendo, potentia, imperio, manu, vel solvere ratione, eludes commodissimè tempore, differendo, de die in diem trahendo, moras nectendo, impedimenta studiosè obtrudendo, ut interim impetus agendi, quoquo modo sistatur, vis hebetetur, ardor desinat, *qui nisi initiò intenditur, aliàs minùs potens. Non sis igitur æger morâ, spei impatiens, periculi quàm moræ patientior: Ingratum habens quod tutum, sed ex temeritate spem capiens.* Velut argutè quibusdam succensuit Tacitus.

44. Sis taciturnus, facias potiùs, quàm loquaris.

45. Sta semper verbo, ne fidem factorum dictorumque, in post amittas.

46. In componendis privatim publicèque rebus, dum media non valent, extrema proficiunt, sed tamen non extra metas virtutis.

47. Initia officii seu Magistratus, à magnis rebus tractandis incipe, (quo magnam exspectationem factorum facias) sed quæ in te sint perficiendo, nè arguaris.

48. *Viles plerumque, qui nimium* (nec tum gravitate) *civiles*; *Et viles, qui nimium faciles.*

49. Monſtra, te à nullo dependere.

50. Ludicris rebus & leviuſculis, nè occuperis, nè amittas authoritatem.

51. Interdum ſecedas & ſecretus ſis, hoc enim parit exſpectationem, quid pariat tuum ſecretum.

52. Cum nullo velis te [ut ajunt] indomeſticare, *nimia familiaritas parit contemptum*, potiùs fac omnia, velut primum inchoaturus, ex eo gravitatem retinebis.

53. Non ſis præcipitans aut valdè lentus agendo, illud levitatis, hoc eſt ignaviæ.

54. Quod facis, fac ſemper exquiſitiſſimè, *Magis malè tentata nocent; quàm nihil geſta.*

55. Non opineris, ſed ſcias.

56. Magna incepta incipe à divino ſacrificio, benedictionem Dei, & in vulgus apparatum majorem inceptorum habiturus.

57. Non multa fac, ſed magna & notabilia.

58. Tunc veram tibi ineſſe potentiam credes, quæ à te ipſo fulta erit, non ab alio.

59. Potentia tuetur authoritatem, ideò quærenda in munita domo & milite.

60. Potentia rectiùs beneficio ostentatur, quàm maleficio, beneficia Regia manus, flagitium coloni uniꝰ præstare potest.

61. Virorum literatorum & æstimatorum, tàm domi quàm ab externo, per literas [aut quovis alio modo] notitiam quære, interdum modicis munusculis, per occasionem eos devincies, quatenus nomen tuum celebrent.

62. Non solùm ad mores tuos advertas, sed etiam tuorum, ut honesti sint, gravitatem redoleant, non fastum, immò per omnia modestiam.

63. Malè de te loquentes (immò pessimè tibi volentes) vinces humanitate & affabilitate, velut nescius traductionis, potiùs, quàm ut te omninò avertas.

64. Non in Civitate, sed propè Civitatem manebis, ut omnibus, conveniendi tui necessitas sit, partim ut commodius honesto utaris secessu, [sine censore] dùm velis.

65. Sine ostentatione monstra, quæ in laudem tibi serviunt, aptè observatum reliquit Historicus in illo Romanorum, *Mutianus quæ dixerat feceratq́, arte quadam*

ostentator. Quæ venustatem rebus non demunt, sed potiùs parant, si aptè accommodentur, familiaritèr fidentèrque (sine ostentatione affectata) agentibus, secùs faciunt personæ theatrales & mutuatæ, quæ cùm rectum aliquid in præsens egerint, exuunt deindè scenam, citò ad naturam redituræ. Ostentatio igitur modica pro tempore, si fortè vitium sit in *Ethicis*, non certè in *Politicis*, nam famæ parandæ & authoritati conducit, si cum venustate fiat; Postquàm aliquis familiaritèr (velut per incuriam) ostentaverit, quod in sui laudem servit, deindè in jocos, & nonnullos ergà seipsum censuras, arte declinet, nam verè, modestiæ titulum affectando nimium per omnia, laudataque neglectim intermittendo, majore damno occultamus, quod in æstimationem nostri servit, cum non modica famæ parandæ jactura. Nec semper succedat (apud eos præsertim, quibus per exteriora viros metiri & æstimare mos est, velut Samsonis olim, in capitis capillo vires; his effusiore in barba, authoritatem magnorum requirentibus) quod Julio Agricolæ (apud Tacit.) *nè notabilis celebritate & frequentia occurrentium*

esset,

esset, vitato amicorum officio, noctu in urbem venit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero clientum comitatus, adeò, ut plerumq; quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoq; illo, quærerent famam, pauci interpretarentur. Et Otho parandæ militari auræ, ante signa pedester, incomptus, *famæq; dissimilis.* Verùm convenientissimè hic ponatur, quod Gramondus (Histor. Gall. lib. 1.) ait. *Principi Suessionio à plerisq; pro nævo data, sui æstimatio, at levis hic nævus viro principi, qui si dotibus animi valet, cur diffiteatur naturæ donum? Principibus, conscientia virtutis propriæ, nunquam vitio vertitur, quippe rarò in res magnas via est, per sui despectum; Multum interest Principem inter & privatum, ille ad famam omnia dirigit, modicis, quod vitium huic, sæpè illi virtus, quod homini privato superbia, Principi magnanimitas est.*

66. Legationis splendore, paratur reputatio apud exteros, magis tamen legatio ponderatur à prudentia viri.

67. Impertinentes tuas actiones amputabis, ut seriis magis attendatur.

68. Novarum machinarum bellicarum,

& aliarum ſtructurarum adinventio, parit æſtimationem.

69. Non congrediaris cum eo ſæpius, quem majorem te credis, nè authoritas tua ex comparatione vileſcat.

70. Academiarum fundationes, aut quod publico ſervit uſui, parandæ ſervit æſtimationi.

71. Eccleſiæ proceres, tibi devinctos habe; nulla enim re potentius capiuntur aut habentur homines, quam religione, provocabis verò amicitiam, jura & ordinem tuendo, cum iis converſando; Eleemoſynam largiendo, incepturus verò magnum aliquid in Republica, cura primò, Epiſcopum aliquem [è potentioribus] partium habeas fautorem.

72. Eos nonnunquam negligentiùs curari oportet, qui tuâ curâ ſubſiſtunt, ſeu ſint filii, ſeu clientes, domeſtici, ſeu milites, dum enim ad tuam curam reſpiciant, negligentès ſibi redduntur, & amittunt induſtriam. Neceſſarium igitur majori ex parte ſuæ curæ ut relinquantur, diſcantque ſibi in parte providere, & acuant induſtriam, alienæ curæ non in tantum ſe committentes, quin plus à ſua opera exſpectent.

73. Nulla munera aut officia, ignaro te distribuantur, nè alteri, sed tibi beneficium debeatur.

74. Aliquis Vir bonus nobis deligendus, pro exemplari virtutis, ante oculos habendus, imitando.

75. Principi viro, honestius puta offendisse, quàm odisse, hoc mollis ac in seipsum sævientis animi, illud utique fortioris altiorisque mentis indicium, malle sibi utique ex alio, quàm de se injuriam vindicare, cave tamen vindictam.

76. Aut rem non tentare oportet, aut si tentas, omnibus viribus quòd instituisti, coneris perficere; nam bis ad eundem lapidem offendi periculosum, & contemptui obnoxium reddit, dùm argueris impotentiæ, & inconsideratè incepti, nisi aliàs in cursu operis advertas, te non rectum opus cepisse, tunc verò desistere, utile & gloriosum tibi putabis.

77. Excelsi animi est, nunquam in acerbitates verborum deflectere, factis se vindicabit vir fortis [pro virtute] non verbis.

78. Ad retinendam authoritatem valet, si habeas penes te viros æstimatos, do-

ctrina & rerum gerendarum dexteritate valentes, *Et qui in vulgus grati.*

79. Nihil impossibile pete aut impera, neque impossibilis, (exequendo) legis autor sis, cum impossibilitas factum excludat; posse non satisfieri legi, docet, ut primùm lex, dein author legis contemnatur. Falluntur ideò, qui parvis delictis, maximas pœnas statuunt, aut prohibent fieri, quod difficillimè vitari, aut jubent, quod impossibile fieri potest, nisi in exsequenda lege, in tantum sint (cum rigore) scrupulosi puniendo, atque in ferenda lege, fuere urgendo: Nam si unius pœnam intermiseris, reliqui intermitti sperabunt, aut (pro multitudine delinquentium & consensu) immunitatem obtinebunt. Possibilia ideò & tolerabilia petenda, vetanda, jubenda, omni in tractatu, œconomico, bellico, togato, facilior consensus in obsequium, penes possibilitatem.

80. Nemo perfectam habere potest Authoritatem in Republica, nisi qui togata simul & bellica consilia probè tractat, in curia & in castris, suarum partium aliquos habiturus, ab altero suadendo, ab altero urgendo, & modicè territando potens, qua-

rum duarum rerum maximus in Republica respectus, etiamsi aliquis non terreat; verùm quia pro potentia potest, vim necessitatis suadendo audienti adfert.

81. *Ingenia universalia*, raræ gentes, rara pariunt secula, rari ideò sunt, quos suspiciat orbis, aut si sunt, pro magnis habet, nam multum in gentibus possunt; uti habuit Alcibiadem & alios Græcia; Scipionem, Pompejum, Julium Cæsarem Roma; Jam ætate posteriori Hispania, Magnum Consalvum; Polonia *Joannem Tarnowskium & Joannem Zamoyskium*, itidem magnos, vel certè si toga belloque facta penderes, verè Consalvo majores (sed prout nostra septentrionalia, ab oculis altioris Europæ, etiam à scientia tùm admiratione remota, præsertim cùm nostros scriptores, pro negligentia aut pro modestia, talia orbi propalare ad posteritatis admirationem piget) dicendo facundos, simulque agendo promptos & potentes, privatim bonos facultatum œconomos, Togâ & Sago per omnia rerum momenta (*incipiendo & finiendo*) expeditos, nec levi ex respectu de sententia mobiles, publica privatis anteponentes, *suorum æquè ac aliorum rectè*

rectè consultorum, non superbos sectatores, amicitias parare scientes, domi & foris in omni apparatu & convictu magnificos, sententiâ in toga graves, simul præterita, instantia, futura, consilio pensantes, fortes in bello Duces, acquirendo & retinendo, aut cunctando vincere, aut dum ex re oportuit, committere prælia promptos, per statarias pugnas, velitationes, campo & expugnandis ex arte urbibus expeditos, ad commoda ex hostium erroribus capienda vigilantes, militaris disciplinæ severos exactores, externorum societates parare gnaros, gravitatem in omni actione servare scientes, & simul [ut ait ille] *comitate & alloquiis officia provocantes*. Patriæ morum & institutorum tenaces, quod verò summum & maximum, actione non insolentes, sed cives pacatos, non aspernantes æqualitatis, justos, pios, zelosos Divinorum cultores, simul & propugnatores, demum [Velleji dicam verbis] viros in tantum laudandos, in quantum virtus intelligi potest. Qui in vita sua nisi laudandum aut fecerunt, aut dixerunt, aut senserunt. Quisquis alias te magnum venditas,

ditas, si tibi unicum horum deest, extra universale ingenium, & extra magnorum famam positus; aliqua in parte virtutis politicæ poteris esse perfectus; sed non universim agendo magnus unius partis in virtute, non omnium.

82. Nonnulla sunt ingenia, quæ nisi in magnis negotiis se explicare possunt, & potenter agunt, in parvis [dum contemnunt, vel angustos limites agendi habent] velut victa, & nihil valentia impingunt, implicantur, ut sæpè cùm magna fecerint aliàs, in parvis arguantur, cùm æmulantur naturam magnorum navigiorum, quæ super altum mare triumphant, & fluctus contemnunt, in portu aut in lacunis, velut nihil profutura, hærent, ut à parvis Myoparonibus prænavigantibus illudantur, illudendi ipsi, nisi essent in parvo; alias agere impotentes. Immò communiter fit, ut parva negotia, magnis ingeniis plus difficultatis adferant, confundendo veriùs sua parvitate, quàm ut suprà vires sint, dum sunt similia tensis ferarum retibus, quæ Trigides Leonesque capiunt, non quia ligant, sed quia implicant, & molliter involvunt, impe-

impediendo veriùs, quàm vinciendo. Addam adhuc; Judiciosos viros, breviloquio plerumq; & modestiâ gaudere, ut audaculis sciolisq; (dum in consulendo, multa loquacitate obstrepunt affectatè, & suffurata apud vulgus Principemq; authoritate substruuntur) cedere quodammodo, velut inferiores aut inscii videantur, nam sunt *decernendo* (seu asserendo, vel censendo) quàm *disquirendo aptiores*, & pondus rei pensant, non sonum, ratiocinationum superfluarum sunt nauseatores, nec in mediis dubiorum hærere amant, cum recti judicii indulgentiâ, sine flexuosis sinuosisque indaginibus, scopum ipsum rerum, promptè probèque vident; vel ut clariùs dicam, magis *positivo* & practico, quàm *scholastico* aut speculativo sensu, abundantes.

83. Nec illa ingenia omittenda, quæ tùm nisi potenter, zelosè, aut secùs levi passu rem aggrediuntur & agunt, prout irritantur vel non, aut privatus respectus illis adest, alia tentant modò leviter, dein negligunt, dùm evenit, velut ursis, quibus nisi exagitatis, maxima vis adest. Exindè sic agere, non est ex virtute, sed magis pro impetu, pro aspectu, & pro animi passione,

ſione, prout in nobis hæc aut illa irritatur, & invaleſcit. Talia ingenia commodiſſimè maligna vocaveris, aut privatipeta, aut paſſionata, aut communiore titulo, *Affectata.*

84. Miſce ut partim quæras amicitiam, partim tua quæratur, ut acquirere eam, non emendicare, aut profuſa ſubmiſſione vel curâ, emercari videare; Ingrediaris potiùs, non irruas in amicitiã, affectatè.

85. Si tibi amicus aut cliens in uno non ſatisfecit, aut ad palatum non acceſſit, potiùs ſimiles occaſiones vita, non verò ſtatim per omnia deſere, aut abjice, in rem enim aliam, poterit eſſe utilis, nam perfectæ virtutis hominem, quo in orbe quæras aut invenias? ad rem meam Divus ſcriptor. *Non indignabundus feras aliorum defectus, quia & tu multa habes, quæ ab aliis oportet tolerari, ſi non potes talem te facere, qualem vis, quomodo poteris alium habere ad tuum beneplacitum? libentèr habemus alios perfectos, & tamen proprios non emendamus defectus, volumus quòd alii ſtrictè corrigantur, ipſi tamen corrigi nolumus, diſplicet larga aliorum licentia, nobis tamen nolumus negari, quod petimus, alios reſtingui per*

per statuta volumus, & ipsi nullatenus patimur cohiberi; Omnia potiùs omnibus parces, tibi nihil.

86. Neminem lauda aut vitupera absentem, pejora enim illi de te narrabuntur; immò non fac in præsentia, laudatum superbum reddes; vituperatum aut reprehensum, per rigorem amittes amicum, cùm te Censorem magis agnoscet, quàm familiarem.

87. Sed tamen vituperatum defende magis, quàm ut assentiaris, de se quisq; exspectaturus, quod facis de alio in præsentia.

88. Alloquendo, quærendo, consilium petendo lentus sis, nec quasi sedulus, nè omnia tribuisse amico videare, & contemnaris, quasi nihil per te valiturus, potiùs quandoque in tempus sepone, non tamen diu neglige in pretium amicitiæ.

89 Reprehendendum amicum privatim admone honestè, sæpiùs verò, quasi nescius dissimula, pro amicitiæ libertate.

90 Partim locum superiorem da, partim tibi cape, parem te teneas, non inferiorem, aut supra.

91. Jocos vita, qui levitatem pariunt, sed tamen affabilitate fovetur amicitia.

Fal-

Falluntur, qui sub nomine affabilitatis, licentiosis dicteriis, *æquivocationibus morosis*, tùm verborum affectatis argutiis, facetorum, jucundorumque famam parare sibi cupiunt, dùm potiùs scurrarum, cavillatorumque titulum merentur; DEUMque offendunt, utendum erit jocis, sed qui non perpetui sint, verùm per incuriam velut attracti, condimenta sermonis & obsonia, non perpetuus ad nauseam pastus, nè vice solatii, fastidium pariant, præsertim dùm in jocando; aliqua pars odio digna habetur. Jocus sit, sine scommate, sine alterius damno, sine dolore, sine levitate; secùs non jocus erit, verùm exacerbatio contentioque studiosa.

92. Si offensus sis, reprehende, aut parùm te averte, post objice sponte occasionem, amicitiæ, & facilitatem, aut per alium insinua, ne difficultate reconciliandi, avertas amicum, & amicitiam suffoces.

93. Familiaribus aut intimis alicujus, per te aut tuos innotesce, da bona verba coram, de eo, quem amicum credis.

94 Juva omnimodè afflictum amicu
ut benè illi tecum esse videare.

95. Plures amicos quære, doce te p
res habere posse, dùm velis, neque tibi s
sit, uni alligari.

96. Cura, ut majus pretium in am
sit tuæ amicitiæ, quàm in te amici ,
monstra dùm potes juvando, consulen
plùs illi tecum interesse, quàm tibi c
illo.

97. Non admitte superbam censur
amici , nè superiorem agnoscas, etia
ipse noli censurare, nimius rigor suffoc
libertas sentiendi, faciendique fovet a
citiam.

98. Potiùs apertum inimicum mal
quàm dissimulantèr amicum, ab eo p
videre potes, ab hoc vix caveas, sed h
inter pares: verè dictum, *Arma aperta*
lam vites, fraus & dolus occulta , eoq;
evitabilia. Malis tamen utique, alteri
dissimulantèr amicus, quàm apertè hos
specie amicitiæ, multis superior esse pot
& injurias illatas, honesto prætextu atq
occasione coërce, (sed intra metas vir
tis) aperta hostilitas similem ab adve
provocat, plerumq; studio prævenien
periculosam.

99. Cave ne in quenquam conferas beneficium, quod cum alterius injuria conjunctum, non enim talitèr mereberis de illius amicitia, quàm hujus provocabis in te odium.

100. Nunquam (quoad tutè & prudenter poteris) contemptum tui donabis, etiam amicisſimo, ſtatim reſponde, vanum ea in parte *discretionis nomen*, levior jactura amicitiæ, quam exiſtimationis, illa reparatur, hæc nunquam, amiſſa, ſed tamen fac, modicè reprehendendo injuriam illatam, non verò acerbiùs vindicando.

101. Non verò ad quamlibet injuriam amici emovearis, quæ per inanimadvertiam illata, eo caſu illatam quaſi non intelligere debes, ſcio quidem, moderationem iſtam animi, non omnibus eſſe probatam, qui præſertim putant, nullam injuriam ſine ſenſu transmittendam, metu nè *ſi veterem injuriam feras, invites novam*, verùm tales, cum reddere formidabiles ſe cupiunt, hoc ſimul efficiunt, ut nemo cum illis habere commercium velit, cùm enim labi, prona gens mortales ſimus, & ſubindè affectu, ſeu incogitantiâ abripiamur, quisque metu offenſæ, iſtos odii tam properos

peros tenacesque fugiet, ceu bestias feroces, solitudini relinquens suæ. Sed tamen injurias per petulantiam insultandoque factas; extemplo cum fiunt, coërcendas puto, non ultionis studio, sed castigando, ut in posterum modestiùs in te, & in alios se gerant, neque in teipsum postea eò facilius peccetur, quasi ex facili omnia toleraturum.

102. Nunquam amico aut inimico [quod loco magni consilii habe] aliquid de te acerbius dictum factumque exprobra, sed quasi nescias.

103. In evitandis mutuis injuriis, aut retorquendis acerbitatibus, imitere prudentes digladiatores, qui concurrendo, non semper opposito armorum, adversum ictum retundere opus habent, sed aptè corpus suum in partem declinando, aut humiliando, aut contrahendo, vulneri subtrahunt, & vitant, ut illud suæ fortitudinis, sic hoc non dedecori, sed arti tribuendo. Tu quoque haud prudentèr facias, si cuique acerbitati, authoritatem opponere, &

in

in periculum dare velis, potiùs te ab injuria recipienda declinabis, aut receptam velut nesciens, aut (cedendo fortunæ) medius inter dissimulantem, humilitèr feres, condonando fragilitati, aut antiquæ amicitiæ, aut inanimadvertentiæ, aut tempori, aut occasioni, immò ipse tibi, nè, dùm retundere vis, nec tamen possis, eò majus vilipendium in posterum patiaris. Nonnullorum verò sociorum est natura, quos velut duros silices; molli subjecto pulvillo comminuas, & in rem, prout velis, aptes, durius exceptos, haud contundas, sic illos, facilius nonnunquam humanitate, quàm opposiitu austeræ gravitatis devincias, prout alterutrum succedit, in rem dextrè accommodaturus. Aptissimè in rem [sparsim] Seneca. *Aut potentior te, aut impotentior læsit, si imbecillior? parce illi, si potentior? tibi; prudentiori cedamus, stultiori remittamus. Amicus est? fecit quod voluit; inimicus? fecit quod debuit, multos absolvemus, si cœperimus ante judicare*

care quàm irasci. Nonnulli seipsos volentes inquietant, dum interpretatione quadam eò perducunt, ut videantur esse injuriæ, cùm non sint, immò quosdam dùm vana concitaverint, irascendo perseverant, & causas offensarum spontè à longè petunt, (immò imponunt) *ne videantur cœpisse sine causa. Multæ nos injuriæ transeunt, ex quibus plerasq; non accepit, qui nescit. Non vis esse iracundus, non sis curiosus.*

104. Meliorem esse surreptorem administrum, modò prudentem dextrumq; agendo, quàm inertem, licet aliàs fidelem; potiora ut auferat, ruborem utique ille habet, hic totum pessumdat per inertiam. Rem certam dico ab experientia.

105. Præmiis retinetur amicitia, verùm præmia bis sunt dulcia, dùm promittuntur, aut cùm dantur; promitte tu priùs, postea interjecto tempore dare poteris, benè ait ille: *Diu desiderata, dulcius obtinentur, citò data vilescunt.*

106. Pueris fæminisvè quæstus, viris actio convenit, aut saltem dissimulatio.

107. Prout ingenium nostrum, in hanc aut illam, recti pravamque partem naturaliter inclinat, hæc aut illa exempla, tùm

tum consilia, promptiùs sequimur, aut fugimus, ut velut lupum auribus tenere, tum aquæ characteres imprimi contendas; sic quosdam in hoc illudque inducere contra genium naturalem, frustra enitaris, flectuntur in tempus, sed non transferuntur, nec franguntur, dùm velut in Scena, mutuatam pro tempore personam, diu sustinere non possunt, citò ad naturamredituri *vulpem pilum mutare, non mores.* Consilia *magnanimitatis*, generosæque mentis conatus, si *meticulosis* suggeras, promptius illis (dùm timent) exempla dissimulationis, in speciem cautorum & modestiæ amplectuntur. *Parcis* tenacibusque, Munificentiam, utiles erogationes, splendidos pro authoritate apparatus, suadere frustra studeas, sed rationes turpis parsimoniæ, sub velamine inutilis prodigalitatis, & decoctionis bonorum, promptius illi sequuntur. Deinde *Trucibus ingeniis*, *Clementiam*, humanioraque quid proponas frustra? cùm illi in severitatem nimiam, importunumque rigorem, sub imagine justitiæ, & correctionis malorum, proniores. *Lenta*, cautaque dein *temerariis*, suggeras parvo effectu, dùm in

argumentum audaciæ constantisque animi, incautè, præcipitanter, inconsideratè, periculis se committunt, malè cœptis persistunt, *errant, non provident.* Avaris quæstuosisque ingeniis, *recti honestiq; legem* (ut ad famam præcipua rerum dirigant) non persuadeas, cùm sub velo civilis accepti, licitorum, tum necessitatis, in illicitos quæstus devolvuntur, cùm decipiunt ipsi, non deceptos se tunc ajunt, astutiam (ad injuriam virtutis) prudentiam agendi & cautionem vocantes, vel demum prout natura hominum in hanc illamque virtutem aut vitia, pronior est, facilius aut secus difficulter, inducimur & suademur. [vide notationes meas Politicas puncto XII.]

108. Circumspecti cautique viri per omnia, magnis rebus gerendis valent, nam lenta & provida, summæ rei proficiunt, verùm negotiis minoribus, aptiores, qui nimia consideratione non laborant, quæ sæpius obest, aliqua enim impetu & sorte promptiùs habentur, nec [si hoc illudvè curiosè circumspicias] quod in rem est, assequare. Dubi-

tatio

tatio de eventu [ex nimia considera- tione] plerumque animum involvere amat, opinione periculi, & diffidere facit, illud modo considerandum, nè quod intendis, contra rationem sit, contra famam recti, & contra consci- entiam.

109. Dandæ consolationis, tùm com- ponendorum animorum, non melior ra- tio, quàm fateri justum patientis [sit animi, aut fortunæ, sit corporis] dolo- rem, dein adhibere dextrè lenimenta ex casu humanorum, & instabilitate fortunæ, quæ eodem passu vadere ne- scit, esse causas doloris, nec deesse remedii, tùm solatii. Animi dolorem in- terpretatione quandoque majorem red- di, corporis morbos tùm fortunæ ca- sus, augeri longa imaginatione, aut nonnunquàm solà opinione, verùm ad melius consilium, præsertim verò ad *Divina*, & nostri justam pro deme- rito pœnam, sæpè revocandus animus. Qui secùs componendis acerbitatibus it doloribus, remedium putant, ne- gare justam causam doloris, falluntur; nam sic directè pugnant in affectum

patientis, velut mollitiei aut judicii cum arguendo, nec ideò sanant morbum. verùm, (contraveniendo) in majus irritant animum. Potiùs ingenuè fatendum, *justam doloris tùm offensæ subesse causam*, sed modum habendum. Atque sic est rectè condoluisse, simulque probum se amicum profiteri velle, dùm eadem lance dolores, quâ ille ipse qui dolet (nec leviter contemptimque) pensamus. Concedendum nonnihil ægritudini animi, & præconceptæ opinioni, ut juvisse infirmitatem dolentis, compatiendo, non impugnasse studiosè, immò condemnare [*dùm non pro dolentis parte loquimur*] videamur. Laudo peritiam aut argutiam, medici cujusdam Poloni, cùm in ægrum nobilem incidisset, diutino capitis dolore agitatum, ex coque insana imaginatione provectum, ut sonum campanæ, dein campanam in cerebro sibi enatam obfirmatus animo asseveraret, negantibus possibilitatem morbi aliis medicorum, & ægrum insaniæ arguentibus, corporis simul & animi dolorem auxerunt: verùm ille argutior, reliquis abire jussis, velut medendi inertiam exprobraturus, indignabundus, novitati morbi longa ora-

tione

tione condoluit, promptitudinem curandi simul offerens. Interim æger, assentiri medico, prehensare salutis patronum, simul fidentèr, animum & corpus [superaddita pingui satis curationis mercede] offerre curandum. Exinde medicus, opinioni patientis nonnihil indulgens, comparatâ subtilissimô artificiô modicâ nolâ, vomitorias potiones ordinavit, tùm vomentis caput, in speciem compatientis sustentas, supposita pelvi, nolam manu aptissimè occultatam, cum sonitu cadere fecit, vomitu velut è cerebro provocatam, ut imaginationis insolentiam simul & morbum, novæ artis commento, demeret ægrotanti. *Sæpè dolemus aut offendimur, quia offendi nos putamus.*

110. In omni actione dubia, mavis in eam partem peccare, quæ utique corrigibilis, quàm quæ corrigi neutiquam potest, aut saltem in eam, quæ minus damni, dubiique habet. Vetus dictum, *Inter duo mala minus eligendum.*

111. Quæ non potestatò conservare aut assequi, licitis artibus contentionis, litigii, fortioris manus, interpositis dextrè amicis & agendi authoritate, adipisci cona-

beris, mediationis, & securæ honestæque pacis artibus; deindè protractione, dissimulatione, meliore occasione, & [res sensim emolliendo, perficies in melius, morâ, vel saltem adlaborabis, ut in majus nocendi tibi; media; & potestatem, alteri parti quoquomodo prior auferas, audax, cautus, & prudens. Artibus pacis, rem dùm aggrederis, semper habes in potestate; ad artes rixarum bellique ut pro commoditate [dùm velis] recurras; secùs in contentionis campum, dùm temerè te dederis, extra potestatem jam erit [sed nisi pro arbitrio fortunæ] pax & quies ut statuatur, æris profusio, periculaque ut vitentur. Per omnia igitur, prima sit tibi; artium mediationis; (quoad supersunt) *Pacis* id est cura, rixa, partiumque collisio, semper sint ultima; & ex summa necessitate. *Velut in militaribus meis; quæ propè diem fero, artes pacis, belliq; fusiùs dabuntur.*

Pars Quarta POLITICO-MORALIUM.

1.

NUnquam proba vires, & armorum exercitia etiam lacessitus non exerce, videaris tamen exercitatus; ad retinendam opinionem scitæ dexteritatis.

2. Non verbo contende aut disputa, sed quod sentis, sine affectu narra.

3. Cum iis non contende, neque move litem, quibus potentia impar es.

4. Ciceronis præcepto. *Amicitiæ quæ non placent, dissuendæ magis, quam discindendæ*, quasi dictum velit, ut lentè seponas amicitiam, & ab illa dissuescas, quàm ut contemptim abjicias, illo enim modo, saltem cessabit amicitia, hoc verò parabitur inimicitia, ex contemptu sui, per præcipitem aversionem; Non statim igitur mutabis stylum amicitiæ, ut *saltem familiaritates sint sepositæ, non inimicitiæ susceptæ.*

5. Si vera alicui loqueris, dic neque te pro conscientia dicere aliter, neque illum aliter facere posse, obtende pericula, ni fiat, malle te ve-

ritate [cum salute amici] displicere, quam placere assentatione cum periculo; libertatem interim sequendi [velit nolitivè] propone.

6. Non statim petitis aut intercessioni amici annue, etiam assensurus, deliberaturum te ai, ne ille sibi totum te vendicet, & facilitate amittas authoritatem, aut dependentiam [ut ajunt] agnoscas, gratius item venit beneficium à deliberante, quasi non à levitate, profectum, sed à ratione.

7. Non unum amicum in consilium voca, sed plures, nè uni tribuisse & te credidisse totum [quo superbum reddas] videare, aliquando studiò præteri.

8. Talia loquere coram amico & cliente, quæ divulgata, pudorem aut metum non incutiant, verè ait ille, *Ita amicum habeas, ut fieri inimicum putes.*

9. Nunquam totalem tui fiduciam habeas, sed verearis potiùs, in secunda fortuna amicos parabis, in adversis pro subsidio habiturus.

10. Nunquam te alitèr amico uni credes, ut partem securitatis, aliundè tibi non relinquas.

11. Multis ex similitudine morum est ami-

amicitia, sed hanc circa honesta quæres.

12. Adversarii aut hostis, diversa sunt nomina. *Adversarius* vitio nostro nobis adversatur. *Hostis suo*, ut adversarium vites, te corrige, ut hostem amoveas, illum corripi oportet.

13. Pileo & comitate, multi parantur amici, & facilitate aditus, *vili emitur, qui pileo & familiare verbo emitur.* Mauritii Auriaci Principis dictum.

14. Facetiis abstine, quæ ubi multum ex vero traxerint; acrem sui memoriam apud amicum relinquunt, sed tamen in sermone, nimium intensa verborum severitas, aut triste supercilium vitandum, quod loco gravitatis, nomen morositatis aut superbiæ parit, nisi civili honestaque comitate utaris.

15. Non omnium quandoque rerum scientem te simula, agendo otioso simillimus.

16. Antequam aliquid promittas, cogita impedimenta quæ occurrere possint, an difficilè sit præstatu? an sine tui alteriusvè fastidio fiat? nè post pœniteat promissi.

17. Non

17. Non sis properans in delectu amicorum, nec statim ac affectus ducit, intimum pectus aperi, lucteris cum affectu volenti, vide prius, an virtuosus, an constans; an taciturnus sit, *an tuus, non tuæ fortunæ amicus.* Sunt quidam simulatæ virtutis [quæ omni malitia deterior] facie non animo boni, *habitu & ore* [Taciti utar verbis] *ad exprimendam imaginem honesti, exerciti, cæterum animo perfidiosi, & subdoli, avaritiam & libidinem occultantes.* Politicè & ingeniosè nequam; *qui eò prodigalius amicitiam obligant, quò magis violant*; quærunt amicitiam, sed quam ad suum commodum referant, quæ aliàs inter bonos, reciproca probatur, nihil debere se aliis, sed ex superbia deberi sibi totum rati, colloquuntur familiarius, sed venena tantum exsugunt verborum, conversantur; sed qui nisi reprehendendum vident, cùm totum damnare non possunt, nævum studiosè quærunt, aut per malitiam adstruunt bonorum factorum cæci aut obliviosissimi, detrahendi tantùm memores, nun-

iunquam minus amici, quam cùm amicitiam ostentant, sub specie amicitiæ, quemque facilè invadentes, & quibus resurgat, exemplar bonæ virtutis *Cato*, non se tutò credat. Quidni tales fugias? aût saltem probes priùs, nisi sapiant venena melle uncta, ut minore damno feras titulum solitarii, melancholici, vel (si familiaritatem vites) fastuosi, quàm ut familiare & intimum pectus aperire velis; procul tamen à notâ vitantis.

18. Aliorum exemplo metiaris amicum, si alteri fidus erat, si non decepit, si aliorum famam rectè coram tractat, prope est, ut idem tecum sit.

19. Parùm Melancholici; in amicitiam deligendi, modica Melancholia propius constantiam est, effusa lætitia propè levitatem; sed plerumque falso nomine Melancholiam nuncupamus, dùm potiùs gravitas morum vocanda; aut sit licet illa, prudentibus viris; per honestas actiones pellere illam, in potestate semper est,

eſt, præſertim dùm adhibentur in amœnitatem convictus, amici & faceti convictu clientes, verba & ſermocinationes, in materia gravi, ſeu circa privata, convivæ, muſica, latrunculorum & chartarum luſus, hiſtriones ſcenici, deambulatio nemorum, hortorum, aut vectatio, balnea, navigatio, venatio, equitatio, haſtiludia, jaculationes arcuum, ſcloporum, tormentorum ad metam collimatio, res œconomica, architectura palatiorum & fortalitiorum, tùm modicus ſeceſſus, *causâ pietatis*, vel prætextu expediendorum negotiorum publicorum, in quam rem ſerviunt domorum abdita triclinia, & receſſus, demùm lectio librorum, præſertim verò Hiſtoriæ, ſi ad Geographicas tabulas reducatur, tùm Geometria practica, diſtrahunt otioſum tempus, nec leviter recreant animum. Inſuper [idque maximum] temporis juſta diviſio, in ſingula negotia, tàm ſeria, quàm quæ ad amœnitatem convictus, fallunt diem, & Melancholiam pellunt.

20. Qui neceſſitate ad amicitiam tuam compulſi, ab aliis repulſi, aut à te commoda ſperant, illi haud durabiles in amicitia,

vide

vide ergò, ut spontè amici fiant, non ab alio respectu, sed tamen *occasio* nobis sæpè parat amicos.

21. Pares tibi in moribus quæres amicos, si sapis. Ex dissimilitudine morum, non solùm disjungitur amicitia, sed nova paratur offensa; Quid cum amico convenias? Si tu melancholicus, ille hilaris, tu domesticus vel solitarius, aut affectatâ gravitate stoicus, ille liberalior, publicam lucem amans, tu de libris, ille de equo, arcu, bello loquens, dùm veretur quisque, ne multa ingrata, tristia minusque popularia, aut necesse ferenda in te, aut imitanda sint; igitur penitius [& sine complacentia] naturam revolve prius; verè definit amicitiam ille, *ut sit mutua ac benevola, animorum sibi similium, in bono, consensio.* Raros exindè videas in orbe veros *amicos*, licet multos habeant ad convictum *Sodales.*

22. Si in familiaritatem incurrant homines audaculi, verbo & joco impetuosi, ac propè importunitatem, ferè eandem faciem indue, jocum joco solve, media tamen cum gravitate, & acceptam acerbitatem dissimula, vitaturus posthæc con-

greſſum [verùm procul à nota vitantis] nulla enim re magis in levitatem incurres, quàm à talium familiaritate ſociorum.

23. Si in Magiſtratu tibi poſito, moroſi aut importuni allocutores occurrant, querulando, petendo, multa garriendo, utique non acerbè, loquentes excipies, ſed modeſtè [moroſitatem eludendo] reſpondebis, rem eſſe tanti momenti, quæ in aliud tempus differatur, commodius audienda, noſtri partem interim, cæteris quoque audiendis deberi. Abſit vero, ut aliquem, effuſis pollicitationibus trahas vel ludifices, modeſtè potius comiterque excuſabis, non facturus, quàm ut mentiaris, eò plus odii & levitatis poſteà paraturus, quò magis placere voluiſti, inanium pollicitator, undè ſimul impotentiam tuam prodas, dum præſtare promiſſa non poteris.

24. Graviores ſæpè ſuccreſcunt offenſæ, poſt reconciliationem, ſi diſſimulanter reconciliaberis, præſtat quandoque amicitiam in tempus differre, ut interim omnis materia offenſarum, amoveatur.

25. Importuna excuſatio, eſt accuſatio ſui, vel alterius opportuniſſima.

26. Intimo amicorum, immò neque uxori, secreta Reipublicæ revelanda.

27. Sint tibi certi dies, quibus cum domesticis clientibus liberius colloquaris, nec aspernеris quandoque hilariorem [*media cum gravitate*] convictum, nam illa tristis sui Heri, perpetuaque observantia, alienat per modica domesticorum affectus, ut levius quandoque ducant, non munerari, quàm negligentiùs præteriri, præsertim illi generosioris mentis, quos tenaciùs per humanitatem habeas, quàm profusa liberalitate [in cætera superbus] pares. Non clientum modò, verùm sanguine junctorum, bonos ergà te parabis affectus, & arte quadam humanitatis retinebis, medius tamen inter elatam gravitatem, interque [ad obsonii raritatem] familiaritatem effusam, nam secùs si oderint, acerrima sunt proximorum odia, maximèque *inimici hominis, domestici ejus*. [Matth. Cap. V.]

28. Mordaces alicujus [vel populi] sermones, non magnâ vehementiâ, sed ingeniosè refutare, vel potiùs per jocum, aut tacendo, eludere debes.

29. Commissurus aliquid tractandum alicui, causam non refer, verùm seriò in-

junge, & posce operam; vel si refers rationem, non tuum privatum commodum sapiat, sed publicum, ac proindè exsequentis, quò libentiùs commissum exsequatur.

30. In gerendis negotiis, utilior est opera eorum, qui ad tuam opem & liberalitatem respiciunt, quàm qui beneficiis jam à te onerati, ideò quodcunque aggredieris opus, & socios perficiendæ rei quæris, fac eos aliquid utilitatis exindè sperare.

31. Non semper secretus sis, sed aliquando popularis, parandis amicis, sine quibus nihil præstatur. Non habeas verò amicos, qui non quæris, quæruntur, non quærunt. Immò quærunt popularem.

32. Mordebis neminem ore, calamo, vultu, accusabis neminem, sed potiùs modicè laudabis quemque pro merito virtutis, non velut ille (apud Tacit.) *Optimum quemq; jurgio lacessens, & respondenti reticens, ut pavida ingenia solent.*

33. Ea occulta vis linguæ & verbis inest, ut seu amando, seu offendendo,

plus

plus in animis hominum posse verba, quàm facta, re ipsa experiare, ideoque *gravius maledictis, quàm malefactis exacerbamur, & difficilius contumeliam perferimus, quàm damnum*, malefacta dolorem, maledicta contemptum nostri ingerunt, qui altiùs ferit, quàm dolor, nam in animum intimum pugnat, & in mentem, ille in corpus tantum, aut quod est circa. Tùm è converso, gratiora sunt generosis pectoribus benedicta, quàm benè data, ut ferè inter omnes actiones (si amicos parare cupis) in verba prius quàm in facta [& linguæ magis, quàm manuum operationes, nam lingua altiùs quàm gladius ferit] intentus esse debeas, seu quid acerbi, seu quid grati, auribus & animis hominum efferas, quæ est honesta ad capiendos hominum animos fallacia; rectè ait quidam: Lingua modica pars corporis navium gubernaculo similis, in cujus parvulo motu, totius navigii regimen, immò salus & interitus vertitur. Minore utique impensa obveniet, multa benè dixisse, quàm multa dedisse: Verùm si utrumque rectè adhibeas,

beas, pluribus felix eris amicis. Adde, *acerbè facta vim inferunt, atque ideò terrent simul offendendo*, ut necesse metum cujusdam venerationis, seu respectum sui incutiant, acerbè dicta, dùm inermitèr exacerbant veriùs, quàm offendunt, odium non terrorem movent, ac proindè inermis iræ contemptum, tùm indignationem apud audientem pariunt, cum audacia majore in ultionem. Sic Germanos olim terrebant Romanorum arma, & officii admonebant simul, postquam verò sub *Quintilio Varo*, ab armis, ad inermem verborum conflictum, & litigiosa ventum jurgia, quasi ad reliquam injuriam id summum adjiceretur, implacabiles ideò facti, nec æstimatis amplius legionibus Romanis, eas oppressere. Ait Florus (lib. IV.) *Germani postquam tristes togas, & saviora armis jura viderunt, duce Arminio, arma corripiunt, &c. Vnius causarum patroni, os sutum, rectsà priùs linguâ, quam in manu tenens Barbarus. Tandem* (inquit) *vipera, sibilare desine.* Ferdinando Arragonio Regi Neapolitano, secùs, non majus argumentum fuit Neapolim recuperandi, quàm cùm accedente ad urbem victore,

Ca-

Carolo VIII. Galliæ Rege, publicè valedicturus Neapolitanis (Gallorum partes apertè secutis) suavissima eos Oratione allocutus, ut ejus sermonis, ob idq; æquioris animi memoriâ, posteà desiderium in Neapolitanis excitaretur, Ferdinandi revocandi, Gallo relicto, à cujus Præfectis, inhumanius tractabantur [*Franciscus Guicciardinus. Histor. lib.* 1.] Sic præstat, etiam ergà nos malè affectis (quos punire aut cohibere non possis) bona verba dare, penes moderationem animi, quàm pro impetu asperius tractatos, in majus exacerbare, nullo in rem tuam commodo. Præterea in sermonibus *Non semper* (ut Didaci Savedræ ad plenam loci doctrinam per diversa casuum, monitum includam] *formulis alloquiorum ordinariis & generalibus responsis utendum, hæc enim cùm dantur omnibus, satisfaciunt nemini, nec parùm affligit mœrentem animum, si responderi sibi videat, quod norat jam ante, quodve prius etiam, quàm proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Nec semper audiat Princeps, roget interdum, nam qui non sciscitatur, de re plenè cognoscere non potest. Inquirendum igitur, ut status causa penitiùs perspiciatur.*

 Justè

Justè succensitum olim Vitellio, *qui brevi auditu, quàmvis magna transibat, impar curis gravioribus*.

34. Non minùs prudentis est viri, scire quid dicat, quàm quid taceat, sæpè [importunè prolato verbo] multa benè incepta, in adversum ivere, præsertim si efferatur, quod suam partem ab aliqua conjectura prodere, adversam verò præcavere, aut temeritatem provocare possit, rectè *Æmilius Probus. Opportunè tacere, non minoris est prudentia, quàm disertè loqui.* Eorum præsertim, qui alto honoris gradu subsistunt, sunt *Alata verba*, amant facilè in vulgus deferri, ut præstet, opportuna quandoque tacere, quàm obliquas *Cortesaneorum* interpretationes experiri.

35. Titulos inusitatos sperne, oblatos modicè excusa, nam sunt propè invidiam.

36 Indicaturus lites, nihil profer præter decretum, nè affectus pro altera parte colligi possit, quod erit extra invidiam. *Exuit personam judicis, quisquis amici induit.*

37. Si aliquid detrahunt tibi homines, erige potiùs animum, sciens, æmulam

magno-

magnorum esse invidiam, *meliorem esse utiq; acerbam invidiam omni amica commiseratione*, sed vide, ut intra metas virtutis hæc habeas.

38. Contemne linguarum calamorumque vulnera, & vinces, nullum illa lædunt, nisi volentem, verùm is contemptus ex animi generositate & conscientia propriæ virtutis, non ab ignaviâ proveniat, velut de Nerone Suetonius. *Nihil eum patientiùs quàm malè dicta & convitia hominum tulisse, vel contemptu omnis infamiæ, vel nè fatendo dolorem, irritaret in pejus ingenia* Sic ferè incorrigibiles dùm sumus, objecta flagitia, non pudoris, sed joci loco habemus, unicum nonnullorum studium malè agere, dein factum excusare. *Impius cùm in profundum venerit, contemnit. Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.* (Proverb.)

39. Cedendum aliquando furori populi, quàm obsistendum, tacendo multa diluuntur.

40. Vide, nè alium statum quàm populus tenet & amat, spirare videare, ideòq; commodis populi studere te monstra, juvando loquentes, in adversis compatiendo.

41. Etiam aliquando infra genus tuum te abjice, nec mensam populi fuge & convictum, de Augusto Tacitus, *Popularè credidit misceri voluptatibus vulgi.*

42. Liberalē te præbe, rebus non potes? nemo verbis pauper est; nemo tristis à te recedat, nulli tristem faciem, & rugosam frōtem monstra, etiam ex justo negaturus.

43. Avaritia & parcitas, egregiè factis (ac proindè bonæ famæ) obstant, non amicitias Civium pares, non Clientes habeas, non servitium publicum, pace aut bello probè tractes, quin aliquid erogare necesse habeas, quod parcè erogantibus, quò gravius fit, eò remotius à bona fama absunt, immo re ipsa malā habent, ferè eò collimat dictum: *Qui parcè seminat, parcè & metet. Liberalitatis* igitur in convictu & *Munificentiæ* [erga clientes tùm amicos] nomen, modò tamen extra prodigalitatis naturam, egregius quisque vir sibi paret, honestè erogando, in argumentum obtinendi amoris primùm, dein habendæ authoritatis inter Cives. Sed liberalitatem dùm exercemus, ex rivo hauriamus oportet, non ut fontem ipsum exsiccemus: Qui per ramos carpunt arborem & fructum, sequenti æsta-

æſtate, renatos iterum colligunt, qui ſecus ad radicem ſecurim admovent, ipſam, fructumq; nusquam rediturum perdunt, ſic erogationes honeſtæ, proportionatæ, planeq; inexhauſtæ ſint, quæ ex proventu, non quæ ex alienatione fundorum, tùm originalis boni (*ſolâ perdendi curâ*) apparantur, nam aliàs citò deſinant. Is igitur impenſis diu ſufficit, qui *ex ramo* (dicere ſi licet) *non ex trunco vivere ſtudet.* Quæri exindè poteſt? quare fit, ut, avari parentis ſucceſſores, plerumq; prodigales fiant? uti fuit Caligula poſt Tiberium, Antonius Caracalla poſt Severum Imperatorem, & alii paſſim; ratio in promptu. Dùm paratam inveniunt gazam & opulentiam (ex aliena opera) per totum habent, ingenerari neceſſe ex dudum præparato, nullam ſui & ſuorum, in præſens curam (nam quæ non peperit ſibi quisque, minùs amat, cùm proprius labor magis penſatur, alienus uti gratuitus, levius habetur) ſed potius ex remiſſione curarum corruptelam, ut ſit primùm malus uſus gazæ parentum, dein luxuria, tùm inſolentia, exinde aliorum contemptus, poſtmodum veniat (modo ſine vulnere) egeſtas.

44. Audacissimum quemq; e plebe, beneficiis vince tibique obstringe, dùm senseris, quibus capiatur, virtuosos tamen & modestos, in amicitia interiori præpones, hi dùm pro virtute agunt, rectum semper constantèr & sincerè faciunt, illi sæpiùs insolescunt, & molestiam in amicitia facessunt, nec debere se, sed deberi sibi totum volunt, devincies tamen tibi illos, *non ut prosint, sed nè noceant*, immò prodesse poterunt pro tempore, si rectè utaris. Argutè in rem Vellejus (lib. II. Histor.) *Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium, in altero major vis, in altero virtus.*

45. Ab asperioribus verbis cave, verùm mollioribus utere, etiam non laudaturus, etiam reprehensurus.

46. Negatio mollibus vestita verbis, gratior est tristi morosaque largitione.

47. Potiùs odia lenitate (humanitate admista) vincuntur, quàm mutui odii pertinacia.

48. Iterata beneficia fortiùs stringunt, velut repetita vincula fortiùs innectunt, ideò frequentia potiùs, quàm magna confer, quò diutius dando sufficias, nam verè bo-

homines, beneficiis passim utuntur, ceu floribus, tàm diu gratis, quàm diu recentibus, marcescit eorum memoria, nisi sæpiùs dando renovetur. Sæpè verò dare non sufficias, si magna simul dederis. Deindè scias oportet, cariorem esse cuique modicam recompensam, pro virtute & merito, magisque deberi gratiam exindè datori, quàm quodvis magnum donum, in obvios petitores effusum, hoc enim accipiendi modo, non ad virtutem nostram, sed ad fortunam, liberalitatemque conferentis, honos refertur; illo priori, utrumque simul pensatur, & munus, & quod majus est munere, virtutis nostræ æstimatio, cujus esse quisque sibi conscius, & ab aliis pensari quàm maximum cupit, vel secùs improbari, graviter indolet. Immò, illo priori modo, est sæpiùs inconsiderata largitio, nè dicam effusa prodigendi facilitas, mollis animi partus, hoc verò posteriore, dantis prudentia, vera liberalitas, & meritorum illecebra vocatur.

49. Haud firmam amicitiam aut diuturnam parari crede, quam dando retines, ni adhibeas, cum reverentia tui, authoritatem. Verè ait ille. *Qui magnitudine*

munerum, non morum constantia amicos sibi parat, meretur magis, quàm habet. Cùm enim satis acceperint, quantùm opus habent, aut benefaciendo deficias exhaustus, vel saltim nisi avaræ exspectationi, magnitudine dandi sufficias, rejicient te, nec ampliùs curabunt. Fundamentum ergò parandæ & retinendæ amicitiæ penes virtutem & authoritatem morum (cum reverentia tui) pones, beneficia verò, & comitatem habebis, velut pro condimento tenaciùs retinendæ. Peccavit in eo Julius Cæsar, cùm omnia petentibus amicis ex facili concederet, quæ aliquando prudentèr recusari poterant, undè plures amici eum confecerunt, quàm inimici, quorum non expleverat spes insatiabiles, tanta enim nonnullorum amicorum importunitas, ut quàmvis multùm acceperint, injuriæ tamen loco habeant, plùs accipere potuisse, dùm facilitate obtinendi, assuescunt esse *petaces.* Idem in Galba reprehendit Tacitus (*Histor.* I) *Hiantes in magna fortuna amicorũ cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intendebat, cùm apud infirmum & credulum, minore metu, & majore præmio peccaretur.* Ignis, ambitio, tùm avaritia, nunquam dicunt satis, plùs apposueris?

fueris? plùs semper inflammantur. Cave ideò assuefacias amicos importunis petitionibus, obvia facilitate concedendi, potius nonnunquam petentibus humanitèr recusa, non quod præstare nolis, sed in aliam occasionem differendo, ut dissuescant importunitati, *assuefiant repulsa*, ruborem petitionis habituri, nec alitèr istos *Petaces* vitabis, vel potiùs *instar generosorum equorum, amicos alendos, non saginandos studebis,* obesi non tàm expediti, verùm segnes, ad tuum libitum ferendo labori.

50. Indè enascitur prudens monitum, nè amicos, tùm domesticos clientes, quorum operâ indiges, spe præmii in factum provoces, aut facere aliquid assefacias, potiùs negotium propone, & operam amicè require, ut pro necessitate officii factum aggrediantur, exsoluturi de sua virtute exspectationem. Si verò aliquid daturus es, non in recompensam offer, sed ex beneplacito, adjectâ post præstitum opus morâ, quod enim in recompensam datum est, non obligat in futurum accipientem, sed solvit debito recompensæ dantem.

51. Non tantùm de amicis & clientibus dictum esto, sed de stipendiariis militibus, nè

nè prudens Dux assuefaciat milites recompensæ, potiùs officia militaris virtutis & obsequii requirat, pœnam propositurus non facturis, quàm præmium alacribus, quod offerendum tamen, sed ex insperato.

52 Qui rem benè habere vult, rei perficiendæ sit diligens curator, *potiùs in negotio, quàm post negotium, malefacti operis severus exactor*, cùm tamen res malè facta manet, nec revocari potest, prodest quidem correctio in posterum, sed in præsens damnum habetur. Eò propè collimat *Tacitus* dùm ait: *Præstat officiis* (seu negotiis) *non peccaturos præficere, quàm punire cùm magna fecerint.* Prout certè rem non alitèr probè assequaris, quàm si aptè negotiis præficias, non qui superiores, nevè qui sunt inferiores, sed qui officio proportionati, & velut è condicto pares. Illi primi, officium commissum, infra capacitatem dignitatemque sui habebunt, illudque negligent, nec offerenti gratiam debebunt, sed potiùs offendentur, judicio parvi muneris, velut contemptos se ægrè ferentes, secùs item inferiores, dùm non sufficient muneri, rem agendam pessumdabunt, ut judicii arguaris, qui imparibus agenda contulisti, volens

tui

tui ipsius deceptor, velut si Myoparoni piscatorio, classis navarchum præficias, aut obvio remigi, prægrandem quadriremem curandam si committas, hic per inertiam regendi, eam perdet, ille muneris vilitatem contemnet infra dignitatem habiturus. Vel perinde supervacaneum fiat, ac si magno pedi, parvum calceum induere contendas, vel secus toga virili, vestire infantem (onerandum potius, quàm ut ornetur) velis, in hoc turpi excessu, in eo peccaturus defectu. Oportet igitur, secundum genium cujusque (prout in artem agendi hanc aut illam naturâ inclinat) munera cuique committantur, non verò è contrario, Togata, viris bellicis, Provincialia, maritimis; ludicra, seriis & gravibus; juridica tum forensia, ruralibus; amœna, tristibus: turbulenta pacatis; laboriosa delicatulis; regenda, obedire nisi & subesse aliis commodè scientibus, intricata, non expeditis & hæsitantibus; Religiosa, politicis. Denique (repetitò dico) parva ingeniis magnis, magna, parvis. Satis prudens in eo Tiberius, de quo Tacitus (V. Annal.) *Poppæus Sabinus à Tyberio maximis provinciis impositus, nullam ob eximiam artem*

artem, sed quod par negotiis, neq; supra erat.

53. Quæ ratio non potest, sæpè tempus sanat, noli anxius esse, *verùm tempus in consilium voca*, nonnulla difficiliora tempori, aut potiùs DEO, sananda permissurus. Sic ille apud Historicum: *Consilium cui impar erat fato permisit.* Non tamen fac desperabundus. *Sæpè meliori fortunæ, locum fecit adversa.*

54. Non qui res, sed magis qui tempora disponere scit, vel utrumque, rem habet, rectè autem disponit, qui benè dividit. *Ego & tempus, contra duos* Caroli V. Cæsaris dictum. Solus scit agere, qui tempore non nescit uti.

55. Cave morosos, qui momenta rerum trahunt in offensam sui, non aliud lucri ex talium convictu reportabis, nisi cum indignatione acerbitatem, dum sunt similes stomacho nauseabundo, qui etiam suavia malè accipit & fastidit.

56. Minores virtutes affectum vulgi movent ad amorem, excelsa virtus, nisi magnorum movet intellectum, ad pensandum & æstimationem, hæc erga superiores necessariò usurpanda, sed cum minoribus, nisi

nisi minorum virtutum usus, cùm enim illi altas capere non possint, stupent verius eas, quàm amant. Prout igitur cum magnis, aut minoribus res tibi, sic virtutem (utique omnium haud neglector) hanc aut illam, studiosius adhibebis, si sapis. (*vide Notationes meas Politicas puncto* XII.)

57. Semper cautus sis, & haud fide.

58. Cave inimicos laudantes, *Nam quò incautius decipiant, palàm laudant.* Immò cavebis amicos, placere nimium volentes & susurrones.

59. Tuum secretum sit clausum, & nisi uni alicui, aut tibi soli, apertum; Sed cavendum, nè silente linguâ vultus, oculi, ac cæteri gestus loquantur, ut quod maximè celatum vis, in lucem protrahatur.

60. Dicto vulgari: *Malum benè positum, nè moveas, nè fiat pejus.*

61. Affectus, inimicus bonæ rationi; qui cum non regit, regitur, neque te Ira, neque nimius Amor ducat, sed mediocritate laborandum, nisi velis errare. Qui minus ex affectu habet, plus ex ratione.

62. Qui amat nimis quietem & secessum, qui breviloquentia gaudet, adusq; Affabilitatis Comitatisq; defectum, qui Stoicum &

grave

grave ſupercilium gerit, moroſus dictorum factorumque in alios cenſor, qui parcè erogare cupit, qui facilè dicto offenditur, nec ſcit (ſalva tamen gravitate & virtute) diſſimulare multa, paucos amicos ſibi parat, nec multum in populo poteſt; Impoſſibile eſt, cum nemini te amicum dederis, dari tibi aliquem velle, aut ſi vis habere, neceſſe remittendum aliquid ex rigore, quod virtuti non contrariabitur, ſed eam adornabit, ſæpè virtutis legem falsò putamus, cum potius vivendi moroſitas eſt.

63. Cauti aut nimis quieti, dum eſſe nonnulli volunt, otioſi fiunt, cum aggrediendo, terrentur difficilibus, vel cum non ex voto, res aliàs cadunt, vel cum ſibi (quæ rectè feciſſe conſcii ſunt) à malevolis ſuccenſeri, indignè ferunt, vel dum ſunt agendo nimis ſcrupuloſi nec plane reſoluti, & leves offenſas metuunt, quod mollis & ignavi verius, quàm quietem appetentis animi ſignum eſt. Fateor, nihil agentium facta non improbari, non errant, dum nihil agunt otioſi, velut apud Tacitum Hordeonius Flaccus *Non compeſcere ruentes, non retinere dubios, non hortari bonos auſus, ſed pavidus, ſegnis, odioſus & ſocordiâ innocens,*

cens; & Galba magis extra vitia, quàm cum virtutibus, in quo cum segnitia esset, sapientia vocabatur. Tales non habent inimicos, sed nec amicos quoque, dùm negliguntur, errare verò, tū nobis succenseri, aut offendi, uti hoc alienæ malignitatis, non autem nostri vitii, sic illud, prorsus humanum est, cùm non qui minimè errat, sed qui promptè erratum corrigit, & à casu intra virtutem assurgit, prudens est: Hominis actio, (dùm hominis est) aliena prorsus ab errore esse non potest, Divina nisi errore vacua, tamen à malitiosis, malè intelliguntur, modo illud in homine laudatur, dùm non confundi, sed promptè se recolligere, intra magnanimitatem sui, potens animus. Falluntur ideò, qui ab usu & tractatu rerum levibus terrentur, ut rectè succensuerit illis Justus Lipsius (Epist. 39. Cent. 2.) *Contemni à te humana gaudeo, quæ me quidem authore, pedibus etiam trahe, sed ita ut contemptus iste, ab alto quodam animo sit, non qui ipse se contemnat. Hoc modestiam aut sapientiam censes, jacere? nihil agere? ad nullum vitæ genus collineare? ignavia est; magnorum etiam sapè ingeniorum pestis.* Subit enim (ut ille inquit) inertiæ ipsius quæ-

quædam dulcedo, & invisa primò desidia, postremò amatur.

64 *Pro ultimò.* In gratiam cujusque prudentis & virtuosi Civis, adjiciendum putavi, ut si ad recta præcepta vitam moresque componat, & in altum agendarum rerum pro virtute contendat, fore ut incurrat in malignantium linguarum censuras, invidorum odia experturus, quæ plerumq; virtutem exercere amant. Nè igitur acerbitate vir prudens confundatur, sed potius in partem melioris fortunæ trahat, certum argumentum magnitudinis habiturus, invideri sibi, quàm ut invideat, modò rectæ virtutis conscius sit; Continua observatione compertum, non posse magnorum Catalogo inferri, nisi qui priùs asperam invidiæ viam decurrat, aut dum eam calcaverit, tùm verè fortunæ altioris gradus, substrui sibi ab occulto fato speret. Non certè sermonum acerbitas invehitur in vilem colonum, qui sola ignobilitate & inertia securus, quem per omnia sors infima, semotum ab hominum fama, & tutum ab invidia facit, non invadit humilia tuguriola verùm altas petit domos, aut potius eos exercet viros, qui extra abjectorum sordes politi,

positi, in conspicuo præclaram agunt vitã, ut verè dicatur, *Æmulam magnorum esse invidiam*. Vel ut altius noster Tacitus. *Sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculi ex bona fama, quam ex mala.* Si penitius introspicere liceret intimum invidorum pectus; quidni videretur intus crudeliter laniatum, animus exesus, mens invidiæ curis decocta, ut potius cùm loquuntur, aut de te sibi vindicant, potius de seipsis graviores pœnas sumant, non in te verbo, sed in se, continua magnitudinis meditatione sævituri. Illum tua generositas vexat, hunc in rebus gerendis gravitas arguit, aut morũ pulchrè composita venustas confundit, jam incipiendorum & agendorum prudentia, in contrarium nitenti æmulationi obluctatur. Plerumq; verò maligna fama in magnos & officiis degentes, *quos nobilitas, opes, honos, aut aliqua insignis claritudo, rumoribus objicit*, quem ergò miserum, & infra genua sua abjectum (nec supra pro virtute assurgentem) videre mallent, superbum & obliquæ virtutis clamant, non quia tu verè sis, sed quia illi animo ægri, nequã, malitiosi, majoris virtutis impatientes, ut eo ipso inferiores se agnoscant, dum invident. Ad rem meam

facer

ſacer ſcriptor, *Invidiam, portatilem infernum vocavit*, ut quem invidum dixeris, vivum potiùs martyrem voces, & in horas morientem, nihilque pejus in pœnam optes, quàm ut rectum facias, quod inimicus invideat: *utinam invidi ubiq; oculos haberent, ut omnium felicitate torquerentur.* Torquetur ſanè quiſque invidus, cùm alterius felicitas, ſui animi Tyrannis eſt, quod alterius fortunæ, gloriævè acceſſit, ſibi demptum putatur, aliorum divitiæ, ſua paupertas, aliorum affluentia, ſua macies, ſua fames, & cùm magni eſſe non poſſint, nec cæteros malunt, in ſe nequam, in cæteros haud boni. Ergò nè conqueratur de invidis vir prudens, gaudeat potiùs, niſi malit vocari miſer, nec ſe altum ſtantem magis arbitretur, quàm dùm hoc malo jacet; Invidiæ ſimiles meteororum ignibus fatuis, qui ſequentem fugiunt, fugientem ſequuntur, ſic illæ, niſi non contemnenti nec conſcio propriæ virtutis, nocent, gaudeat [inquam] magnum ſibi ineſſe, quod invidorum oculos fodiat, mentem decoquat, animum compungat, ſibi in triumphum, æmulo in confuſionem. Senecæ ſuper hæc verbis uſurus. *Malè de me loquun-*

quuntur; faciunt non quod mereor, sed quod solent, malè loquuntur? benè nesciunt loqui, non judicio faciunt, verùm morbo, non de me loquuntur, sed de se. Moverer si de me Marcus Cato, si Lælius, si duo Scipiones loquerentur; nunc malis displicere laudari est, non potest ullam authoritatem habere sententia, ubi qui damnandus est, ipse damnat. Quibusdam canibus sic innatum est, ut non pro feritate, sed pro consuetudine latrent, dicam ultra, malè de me loqvuntur, sed ipsi otiosi, *alienos labores è convivio securè prospectantes*, & quos publica quies aliis laborantibus molliter habet; vel quod alibi dixi, sæpè tibi repete, desiderari ad majorem perfectionem virtutis, adversarium habere, ut æquè victus sit adversarium modeste tulisse, ac alia rectè fecisse. Non igitur bonum eum judica, quemcunque aliorum dictis factisq; obloquētem audieris, vides nè aquas per se sapidas & dulces, qualem terram præterfluant? puram, amaram, sulfuream, salsam, lutulentam, ejus saporem purum, aut secùs amarum, sulfureum, salsum, lutulentum, & malè olentem sapere; Sic judicia nonnullorum de rebus bona sunt aut mala, prout animus, undè feruntur.

tur. Habent bonæ apes, undè suum mel ab acri urtica decoquant, araneis etiam rosa sui veneni materia, non quia rosa mala, sed quia nisi venenum quærit aranea. Non igitur (quod sæpiùs suggero) conqueraris, non ferrum in ultionem posce, non exitium tibi obloquentibus meditere, si vir bonus es, quàm ut eo stimulo in altum virtutis enitaris, plùs quàm satis honestissimæ & triumphalis vindictæ [si ea vindicta vocanda] dùm tibi invidetur habiturus, undè quod maximum in humanis, virtute superabis invidiam, quæ non nisi bonæ virtutis constantià superatur, vi nunquam, sed ut potiùs incitetur. Sed cùm omnia feceris, non semper eandem virtus in orbe habet æstimationem, in aliis eadem laudatur, in aliquibus non item. Ergonè hodie non sint viri, virtute, judicio, morum gravitate, agendiq́ue peritia Manliis, Scipionibus, Fabiis, cæterisq́ue Romanorum & Græcorum magnis nominibus pares? Sunt omninò, verùm seculi vitium, non virtutis defectus, ut non videantur, cùm in ea tempora non inciderunt, quibus totum virtuti concedatur sine invidia, & locus & æstimatio, & præmia, *& agen-*

di occasio, verùm potiùs illa, hominum malignitate compressa jacet, latetvè Quid enim inter malitiosos possis? si corrigas? dum sunt mali passim, facilè offendas multos, ideoque indignantur, si agere velis? invident, nec ideò juvant, immò studiosè rectè faciendum præpediunt, tenebras virtuti aliorum inducere amantes, nè comparitione, ipsi prodantur, aut vilescant. Prisca ætas ingenua erat, circa rectam simplicitatem, æquum habens virtutis intuitum, dum plures essent recti, quàm in devia vitiorum abeuntes, neque ideò superbia obstitit, quò minùs ductum consiliorum meliorum sequerentur, facilè exindè se erigebat virtus in majus, cùm seu ageres, pensaretur, seu adjutoribus & instrumentis agendi opus haberes, præstò adessent inter bonos, rectum volentes, aut quod velis, facere scientes. Faciliùs erat Scipioni, vigente militari virtute Romana, magnum Ducem pro Romanis agere, Annibalem vincere; Carthaginisque deprimere fastum, & Africani nomen pro se mereri, cùm tot haberet in exercitu scientes ordinum ductores, bello jussorum *apta exequendo instrumenta*, quàm si aliàs

 poste-

posterioribus seculis, labente disciplina, inter rudes, cohortium administros armis agendum aliquid veniret. Aut *Porcio Catoni*, censoriam exercere erat promptum, & reducere ad normam recti omnia, in urbe, in qua nondum per omnia adoleverat flagitium, & agendi licentia, quàm ejus pronepoti *Catoni Vticensi*, cùm ejus ætate prævaleret licentia, & ex opibus immensis fastus, tùm insolentium turba. *Nullibi igitur minùs possunt recta ingenia, quàm si inter eos venerint, qui scioli, præsumptuosi, & insolentes, dum rudes, tùm imperiti, pertinaces.* Exinde causa proxima est: In populari Republica concordiam vigere non posse, dum quisque præsumit audaculus, sciolus, è nec alium sequi vult, aut primatum concedit meliori, verùm sibi asserit insolenter, rem in diversa trahens, fœcunditatem ingeniorum nonnulli tunc vocant, cùm potius agendi insolentia invalescit. *Ad concordiam verò necesse omninò, & uni duobusq; concedatur, qui ex virtute præeant rectum acturi.* cæteri sine scrupulo & murmure sequantur, immò juvent confidenter uniti, nec distrahant rem abeuntes in diversa, dum enim singuli præire volunt, universi confundun-

tur,

tur. Sed hæc obiter. Quantum vero ad famam & æstimationem Principum virtutis; Evenit illis, velut quidam rectè annotavit: *Tametsi unus aliquis Princeps, iisdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quàm alius gloriosissimè eam moderatus est, æquè tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusq; quoq; naturas, æquè probas esse contigerit.* Addam amplius, nihil magis vulgus, quàm ordinem odit, mavultque malos dominos, modò sine ordine & in licentia, quàm bonos experiri, modò sint extra ordinem, ad normamque legis & virtutis, tùm per omnia modestiæ nè componantur; Exindè secùs, malis Dominis, in subditos, ars sola illecebrarum est per obliqua ut cùm aliquorum fortunas emungant, in alios pro insolentia sæviant, universorum libertatem per diversa aggrediantur, verbo tamen familiares sunt, & suaviloquio laborant, arte varia lenociniorum, fucum actioni inducere amantes, præserrim dùm privata vitia, mutuas inter se insolentias, & scandala populo condonant, immò studiosè connivent, in speciem licentiosæ libertatis, dùm cuique malum esse, & insolescere in alium,

impunè licet Sic versutulorum, aut quoquo modo obliquorū amicitiâ, inescatur magis aliqui, quàm eorum, qui ad virtutis legisq; normā, se rectè componunt, dum illis prioribus, libertas speciosa, & amœnitas convictus inest, hi pro virtute & modestia, tristiorem regulā vivendi, & morum quendam rigorē, inducunt, æstimantur quidem, sed non amantur. Sic illecebræ mundi, quæ *temporalia* viris spiritualibus vocantur, plures sectatores habent: quia lætiora sunt aspectu, & ab exteriori sensu pensātur, licet exitu posthæc tristia, quàm solidior virtus, cujus pretium & æstimatio, altiori menti subjacet. Ex eodem fonte [ad propositum ut redeam] *boni domini, apud malos pejus audiunt*, & nisi amissos vulgus agnoscit, seròq; dolet, aut secùs, mali æstimantur, dum illis populi sunt assuefacti, moribus, epulis, venatu, facilitate, luxuriâ, tùm exercitiis cōformes; velut Neronis vitia, haud minus adamaverat populus, quā virtutes aliorum veneraretur, & in Vitellio [idem observavit *Tacitus*] *studia populi tùm exercitus, rarò cuiquam bonis artibus quæsita perinde affuere, quàm huic per ignaviā*: Quid mirum igitur? si nè Divina quidem vulgus probat, Moyses populum ex Ægypti servitute

tute eductum, cum ordinatissimè mollissimeq; habet, mannæis de cœlo panibus, delicata coturnice dum pascit, periculis insuper, in manu Dei potenti, dum promptissimè adest. *Portans populum in sinu, sicut portare solet nutrix infantulum; Murmuravit populus contra Moysen, dicens: Cur fecisti nos exire de Ægypto, utinam mortui essemus in terra Ægypti, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, & cepe, & allia.* Causam rei scire placet? en cape; Moyses ad virtutis legem animos populi componebat, in Ægypto in corpora sæviebatur, hominum verò proterviæ, tristiorem esse modestiam virtutis & *correctivam* legem, dum intimũ animum petit, quàm corporis exteriorem servitutem, Ægyptus crassa carnium epula, & ignobiles delicias servilibus ingeniis obtrudebat, Moyses altiorem escam suppeditabat, & afferebat [sed non sine regula] libertatem, quorum nisi ingenui altiorisq; mentis homines, sunt capaces, ingeniis absurdis & non intelligentibus, nisi quæ sensu exteriore pensantur, placent, præsentia minora dum intuentur [infascinati] futura majora negligunt, simulque obtrectant superioribus. Tamen universim, [ut verum fatear]

Invidiæ, ſermones vulgi,& acerbior cenſura, in principes viros, aut quoquo modo æſtimatos (præſertim qui admoneri per ſingulos nequeunt, tum in quos nulla poteſtas eſt) non obſit, ſed neceſſaria utplurimum eſt, idq; communis boni causâ, ſi enim immeritò jactetur, prodeſt tamen, nè depraventur, qui boni ſunt, immò ad altiora calcar habent, velut præmoniti, dum intrò ſe (num verum ſit?) introſpiciunt, & ſimul *humanorum* admonentur, ſin vera eſt, in meiius corrigit, vel ſaltem nè pejores evadamus, acerbitate aut metu majoris ignominiæ nos coërcet: *Meritò conſtitutus eſt honor in opinione aliena, ut ſcilicet in metu ſimus, cùmq; actiones noſtræ, ab aliorum dependent judicio, omnibus ſatisfacere ſtudeamus; Etiam Libertatis in Republica ſignum eſt, obtrectatio, in ea enim, quam tyrannis oppreſſam jam tenet, neutiquam permittitur.* [Didac. Savedra Symb. XV.]

65. Ultimum monitorum illud eſſe debuerat, ſed manum amoventi de tabula, en occurrit dictum, ore ab Ethnico, verè Catholicopoliticum, tibi, alteri, mihiq; maturè ſciendum. *Qui notus nimium vivit omnibus, ignotus moritur ſibi.* Vel quod rectius

Di-

Divus scriptor, *Qui vixit velut immemor DEI, moritur in fine tandem oblitus sui.* Felix vivit, qui medios inter negotiosi seculi dies & fortunæ blandimenta, furto sibi subducit horas, aut saltem extrema vitæ applicaturus DEO, explicatus sponte, ab humanorum curis, rectius illas deserturus ipse, quàm ut relinquatur invitus ab illis. *Minimum est quod restat vitæ seni decrepito* [Barthol. Gramondus lib. 2. Histor. Gall.] *quique Reipublicæ & amicis planè inutilis est, annus unus & alter, quo victurum se sperat, multùm æternitati valet, momento paratur æternitas, felix aut infortunata, qualem sibi quisq; procurat.* Non immeritò Seneca illudit Senibus, humana nimis studiosè disponentibus, in multos velut annos victuris. *Nihil turpius est, quàm senex vivere incipiens.* Pulchrum immò, dùm vivimus senes, sed mortui mundo, victuri tandem nobis, cùm vivimus DEO.

A DEI nomine, incepi hæc monita, in eodem finivi, qui mihi rerum Alpha & Omega, tuisque actionibus, utinam sit oportet; immò sit necesse omnibus, dùm verò ad eum, nostra plenè dirigentur, ut quid? [bonis] opus his aliorumque monitis, aut

secus

secùs, quò magis a Divinorum cogitatione & amore, [quasi ab ultimario summoque bono] recedimus; neque hæc, aut mille talia, satis ad cautionem, rectè vè agendum sufficiant in doctrinam, etenim quò magis sumus erronei circa eligendum verum bonum, plùs in passiones animi incurrimus, & vario illidimur, quàm ut narrari cautio possit, turbamus inquieti alios & turbamur vicissim ab illis. Scire enim, brevi compendio rem grandem, te oportet.

Commotiones seu *Passiones animi*, oriri ex *absentia* aut *à præsentia boni*, sit *veri*, sit *opinativi*, per se autem verum & perfectum bonum, non est, nisi solus DEUS; nam reliqua bona sunt ab hoc, vel propter hunc, id est, in hoc. Quæ autem extra hunc, sunt tantùm non solida, finita, transitoria, aut opinativa, vel falsa bona, prout cujusque opinio ex temporali sibi statuit, & ex appetitu falso, immò, si penitiùs perpenderis, sunt verè, ipsa mala; Ideoque post lapsum primi parentis, & post amissam originalem gratiam, (velut possessionem DEI, id est veri, summi, & ultimarii Boni) passiones animi, non possunt non esse in homine, dùm quiescere non potest, sed

per

per hæc, aut illa vagatur, velut in via, quærit, invenit quodammodo, nec materialibꝰ [*mentem habens immaterialem animumq;*] plenè satiatur, sed irritatur veriùs, dùm est extra metam perfecti boni positus, adipisci verò, illud non potest, nisi [pro sorte meritorum] post emensam vitæ viam, occupet in visione DEUM, qui uti infinitus est, solus vastam & planè infinitam mentem hominis, sufficientissimè implet, & perfectissimè terminabit; Immò, in hac vita, qui magis DEUM animitùs meditantur, minus de illicitis animi passionibus habent, ipsi quieti, dùm falsi, opinativi, nec proportionati hominis animo boni contemptores, & incurii, meditatione Divinitatis, quasi in possessionē *veri Boni*, maturè & antè tempus, incipiunt involare; Atque hinc est, *materia & causa omnium Virtutum*, studio (qui est unicus finis humanæ voluntatis & actionum) habendi veri, summi & perfecti boni, aut secùs, circa ejus absentiam, tùm in eligendo errorem, aut malitiosam inconstantiam in quærendo, est causa commotionum & passionum animi, tùm ex non domitis, *causa immò materia vitiorum.*

AP-

APPENDIX ICON INGENIORUM.

Genera Ingeniorum (seu Animorum) varia seu BONA, seu MALA sunt.

In genere BONORUM ponuntur.

INgenium Frugi, Rectum & Simplex, Reale, Probum [seu Integerrimum] Æquum [seu Amans Justitiæ] Apertum [seu Candidum vel Sincerum] Clarum, Ingenuum, Verax, Grave, Judiciosum, Solidum, Prudens, Validum seu Firmum, Constans & Stabile, vel Perseverans, Tenax verbi, Infractum, Assiduum, Sedulum, Studiosum, Serium, Defæcatum, Maturum, Consummatum, Sobrium, Practicum [seu Pragmaticum] Vivax [seu Vegetum] Erectum, Peræquale, Excellens, Penetrativum, Considerativum, In se retractum, Profundum, Discretum (seu Discernens) Perspicax, seu res à longè, & ante tempus prospiciens. *Nec sciens fallere, nec falli se sinens*, Cautum, Vigilans, Providum [seu Circumspectum] Sagax [vel Solers] Ex-

Expeditum [ſeu Promptum] Extra dilationes poſitum, *conſultisq; facta conjungens*, Sui compos, Recollectivum, Aptum & Habile, Induſtrium, Conceptuoſum, Speculativum, Capax, Elegans, Caſtigatius, Efficax, Facundum, Politicum, Nobile, Dives & Fœcundum, Verſatum, Laborioſum, Conabundum, Activum, Alacre, Indefeſſum, Generoſum, Magnificum, ſeu Magnanimum, Animoſum, Altum [ſeu Altioris ſpiritus] Cordatum [ſeu virile] Intrepidum, Æquanimum, Pacatum (vel Quietum, ſeu Manſuetum) Actione ſuave, Clemens, Commiſeratívum, Temperatum, Verecundum, Religioſum (aut quæ aliæ devoti animi dotes) Civile vel Urbanum, Populare, Benevolum ſeu Benignum, Fidum, Lentum, Cunctabundum, Sedatum, Qualitativum, Frugale, Tractabile, Sociabile, Come (ſeu Affabile) Morigerum, Liberale, Hoſpitale, Humanum, Amicabile, Amœnum, Feſtivum, Docile, Corrigibile, Concinnum, Rectè compoſitum, ſeu Cultum vel Competum, Moderatum, Sui potens, Amans Publici, *Vniverſale*, Mediocre, Liberum, *Non dependens nec Obnoxium.*

Dictum pro genere bonorum ingenio-

rum erat satis, verùm nulla festinatio, transgredi cogit mentionem Elogiorum, quibus arguto satis breviloquio *Vellejus Paterculus*, magnorum olim nominum viros (per diversa genera virtutum & rectorum ingeniorum) passim decoravit. Vir in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi potest. Nihil in vita sua nisi laudandum, aut fecit, aut dixit, aut sensit. Tantis adornatus virtutibus, quantas perfecta natura aut industria, & mortalis conditio recipere potest. Neque dicendus, neque silendus sine cura. Vir, cujus operum & ingenii magnitudo, instar magnorum voluminum. Per omnia virtuti simillimus. Ita omnia simul, ita singula ex omnibus agens, tanquam expeditissimus ille tantorum negotiorum mole, huic uni negotio vacaret animus. Nunquam rectè faciens, ut facere videretur, sed quia alitèr facere non poterat; Natus ad omnia, quæ rectè facienda sunt. Vir severitatis lætissimæ, hilaritatis priscæ, actu otioso simillimus. Fœmina (nam & huic sexui sua quoque decora sunt) nihil muliebre habens, præter corpus. Cujus potentiam nemo sensit, nisi aut levatione periculi, aut accessione

ſione dignitatis. (*Vellejus Paterculus paſſim in Hiſtoria.*)

In genere MALORUM ponuntur.

Ingenium Obliquum, Malignum [ſeu Malitioſum] vel Nequam, Cholericum (ſeu Iracundum) Igneum vel Ardens, aut ſecùs Tepidum, Imperioſum, Officii inſolens, in alios Inquies, & Abuſivum, aut ſecùs, operæ tædio, vel inertiâ ſeipſum conficiens, Acre, Violens, Trux (ſeu Ferax) Flagrans (ſeu valdè volens) Impatiens, Vehemens (ſeu Impetuoſum. Præceps, aut Concitatum) Deſperatum, Præcox, Cerebroſum, Inſociabile, Illiberale, Inclemens, Invidioſum, Zelotypum, pertinax ſeu Obſtinatum, Protervum, Incredulum, Moroſum (ſeu Abſurdum, Sordidum, Subruſticum aut Inſulſum) Cynicum, Dubium ſeu Dubitativum, Conſternatum, Meticuloſum (vel Pavidum) Irreſolutum, Nullius auſus capax, Futuri ſocors, Ægrum, Ærumnoſum, Querulum, *cui nunquam benè*, Incurium (vel Negligens, ſeu Neglectim tranſitorieque agens) Perfunctorium, Oblivioſum, Impeditum (ſeu non Expeditum & Hæſitans) Inexplicatum, Involutum, Tædioſum ſeu Faſtidioſum, vel Nau-

ſcabundum, Inexplebile, Novicupidum, id eſt, *præſentium intolerans, mutationis avidum*, Curioſum, ſibi complacens (quod laborat Philavtia) Jactabundum, Affectuoſum, Paſſionatum, Affectatum, Tumidum (ſeu Præſumptuoſum, Faſtuoſum, Ventoſum aut Arrogans) Pompaticum, Impendioſum, vel Sumptuoſum; Laudipetum, Inane, Vanum (*quod facit tantùm in ſpeciem, aut non ſolita penſat*) Ambitioſum, Æmulum, ſeu Æmulatorium, Oſtentativum, Sciolum, Fucatum, Exuberans, *verbis, geſtus aſpectivè magnificum, Rerum & ſolidæ mentis vacuum*, (vel quod eſt totum in exterioribus & in lingua, *ad numerum niſi totum faciens*, aut ſi dicere licet, *Vano Stoicum*, tùm Superciliosum) Mendax, Suſurroneum, Dicax, (id eſt Garrulum,) Clamoſum, Loquaculum, ſeu Vaniloquum, & Intemperantis linguæ; vel Sermonis inſolens, & immodicum, aut verbis nimium) Detractorium, ſeu Oblatrativum, Impudens, Scommaticum (ſeu Conviciatorium, Satyricum, Aculeatum aut Cavilloſum) Succenſorium, Illuſorium, Nugatorium, Argutulum, Joculatorium, (*viſu amabile, facieq; amœnum, intolerabile fa-*

ctis & moribus) Sugillatorium, Procax, Vexatorium, Insimulativum, Humile, Tenue, Abjectum, Pusillanime, Superstitiosum, Flagitiosum, Probrosum, Scandalosum, Impotens sui, Dissolutum, Prodigum, Luxuriosum, Voluptarium, Delicatulum seu Deliciosum, Effeminatum, Seditiosum, Effrene, Inquies & Turbidum, seu Turbulentum, Incentorium, Suggestivum, Vecors, Insolens, Refractarium, Calcitrosum, Audaculum, Insanabile seu Incorrigibile, Perniciosum seu Exitiosum, Asperum, Immoderatum, Horarium, Ambulatorium, Mobile, Inconstans vel Instabile, Fluctabundum, Vagabundum, Leve, Credulum, Fragile, Lubricum, Recidivum, Latebrosum, Furtivum, Erroneum, Opinativũ, *Alieni rimans & interpres, sui obtegens* Implicitum, Obscurum, Criticum, Vertiginosum, Vesanum, Fanaticum, Extenuativum, aut secùs Exaggerativum, Exprobrativum, Mirabile, Varium, Phantasticum, Ambagiosum, Chimericum, Intricatum, Labyrinthosum, Ambiguum (seu Anceps) Neutrale, Deceptorium aut Fallax, Infidum, Mille artifex (quod & Machiavellisticum vocant) Velatæ astutiæ, seu pal-

liatæ malitiæ, Mentitæ frontis & formæ, Captiosum, Impium, Iniquum, [seu Injustum] Avarum, Parcum [seu Tenax] Subdolum, Privatipetum (*id est, in tantum hoc aut illud agens, vel non, tum amicitias colens, in quantum privatus respectus adest, aut se transferens, unde plus utilitatis speratur, amicitias utilitate probãs.* Venale, Quæstuosum, *cui id æquum, Honestum, id ex publica libertate, nihilq; turpe quod fructuosum*) Rapax, seu Alienicupidum, Effrons, Prævaricatorium, Falsarium, Hypocriticum, Simulativum, Sycophanticum, Infame, Perfidum, Versatile, Injuriosum, Grave, Dolosum, Insidiosum, Subastutum, Versutum [seu Vafrum] Quodvis struendi & destruendi artifex, Temerarium, Furiosum, Sævum, Efferum seu Tyrannicum, Vindicativum, Sanguinarium, Inexorabile, Contentiosum [vel Discors & Dissidiosum] Rixosum, Adversum, Criminatorium, Suspicax, Diffidens, Rimatorium, Indaginosum, Substultum seu Fatuum, Intrusum, Adulatorium, Assentatorium, Importunum, Petax, Servile, Nimis placens [vulgò *Placentinum*] Effusum, Immodicum, seu per omnia nimium, Fatigabile, Tardum [seu

Pi-

Pigrum, Desidiosum vel Socors, & Operas fugiens] Procrastinativum, Negotio pendulum, Ignavum, Languidum, Effœtum [seu Exoletum, Exhaustum vel Enerve] Fractum, Otiosum, Molle [seu Infirmum] Respectivum, Hebes, Iners (seu Imperitum vel Rude) Frivolum, Ineptum, Vulgare, *Impar nec Proportionatum sua sortis, vel negotio* (aut secus) *supra sortem, vel negotium.* Debile, Stupidum seu Stolidum, Obtusum, Incapax, Non intelligens, Confusum, Durum, Inhumanum, Tetricum, Distractum, Mistum, Suspectum, Omnium formarum, Nullius aut inferioris judicii, Unico verbo non satis exprimendum.

Dein generis INDIFFERENTIS sunt.

Ingeniosum, Officiosum seu Obsequiosum, Largum, Insinuativum, Acutum [seu Subtile] Argutum, Discursivum, Lepidum, Facetum, Joviale, Familiare, Affectatę simplicitatis, Illecebris potens, Seria jocis miscens, Demerendis hominibus genitum, Lautum, Facile [aut secùs] Difficile, Domesticum, Solitarium [aut Segrex, vel Secessu gaudens] Melancholicum, Morum & vitæ contractioris, Triste, Austerum,

Alia ex utroque simul; Prout vero minus ex malo, plùs ex bono trahunt, (tristi enim privilegio fragilitatis humanæ, nemini ferè per omnia bonum esse licet) utcunque temperantur. Aut magis aut minus mala sunt.

Demùm. Alia *Ingenia* hominum. Dùm quodvis genus vitii eruditè exercent, ex quavis planè virtute trahunt partem; mistim, simul virtutis, simul astutiæ (*& actionis unico verbo non satis exprimendæ*) peritissimi artifices. Quo sub pallio, facilè rebus imponunt; sunt verò omnium ingeniorum publicis privatisvè negotiis versandis astutissima, simulque vivendo familiarissima, non enim simplici stylo agendi rem tansmittunt, sed agunt totum ex arte, & cum condimento, obvia & ultrò lacessens [jocisque respersa] inest comitas, solutior [ad familiaritatem] convictus; querulantibus & afflictis [notis atque ignotis] prompta condolentia, effusa promissa, res verò, ipsaque largitio, admodum pauca, sed nisi pro tempore amœna, & prius ante ostentata, ideoque exspectatione grata. Offensarum deinde aperta dissimulatio, aut joco eludens argutia, cùm tamen sensim

immineat, velut per incuriam vindicta, eò magis intimum amicum feriens, quò subtilius & ex occulto meditata, ut ferè talia ingenia, *Vniversalia* vocaverim, nisi sint in materia obliquorum. Nihil illis tentando magnum aut difficile, [sed pari ausu, sæpius verò neglectim, vel ut somnum & inertiam simulantes, *immò specie jocantium magis, quàm seriò*] aggrediuntur, velut subjugatam materiam versant, membratim excutiunt, per digitos transmittunt, principium, medium, finem, aptè concordant & exsequuntur, aut secùs pro arbitrio negligunt, explicant se familiaritèr, nec hærent, nec adversis confunduntur. Cùm verò obtrudunt falsas imagines virtutum, & inescant specie boni, vitia liberius exercent, decipulis [Sirenarum adinstar] sine sensu plerosque involventes, ut non priùs capi se sentiant, quàm dùm sunt, nec regressus amplius datur, ut rectè habeantur Ægyptiorum latronum more [apud Senecam] quos *Philistas* vocabant, *qui in amicitiæ speciem, in hoc complectebantur, obvios, ut jugularent*, vel denique alias, sunt, velut de quodam ait Tacitus: *Cui quamvis infami inerat industria; nec virtutibus, ut boni, sed quomodo pessimus*

ſimus quisq; vitiis agendo valebat. Talia ingenia rarius tulit orbis,utque verum fatear, ætate mea, quæ vidi [inter] quæ novi, vix duo aſpexi.

Nec illud penſandis pro recta virtute ingeniis omittendum.

Per *Exceſſum* aut *Defectum* boni,falſam ſpeciem nobis imponi virtutis, idque pro defectu judicii,cùm non probe dignoſcere ſcimus, ex eoque fallimur, ſæpè virtutem dictitantes, cùm ineſt facto vitium, undè injuria fiat rectis, dùm pravis ex falſo, nomen virtutis,& laus adſtruitur. Alibi ſparſim; hic accumulatisſimè ponimus cautionem.

Pœna igitur & debita Caſtigatio, [ſeu *Juſtitia Correctiva & Pœnalis*] ſæpè degenerat [*per Exceſſum ex Abuſu*] in Severitatem nimiam, aut Sævitiem vel Crudelitatem, gravitatem, importunitatemque rigoris, immò in vindictam vel ultionem, aut ex præcipitantia in preſſuram innocentiæ. *Juſtitia reſtitutiva* aut *Commutativa*, in gravamen indebitum, emunctionem fortunarum, circumventionem, extorſionem, & injuriam. *Amor æquitatis, aut*

titulus Patrocinii , *tùm Protectio*, *vel aliàs Innocentia sua tùm aliorum* , *aut injuria vel damni* [*immò quandoque legum* , *publicique boni*] *defensio*, *aut zelus* ; per excessum degenerat, in Prævaricationem [seu irritationem] causæ, ac ipsius legis, tùm justitiæ, aut in ostentationem insolentem potestatis & potentiæ , aut in affectatum æquitatis titulum, alterius verò partis injuriam, gravamen, seu despectum ; Ex eoque in modum indebitum & inquietum agendi, tùm in majorem recti ordinis [immò nonnunquam quietis mutuæ] irritationem , seu in exacerbationem conflictumque [prout potentes sunt] partium, & publicas turbas; ut quandoq; *respectu emergentium*, virtus dissimulationis (intra prudentiam adhibita) plùs prosit, quàm æquitatis prætensæ, aut actionis, nimius rigor, scrupulus, & præcipitantia. *Usus summæ potestatis* , degenerat per Excessum, in Insolentiam pro libitu agēdo, Violationem jurium, ac post Oppressionem. *Ordo debitus & potestas* , degenerat plerumque in Jussorum institutorumque intolerabilem gravitatem aut rigorem ex eoque præcipitantem pœnam , & importuna verbera , immò nonnunquam , ex inconside-

rat*æ*

rata ordinatione, in majorem confusionem ordinis & rerum. *Politica praxis, & necessaria legis regula*, in actionem Stoicam, aut Scholasticam ratiocinationem, (tùm intra discursum, citrà verò praxim) maximas. *Justa potentia* in Oppressionem aliorū, tùm injuriam. *Ratio status* in nimium regendi rigorem, prætensa jura Majestatis, & tristem inquisitionem. *Æqua tributa & subsidia belli*, in insolentem Emunctionē subditorum, *Bona instituta, leges, & crebra consultatio*, per Excessum pariunt, Multiplicitatem edictorum [immò Levitatem & Contradictoria] ac deindè abusum, jussorumq; comteptū. *Catholico-Politia*, per nimiū rigorem & excessum, degenerat in pressuram populi, ac post in SophistoPolitiam, & oblivionem conscientiæ, *Libertas* in licentiam. *Maturior recollectio, Deliberatio & multa Consilia*, in mobilitatem ingenii, tùm consilli & facti, tùm in Inconstantiam; aut secus in maiorē pertinaciam, vel animi obfirmationem in præconcepto, aut etiam tarditatem, unde agendi tempora, deliberando consumantur. *Activitas & Fervor seu vivax animus, tùm mens seria vel Negotiosa, promptaq; Actio*, in Igneum (& inquietum) seu insolentem

genium, Factionem, Errores, Impetum, Excessivam iram, & pœnitendorum occasionem. *Dissimulatio*, degenerat per Excessum, in Reconditam iram, ex eoque Circumventionem, Fraudem, occulta molimina, & Vindictam, vel secus in oblivionem pertinentium aut incuriam.

Dicam ultra, *Liberalitas*, *Beneficentia seu Magnificentia*, per excessum seu abusum, degenerat in prodigalitatem, aut profusionem. *Virtutis præmium*, *seu justitia Distributiva*, *vel præmiativa*, in Adulationis tùm officiorum (quæ moschum non sudorem, aut pulverem redolent) recompensam, vel in provocationem temerariæ cupidinis petacium (quibus postea dando non sufficias, aut sine offensa negare non possis) ex obvia facilitate dandi. *Parsimonia*, *& Debitus* (fruendi aut dispensandi) *Ordo*, in Parcitatem. *Fortunarum licitum augmentum*, *& Frugalis*, *modicusque bonorum usus*, in Avaritiam, & Invidiam alienæ fortunæ, tùm affluentia. *Affluentia*, *rectaque bonorum fruitio*, degenerat ex abusu, in Ostentationem aut Luxum, vel inanium studium, ex eoque occasionem defectus, immò (per decoctionē bonorum) inopiæ.

opiæ. *Justus petendi & habendi prætextus*, per excessum degenerat, in astutas inventiones, in quietam actionem, appetentiam alieni, importunitatem, seu insolentiam petitionis, & instantiæ, circumventionem, imposturas, usurpationem, tùm rapturam, *Licitum acceptum aut munera*, per excessum (immò per actus frequentatos) degenerant, in Inverecundiam accipiendi, deindè amicitiæ & servilis obsequii (tùm conscientiæ ac denique veritatis) venundationem, tum in appetendi abusum, immò in corruptionem virtutis. *Magnificentia* in Superbiam & Profusionem inutilem, vel superfluorum (immò quandoque difficilium, nè dicam impossibilium) conatum, & sua promptè perdendi studium, *Innocentia excusatio*, per Excessum degenerat in praxim evadendi, fallacias, vel artificiosum effugium (quod vulgus vocat astutam inventionem.) *Accusatio justa, seu petitio justitiæ*, degenerat per Excessum in Malignitatem, imponendi scientiam & mendacia.

Deindè *Morum amœnitas*, degenerat per Excessum in Levitatem. *Conversandi Amor & Hilaritatis* (*seu Festivitatis*) *studium*,

ſtudium, in Petulantiam, imo quandoque in otioſam vitam, Popinationem, ac poſt Diſſolutionem linguæ, actionis, & inhoneſtatem, vel quales otii ab fonte emanant malorum rivi. *Affabilitas & promptitudo ſermonis*, tùm *Urbanitas*, in Affectatam actionem, Inſolentiam, importunitatemque verborum, ſeu loquacitatem. Deinde, in Diffamationem, imò in levitatem reſponſi, ex eoque occaſionem, ut emergant pœnitenda. *Sinceritas verborum & Actionis, Confidentia*, tùm *candor, Ingenuitas & Apertus animus*, in Propalationem tacendorum, & impatientiam ſecreti, tum in proditionem ſui (& aliorum, rerumque) incautam, & in occaſionem emerſuri damni, aut in meram garrulitatem, immò in facilitatem nimiam, & levitatem actionis. *Promptitudo Amicitiæ*, habet exceſſum, Actionis levitatem, aut facilitatem cujuscunque obviæ amicitiæ, tum Effuſos & nimium apertos, in ſpeciem ſinceritatis actus, ex eoque Inſtabilitatem, ſeu Inconſtantiam. *Officii tùm obſequii promptitudo, Alacritas, aut Diligentia*, degenerat in Intruſionem, tùm importunitatem, & parit laſſitudinē, dein levitatem conciliat, immò

parit

parit mutabilitatem, aut amorem quæstus, ut illuc amicitia transferatur, undè plùs utilitatis speratur (velut alibi diximus, *Facetia, Affabilitas aut Jocositas*, parit per excessũ Importunos sermones, Dicacitatem, scommata, Vexationem, Diffamationem, seu Obtrectationem, & Sugillationem rerum, aut plerumque mendacia, dein parit Levitatem. *Amicitia sinceritas & Confidentia* degenerat in nimiam familiaritatem, ex eoque contemptum, vel aliàs (sub prætextu confidentiæ) degenerat in Insolentiam dicti aut actionis fallacias, injuriam, ex eoque jurgia, tùm offensas. *Verecundia, Mansuetudo*, seu dicti, aut facti, ususq; fortunarum) *Modestia*, in Abjectam humilitatem, & cultus indecentiã, Incivilitatem, immò in sui posthabitionem, seu vilipendiũ, tùm quandoq; in meticulositatem, seu pusillanimitatem. *Debitum officii, seu honor in alios*, degenerat per excessum, in Servilitatem, aut turpem dependentiam, & de rebus sensum, non qualem recta ratio aut ingenuitas dictat, sed qualis inspiratur, tùm in animi abjectionem, aut in deforme obsequium, nec ingenuam adulationem, sui verò ipsius contemptum, seu prostitutionem

nē honoris, immo nonnunquā in politicā hypocrisin, *Authoritas tū honor debitus sui, aut Gravitas*, deindè (quod proximum est) *Justa petitio promotionis, præfecturarum, Officii, tituli* per excessum degenerat, in turpem Ambitum, Superbiam, præsumptionem, Factiones, Fastum, Æmulationem, Æqualitatis odium, seu (nonnunquam in Incivilitatem ex aliorum contemptu, vel (quidquid alicui accessurum in melius) Invidiam, imò destructionem; Superfluum verò sui cultum, formularum exigendarum, morositatem & nimium scrupulum, immò (ut affatim fastuosis suppetat impēsis) degenerat in Avaritiam, & oppressionem quoquomodo minorum, tùm injuriam, nè dicam in publicas turbas, velut superbiæ malum, multa cognata vitia post se trahit, privatim & in publicum.

Addam super hæc, *Benevolentia vel Bonitas, seu promptitudo*, degenerat per Excessum, in Facilitatem nimiam ex Improvidentia, aut in actionis (promissorumque) levitatem, & sermonis, seu in actus incautos & incurios (quod simplicitatem, immò quandoque *stupiditatem* vulgus vocat.) *Bonus pro æquitate zelus, aut debita in*

contra-

contraria indignatio; *Dein Prætextu servandi ordinis Rigor, Fervor & Austeritas*, degenerat in Iram excessivam, Affectum aut importunum ardorem, seu flagrantiam, & Inquietudinem mentis, modumque indebitum agendi. *Clementia, Commiseratio, & ex eo prætensum Patrocinium*, in Indulgentiam nimiam & Impunitatem, immò Incentivum ulterioris malitiæ. *Benignitas aut teneritudo affectus* in Mollitiem animi. *Necessitas*, (quoad corpus) in nimiam ejus mollitiem & superfluorum curam, tùm appetentiam. *Recta sua virtutis conscientia, & elegantia attributorum*, in Philavtiam, complacentiam sui, aut Jactantiam. *Generositas animi*, prout huic vel alteri virtuti, aut simul pluribus annexa est (nam sola, præsertim sine heroicis virtutibus animo inesse nequit) degenerat diversimodè in Excessum actionis & Insolentiam, Impudentiam & prostitutionem famæ, aut denique (*ex elatiore rerum contemptu*) degenerat, in pertinentium incuriam, vel prout, per diversa genera vitiorum, aut excessum virtutum, passim hic suggestum habes. *Religio vel Pietas*, in superstitionem. *Probitas, pietas aperta & titulus Virtutis*, in Hypo-

Hypocrisim. *Quies, Modestia, tùm animi tranquillitas, & laxamentum, aut (pratextu requiei) cessatio*, in Ignaviam, Desidiam, Tepidas actiones, & amorem otii, aut in Incivilitatem, vel Solitariam & insociabilem vitam. *Taciturnitas*, in Reticentiam opportunorum. *Timida conscientia*, in inanem scrupulum. *Justus dolor animi, aut multa rerum consideratio*, degenerat in Mœstitiam, seu Mentis angorem, Impatientiam, Indignationem, Iram Excessivam, Abominationem rei vel personarum, & indebitam actionem, aut denique furorem.

Demùm *Audacia tum animositas vel Magnanimitas*: per excessum seu Abusum, degenerat, in Temeritatem aut furiosam actionem, tùm periculi evidentis (immò quandoq; personarum) ex nimia sui fiducia contemptũ, aut rerum impossibilium supra vires conatum, & ex eo levitatem, vel in impudentiam actionis, aut in inconsideratum impetum agendi. Deindè in falsam præsumptamque audaciam, seu desperationem. *Securitas* in Supinam incuriam, aut negligentiam, & contemptum alieni consilii. *Fortitudo* degenerat per

Excef-

Excessum, in Impetuositatem, aut Ferociam. *Justum bellum* vel *Belligeratio* degenerat in insolentiam irritandi, aut temeritatem, flagitia, devastationem, protractionem, aut carnificinam, inutilem alieni usurpationem & rapinam, vel rabiosam ultionem, aut quæ alia tristis ejus partus proles. *Perspicacitas, licita cautio aut circumspectio, tùm Conscientiæ alicujus defectus*, in Respectum nimium, Diffidentiam, Vanas suspiciones, Desponsionem seu Abjectionem animi; Credulitatem nimiam, reconditam mentem, inanemque timorem, seu pusillanimitatem, aut nonnunquam in ignavam desperationem. *Constantia & stabilitas, vel Infractus animus, seu robur animi*, per excessum degenerat, in Pertinaciam. *Celeritas tum properantia seu Activitas* in præcipitantiam aut Impatientiam moræ, dein in Inanimadvertiã, occasionem (immò acceleratione͂) mali aut contemptum considerandorum, & incuriam, ac post damnum. *Cunctatio*, degenerat per excessũ, in Tarditate͂, Amissionem occasionum, tùm in Ignaviam. *Cautio industriosa, vel prævidendi prudentia*, in

Astu-

Astutiam, Fallacias, Versutiam & Dolum. *Veritas Propositionis seu Narrationis, aut Dictorum prudentia*, in Contentionem, Pertinaciam sermonis, ac dicacitatem superfluam, deindè in Impugnationem oppositæ veritatis, seu affectatam destructionem illationis, loquendo nonnunquam, magis ex alieno instinctu & arbitrio, tàm pro aucupanda gratia, quàm pro veritate. *Veritas correctiva, aut debita reprehensio, tùm Censura*, degenerat per Excessum, in Importunitatem dicti, Diffamationem, Exprobrationem morosam, tùm exacerbationem & offensas, *Prudentia ratiocinandi aut Discursus*, per excessum parit Garrulitatem, aut Ostentationem, & Insolentiam dictorum, fucatos sermones, frivolas probationes, & verborum rationumque pigmenta. *Studia & artes*, Curiositatem quæstionum, pruritum disputandi & contentionis, tùm importunas novitates. *Scientia & Experientia*, degenerat plerumque in nimiam sui confidentiam & præsumptionem prudentiæ, alieni consilii rationisque contemptum, & ultimò habet, Confusionem.

Ac deinceps.

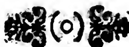
Ex defectu virtutum, vitia sunt. Ideoq; Aliud est *rectè agere* vel *Esse prudentem agendo*, aliud Agere feliciter ex successu, scire incipere & tentare levitèr, aut trahere tantum: Immò secùs, agere neglectim & metuentèr, vel deniq́ue per audentiam & pro impetu animi, ignorantèr inquietare actiones, irritare, vexare, & confundere materias. Aliud *Probè (dicto facto) expedire tùm Adimplere, vel aliàs, Respondere directè*, aliud Eludere. Aliud est *Esse Scientem*, aliud Sciolum. Aliud *Esse Audacem*, aliud Audaculum. Aliud est, *Esse in aliquo genere Virtutis*, aliud sibi videri, aut haberi velle affectatè. Aliud est *Dolere, vereri, vel agere aliquid filialiter, id est, pro virtutis amore*, aliud pro servili pavore, impulsu, aut respectu, seu pro formidine pœnæ. Aliud *Esse Amicum rectum, Constantem, Promptum*, aliud agere Adulatorem, Assentatorem, Hypocriticum, verbo effusum, levemq́ue realitate vacuum, Intrusum, mensæ assèclam, mentiræ frontis, Sycophantam, Cortesanum, Susurronem, Obsequiosum, tuæ fortunę [immò sui causâ] non tui amicum, vel potiùs magis familiarem, quàm

ami-

amicum, visu amabilem, re ipsa subdolum. Aliud *Exequi aut Esse in re, tùm spe certa vel praxi*, aliud esse tantum intra verba, promissavè, tùm discursum, aut intra fallacia omnia ex futuro eventu. Aliud est, *Nolle spontè cessare, quiescere, aut sibi consulto* temperare, aliud deficere, otiari, vel planè non posse; velut argutè Seneca: *Nolle, in causa est, non posse, prætenditur.* Aliud est, *Consilium petere*, aliud vexare, tentare, aut Expiscari tantùm, seu quærere placentia & assensum, velleque decipi. Aliud *Consilium dare*, atque aliud materias irritare, eludere, immò nonnunquam suavia innuendo [aut vera omittendo] adulari, assentiri, rebusque illudere & denique fallere. Aliud *Habere justam agendi causam*, aliud Habere affectatum prætextum. Aliud est, *Facere, quod est virtutis & esse realitèr bonum*, aliud Cessare à malo, & esse tantùm non malum, velut ille de Galba; *Magis extra vitia, quàm cùm virtutibus.* Aliud est, *Esse discretum* (*ut vulgus communiter Officiositatem Politicorum, seu Promptitudinem vocat*) aliud oblitum sui, & suorum, esse planè rerum incurium, mollem, & nimia familiaritate peccare. Aliud est *Esse eloquentem aut persuaden-*

suadendo fortem ; aliud esse affectatè loquaculum, pigmentis verborum & coloribus ludere, imponendo rebus aliis, dein alios per astutiam & Sophismata eludendo, [tùm prout conducit, amplificando, extenuando, obtegendo] falsa statuere, proba invertere, personas denique, resque fallere. Vel si quæ dantur, aut rectius dici possunt alia.

Exinde, pro insolentia ingenii, plerumque vitiis, nomina virtutum imponimus, aut secùs per malignitatem, vitiorum nomina, adstruimus virtuti, Quod necesse [recto ingeniorum virtutisque pensatori] cavendum.

Hinc proximum dicere

TRIPLEX POLITICORUM GENUS.

1.

SUnt *Catholico Politici*. Qui rationes status & artes agendi, ad Regulam conscientiæ vocant, aut quod extra sit, utile, securum, laudabile, æque illicitum putant, candidæ mentis, nec ancipites, aut ex simulato captiosi, cauti tamen & prudentes. Horum actiones, apud versatos præsertim & obliquos (quibus occasio faciendi pro justitia est, & nisi dicta circuitiva, factaq; arcanosa non aperta, sed obliqua, tùm involuta placent) ruditatis notam ferunt, verùm DEUS illis, uti rectis, apertè favet, & supra media humana succurrit, ut plùs solidiùsque possint, quàm alii.

2. *Stoico-Politici sunt*. Qui inter honesti regulam, quidquid agendum sit, actum quidem volunt, sed cùm ad Stoicum rigorem se componunt, & cuncta vocant, nihilque casui, tempori, & rebus condonant, Morosi aut *Scholastici* Politici

sunt

ſunt potiùs, quàm prudentes & Practici; Nec ſanant aut componunt res, ſed materias irritant ſæpiùs, triſtes aſpectu, contractâ fronte, facie ſuſpenſi, non ad Civilem comitatem, ſed velut ex Cathedra, totum agentes, rapiunt res agendas, non prehendunt, urgent non amant, nec etiam amantur.

3. *Sophiſto Politici.* Qui res agendi, fallaciis refertas habent, acerbitatem factorum, jocis eludentes, ſeu obtegentes ſuaviloquio, virtutis tùm amicitiæ larvam induunt, quò maligniùs noceant, poſt rem privatam cuncta ponentes, non verbo ſtant, non ſcripto, ſed totum ad ſuum ſenſum detorquent, licita, illicita, pari ſtudio involvunt, eoque magis ſuſpecti, quò plùs diſſimulationem inter, rem agunt, ex tacito magis metuendi. Cave (ſuadeam) hos, ſed vix per ſummam prudentiam caveas. Tales plerumque ſuis artibus ſeipſos involvunt, læta rerum exordia, ſed triſtem eventum habent. Documentis quid opus? Conſenuit orbis, nec alium illicitorum, quàm triſtem vidit exitum, ſola virtus æterna manet, concutitur illa, ſed non frangitur.

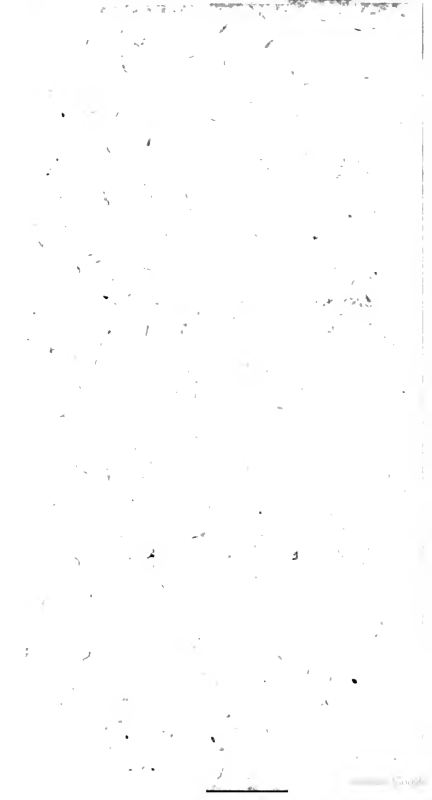
Quartum genus Politicorum assignari potest, qui sunt Intermedii, de his judicium non fero, Infer *Lector*, libentèr audiam, nec inficiabor.

Hæc mea Catholico-Politiam loquuntur, & suadent Lectori.

Laus Vni in SS. Trinitate DEO & Vni Virgini Matri Dei Gloria.

F I N I S.

BIB